

Debreceni Egyetem
Informatikai Kar
Könyvtárinformatikai Tanszék

Kistelepülési könyvtári ellátás Magyarországon

Szakedolgozat

Témavezető:
Suppné Dr. Tarnay Györgyi
egyetemi adjunktus

Készítette:
Csekó Ildikó
informatikus-könyvtáros szak
levelező tagozat

Debrecen
2008

Tartalomjegyzék

1	BEVEZETÉS	5
2	A JELENLEGI HELYZET KIALAKULÁSA	8
2.1	Történeti áttekintés	8
2.1.1	Jogi háttér	8
2.2	Az ellátás hazai története	8
2.2.1	1945-1989/90	8
2.2.2	1989/90-1997	10
2.2.3	1997-Napjainkig	11
2.3	Ellátórendszerek	13
2.3.1	Az ellátórendszerek típusai	16
2.3.2	Az ellátórendszerek gazdálkodása	17
2.3.3	Hatékonyosság	18
2.3.4	Állomány	18
2.3.5	Szolgáltatások	18
2.3.6	Technikai felszereltség	19
2.3.7	Személyi feltételek	19
2.3.8	A megyei könyvtárak szerepe	19
2.4	Megrendelhető kistélepülési ellátástípusok (nemzetközi példák alapján)	21
2.4.1	Mozgókönyvtár	21
2.4.2	Konténer könyvtár	22
2.4.3	Hordozható könyvtár (transportable library)	22
2.4.4	Postai könyvküldő szolgálat (books-by-mail service)	22
2.4.5	Letéti gyűjtemények	22
2.4.6	Fiókkönyvtár	23
2.4.7	Használók szállítása	23
2.4.8	Intézményi együttműködési formák: kettős funkciójú könyvtárak	23
2.4.9	Kábeltéves szolgáltatás	24
2.5	Könyvtárfejlesztési stratégiák	24
2.5.1	Könyvtárfejlesztési stratégia 2003-2007	24
2.5.2	Könyvtárfejlesztési stratégia 2008-2013	25
2.6	Út a KSZR-hez	27
3	JELENLEGI HELYZET	30
3.1	Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer	31
3.1.1	Ellátási formák	33
3.1.2	A KSZR tagjai	33
3.1.3	A KSZR-től megrendelhető szolgáltatások	34
3.1.4	A KSZR működési infrastruktúrája	36
3.1.5	A KSZR működési forrásai és költségei	36

3.1.6	A KSZR gyakorlati szakmai kérdései:	37
3.1.7	A KSZR várható eredményei:	38
3.1.8	Jogi háttér	39
3.1.9	Nyilvános könyvtárak jegyzéke és a KSZR	41
3.1.10	Pályázati lehetőségek.....	41
3.1.11	Felmerülő problémák.....	43
3.2	A kistépülési könyvtárak segítése.....	44
4	HAZAI PÉLDÁK A KISTELEPÜLÉSI ELLÁTÁSRA.....	46
4.1	Bács-Kiskun megye	47
4.2	Baranya megye	48
4.3	Borsod-Abaúj Zemplén megye.....	49
4.3.1	Szendről.....	51
4.3.2	Sárospatak	51
4.4	Győr-Moson-Sopron megye	52
4.4.1	Győr.....	52
4.5	Heves megye	53
4.5.1	Tarnalelesz mikrotérség	55
4.6	Jász-Nagykun-Szolnok megye.....	55
4.7	Komárom-Esztergom megye.....	55
4.7.1	Kisbér	56
4.7.2	Tata.....	57
4.7.3	Tatabánya	57
4.8	Nógrád megye.....	57
4.9	Pest megye	58
4.9.1	Veresegyháza	58
4.9.2	Ipoly	59
4.9.3	Cegléd	59
4.9.4	Vác	60
4.9.5	Szentendre	60
4.10	Somogy megye	60
4.10.1	Kaposvár.....	60
4.11	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	61
4.11.1	Kisvárd.....	61
4.12	Tolna megye.....	62
4.13	Vas megye	62
4.14	Veszprém megye.....	63
4.14.1	Devecser	63

4.15	Zala megye.....	64
4.15.1	Nagykanizsa	65
4.15.2	Keszthely	67
4.15.3	Kemenesalja	67
4.15.4	Zalaegerszeg.....	67
5	KÜLFÖLD	69
5.1	Tengerentúl.....	69
5.1.1	Amerikai Egyesült Államok	69
5.1.2	Ausztrália	70
5.2	Nyugat-Európa	70
5.2.1	Nagy-Britannia	70
5.2.2	Franciaország	71
5.2.3	Németország.....	71
5.2.4	Skandináv államok	72
5.3	Közép-Kelet Európa.....	74
5.3.1	Szlovénia	74
5.3.2	Horvátország	74
5.3.3	Szlovákia	75
6	MOZGÓKÖNYVTÁRI ELLÁTÁS CEGLÉDEN.....	76
6.1	Fenntartás.....	76
6.2	Állomány.....	77
6.3	Szolgáltatások.....	77
6.4	Olvasók, forgalom	78
6.5	Problémák.....	78
7	KSZR VERESEGYHAZAN	80
7.1	Fenntartás.....	81
7.2	Szolgáltatások.....	82
7.3	Állomány, olvasók	83
7.4	Problémák.....	84
7.5	Eredmények.....	85
8	MOZGÓKÖNYVTÁRI ELLÁTÁS AZ ENCSI KISTÉRSÉGBEN.....	86
8.1	Fenntartás.....	87

8.2	Szolgáltatások a szolgáltatóhelyeken	88
8.3	Bibliobusz	89
9	INTERJÚ FEHÉR MIKLÓSSAL	93
10	BEFEJEZÉS	102
11	IRODALOMJEGYZÉK	104
11.1	Vonatkozó könyvtári jogszabályok.....	104
11.2	Hivatkozott irodalom	106
12	FÜGGELÉK	112
1. ábra	Szolgáltató könyvtárak	113
2. ábra	Szolgáltatók megyénkénti megoszlása	114
1. kép	A ceglédi könyvtárbusz	115
1. kérdőív	Kérdőív a ceglédi mozgókönyvtári ellátás megismeréséhez	116
2. kérdőív	Kérdőív a veresegyházi kistelepülési könyvtári ellátás megismeréséhez	117
3. ábra	A Veresegyházi Kistérség térképe	118
2. kép	Vácrátót könyvtára a felújítás előtt	119
3. kép	Vácrátót könyvtára a felújítás után.....	120
4. kép	Csomád könyvtára	121
5. kép	Váckisújfalu könyvtára	122
3. kérdőív	Kérdőív az encsi kistérségi könyvtári ellátás megismeréséhez	123
6. kép	Az encsi kistérség bibliobusza	124
4. ábra	Az Encsi Kistérség térképe	125
1. Dokumentum	Megállapodás a szolgáltatásról.....	127
1. e-mail	Érdeklődés az edelényi bibliobuszos szolgáltatásról	128
2. e-mail	Érdeklődés a győri bibliobuszos szolgáltatásról	129

1 Bevezetés

Amikor közösségi művelődésről beszélünk, akkor a kultúra fogalmán mind azt a teljességet értjük, ami az embert körülveszi, amit az ember évszázadok során létrehozott, amiket közösségi értékeknek is nevezhetünk. Fontos a településen élők helyzetének, életesélyeinek és minőségének javítása, ehhez elengedhetetlen a helyi cselekvés elősegítése, a partnerségek építése. A partnerség, az együttgondolkodás segíthet a problémák megoldásában, ilyen partnerség lehet a civil társadalommal, az önkormányzatokkal, a vállalkozói szférával való együttműködés. (9. 7-14. p.)

Ebbe a szemléletbe épül be a kistéleplési könyvtárak fejlesztése is, hisz egy könyvtár közösségformáló, megtartó erő lehet egy településen, elősegíti az ott élők tanulását, művelődését, szórakozását, a hasznos szabadidő-eltöltést. Ezt felismerve a települések fejlesztése, és ezen belül a kultúra és a könyvtárak fejlesztése a településeken megjelenik a kormány politikájában és a kulturális tárca célkitűzései között is, ami pedig beleilleszkedik az európai fejlesztési projektekbe. Hazánkban már a 2004-2006-ra vonatkozó Nemzeti Fejlesztési Tervben megjelent a települések fejlesztése, ez tovább folytatódott az Új Magyarország Fejlesztési Tervben, amely a 2007-2013-as időszakra vonatkozik.

„Biztosítani kívánjuk a kulturális értékekhez való hozzáférés egyenlő esélyét, a területi, korosztályi, nyelvi-etnikai, szociális hátrányok mérséklését. A kulturális infrastruktúra beruházásait, a közösségi terek felújítását elsősorban az uniós források felhasználásával valósítjuk meg.” (35. 58-59. p.)

„A kulturális politika egyik célkitűzése a kulturális esélyteremtés, földrajzi és társadalmi értelemben is: a kulturális javakhoz, a kulturális sokszínűséghez való hozzáférés biztosítása a társadalmi, szellemi fejlődést is szolgálja. A kulturális vidékfejlesztés terén a lokális kultúra erősítésére törekszünk. Ugyanakkor fontosnak tartjuk: a kulturális fejlesztés szempontjai helyet kapjanak a regionális és kistérségi fejlesztési programokban.” (34. 3. p.)

Az elmúlt években az a tendencia figyelhető meg, hogy a korszerűen felszerelt és működtetett intézmények egyre jobban vonzzák az olvasókat, egyre differenciáltabb szolgáltatásokat kínálnak, míg a községi könyvtárak és a nem nyilvános könyvtárak alig tudják megtartani korábbi olvasói bázisukat. A kormány ezért az utóbbi években kiemelt figyelmet fordított a kistéleplések, községi könyvtárak fejlesztésére. Az utóbbi évek programjainak,

intézkedéseinek középpontjában a vidékfejlesztés, a hozzáférés növelése és a fogyatékkal élők kiemelt támogatása állt.

Az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel soha nem látott mértékű források nyílnak meg a könyvtárak fejlesztésére. A három ágazati könyvtárfejlesztési konstrukció (TIOP „Tudásdepó Express : összehangolt könyvtári szolgáltatások infrastruktúra-fejlesztése”, TIOP „Regionális Tudástárak : a fejlesztési pólus, illetve társ-pólusvárosok egyetemi központjaihoz kapcsolódó könyvtárfejlesztések”, TÁMOP „Tudásdepó Expressz : a könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében”) pályázatainak 2008 - 2013 között elnyerhető támogatások összértéke meghaladja a 15 milliárd forintot. (1. 1-3. p.)

A közművelődési feladatellátás tekintetében elengedhetetlenül fontos, hogy minden településen működjön valamilyen közösségi színtér, amely biztosítja az információhoz való hozzáférést, az élethosszig tartó tanulás lehetőségét, a szocio-kulturális problémák megoldását. Ez az intézmény lehet a könyvtár. (9. 7-14. p.)

A községi könyvtári ellátás célja, hogy a település szolgáltatóhelye elérési pont legyen a dokumentum és információs igények kielégítésében. A községi könyvtárak olyan általános könyvtárak, amelyek a helyi közösség igényeit szolgálják ki. Sajátos és kötelező feladata a közhasznú információszolgáltatás, a helyismereti, helytörténeti információgyűjtés és szolgáltatás, a könyvtári rendszer tagjai szolgáltatásainak közvetítése. (32. 75-76. p.)

A könyvtár a társadalom tudásgazdálkodásának létesítménye. A könyvtárhasználó állampolgár joga, hogy bárhol bármilyen dokumentumhoz hozzáférhessen, és regisztratív szinten a világ teljes dokumentumtermésében tájékozódhassék. Ezen funkció teljesítésére az egyedi könyvtár nem képes, csak a könyvtári rendszer részeként, ahol a szolgáltatások egymásra épülnek. (67. 393. p.)

Az 1997. évi könyvtári törvényben ez a szellemiség fogalmazódik meg, a könyvtári szolgáltatások mindenkit megilletnek megkülönböztetés nélkül. Magyarországon a települések döntő többsége kicsinek mondható, az ország lakosságának jelentős hányada kistelepülésen él. A kistelepülésen élőknek is joguk van a könyvtári rendszer szolgáltatásait igénybe venni. A kistelepüléseken a könyvtárnak nemcsak művelődést, informálódást szolgáló szerepe van, hanem erős társadalmi szerepet is betölt. A kistelepülés megtartó ereje három dologban összpontosul: tud-e biztos megélhetést nyújtani, tud-e információszerzési, kulturális, művelődési, értelmes szabadidő eltöltési lehetőséget biztosítani, és tud-e helyi

értékeiben többletet nyújtani. Az utóbbi kettőben a könyvtárnak elengedhetetlen szerepe van. Ezért kell a települési könyvtári ellátással foglalkozni. (67. 367-370. p.)

A területfejlesztés és a könyvtári rendszer kiépítése szétválaszthatatlan. A könyvtárak csak együttműködve képesek kiszolgálni az olvasói igényeket. Ehhez a vidéki könyvtárakat is el kell látni a megfelelő technikai eszközökkel. E célnak pedig meg kell jelennie a területfejlesztési célok között is. (75. 19. p.)

A hazai szakirodalom kistelepülésnek általában az ezer lakos alatti településeket tekinti. Így határozza meg Fehér Miklós is a 2001-es kutatásról készült beszámolójában:

„Vizsgálatunk szempontjából a kistelepülés fogalmát népessége alapján kategorizáltuk. Azaz az ezer lakos alatti települést soroltuk a kistelepülés kategóriába. A számítás szerint tehát ma Magyarországon minden 13. ember kistelepülés lakója!” (71. 5. p.)

Szakedolgozatom a kistelepülési könyvtári ellátásról próbál képet adni, felvázolja a problémát és a kialakult lehetséges megoldást. A szakedolgozat első része a hazai szakirodalomból készített szakirodalmi szemle. A szemle érinti a témában a magyarországi történeti visszatekintést, felvázolja a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerhez (KSZR) vezető utat, és bemutatja a KSZR-t mint a kialakult megoldási formát. Majd működő települési ellátórendszerekre nemcsak hazai, hanem több külföldi (európai és tengeren túli) példa is olvasható a dolgozatban. A felhasznált irodalom magyar nyelvű. A bibliográfia összeállításában az időben visszafelé való haladást követtem. A szakirodalmi szemle után saját kutatási munka olvasható, amelyben szerepel a veresegyházi ellátás bemutatása, a ceglédi bibliobusz-szolgáltatás bemutatása, az encsi vegyes szolgáltatás leírása és interjú Fehér Miklóssal, a Könyvtári Intézet Kutatási és szervezettefejlesztési osztály munkatársával, aki országos szinten foglalkozik a kistelepülési könyvtári ellátással. A függelékben található térképek, fényképek, kérdőívek és levelek, amelyeket munkám során gyűjtöttem össze.

2 A jelenlegi helyzet kialakulása

2.1 Történeti áttekintés

2.1.1 Jogi háttér

Az 1947-es könyvtári törvénytervezet alapelve a szolgáltató képes közművelődési könyvtár kialakítása. Ebben a tervezetben jelenik meg a hálózati elv. A tervezet szerint az állampolgárok alapvető joga a könyvtárhasználat, 200 lakos feletti településen kötelező könyvtárat működtetni. A községi könyvtárakat illetően a központi, körzeti ellátás célszerűségét hangsúlyozta, és írta elő a tervezet. Az elképzelés szerint az állomány két részre osztott: helyben lévő törzsállomány és a körzeti könyvtár által biztosított, folyamatosan cserélődő letéti állomány. A körzeti ellátási rendszer anyagi feltételeit központi pénzügyi források és az egyes települések saját anyagi hozzájárulása tette lehetővé.

Az 1956-os törvényerejű rendeletben ezek az alapelvek nagyon megváltoztak. E rendelet a közkönyvtárakat gyűjtőkör és feladat szerint csoportosította, a körzeti ellátási rendszer feladata fel sem merült benne.

Az 1976-os törvényerejű rendelet célja az állampolgárok művelődési és szakirodalmi igényeinek kielégítése volt, azaz a tájékoztatásra helyezte a hangsúlyt, de a központi ellátórendszerekről ebben a jogszabályban sem esett szó.

Az 1997-es könyvtári törvényben a 64. §-ban van utalás a könyvtári ellátórendszerek működésére. Ennek lényege, hogy több évtized után az ellátórendszerek szükségessége megjelenik a könyvtári törvényben. A törvény nem rendel pénzügyi forrásokat a központi ellátás mellé. (Németh 72. 60-65. p.)

2.2 Az ellátás hazai története

2.2.1 1945-1989/90

A hazai könyvtári rendszer 1945 után fejlődött ki. Az '50-es évek végén jött létre a letéti rendszer. Úgy képelték, hogy minden faluban lesz egy helyi tulajdont képező törzsanyag és egy ideiglenes letét. Ez a rendszer azonban nem bontakozott ki, nem jöttek létre helyi gyűjtemények, a falusi könyvtárak a letétre támaszkodtak, és mivel nem voltak helyi anyagok, a letétek nem cserélődtek. Pár évvel később a községi könyvtárakra helyeződik a figyelem, 3000-5000 lakos esetében önálló könyvtárat kell létrehozni, az ennél kisebb lélekszámú

község könyvtári ellátását a mozgókönyvtárak oldhatják meg, ebben az esetben a mozgókönyvtár állományfejlesztéséről kell gondoskodni.

A '60-as években a könyvtárak tanácsi kézbe kerülnek, de ez nem segít a kistelepülések könyvtárain, a járások letéti gyűjteményének fejlesztése célszerűbb lett volna. A figyelem a központosításra irányul. Könyvtári körzetek alakulnak, a központi községben van a körzeti könyvtár, főhivatású könyvtárossal, a többi településen fiókkönyvtárak vannak. Az 1966-os könyvtári irányelvek új alapokat biztosítanak a fejlődéshez, pl. a jellegzetesen kisközségi területeken fejleszteni kell a megyei könyvtár letéti rendszerét, a kisközséges megyékben minden 80 könyvtár számára egy szállítógépkocsit indokolt biztosítani. De az irányelvek hatása a mindennapi könyvtári gyakorlatban igen csekély maradt. Kiépült a közművelődési könyvtárak hálózati rendszere, de az illúzió maradt, hogy ez a kis falvaknak is biztosítja a megfelelő könyvtári ellátást. A próbálkozások megrekedtek, a körzetesítés elakadt, a mozgókönyvtári ellátás szintén. 1969-ben a közigazgatási szervezet változása lesz hatással a könyvtárakra, a kiemelt helyen működő könyvtárak feladata lesz, hogy körzetükben ellássák a könyvtári szolgálatot. De a változásokat nem követi a könyvtárügy fejlesztése, csökkenek az állománygyarapításra szánt összegek. Míg nemzetközi viszonylatban az integrációra törekvés jellemző, nálunk ezt a fejlődést hátráltatja a könyvtár saját intézményként való felfogása. Mindez az ellátás visszaesését okozza. Országos rendszer kellene, mely megvalósítja a területi ellátást. Az együttműködést kell fejleszteni, hatékony központi szolgáltatásokra van szükség és ehhez magas fokú gépesítésre. Látják a célokat, de nem történik semmi. Ekkor hazánkra a Szovjetunió könyvtárügye volt hatással, ott központosított, könyvtári rendszereket hoztak létre, ahol az állomány a központi könyvtár tulajdonában van, de a minta pontos másolása nem ment végbe.

A '70-es években kialakult a mozgókönyvtári ellátás. Az első magyar mozgókönyvtár 1973-ban indult el Budapesten, az első vidéki pedig Pécsen 1974-ben. Ezeknek a tapasztalatai: nagyobb gondot kell fordítani a gyerekolvasókra, több folyóirat, napilap szükséges, a használók között sok az idős, a hátrányos helyzetű, kevés a szakirodalom igénybevétele. 1977-ben szakszervezeti mozgókönyvtárat avattak, majd öt bibliobuszt indítottak útnak. Ezzel be is fejeződött a bibliobuszok korszaka. Rossz volt a buszok műszaki állapota, és szakmai problémák is adódtak. A '70-es évek közepén megfogalmazódó egyik feladat, hogy az 1500 lakosnál kisebb települések önálló állománygyarapítását meg kell szüntetni. A fejlesztési program legfontosabb eleme a központosítás, a központi könyvtár és fiókkönyvtárak modell

létrehozása. Létre jönnek az ellátórendszerek, „ugyanannyi ráfordítással sokkal többet elérni” jelszóval. Ennek része egyeztetett gyűjtőkörök létrehozása. Van, aki a régiókban látja a probléma megoldását, és 6 régiót képzelt el. 1976-ban jön létre „a veszprémi újfajta könyvellátási kísérlet”, amely területi összefogáson alapuló integrált könyvtári rendszer. A rendszer 30-50 település könyvtárait fogta össze, és központilag végezte a gyarapítást, az állományba vételt, a feldolgozást, a feltárást. Az ellátási rendszerben van alapállomány (kézikönyvek) és változó, cserélődő állomány.

1977-ben megszületik egy átfogó dokumentum a kistelepülések kulturális ellátásának javítására, amelyben komplex művelődési intézményeket képzelnek el. A Településhálózati Fejlesztési Koncepció szerint a nem fejlődő településeken a közoktatási, közművelődési feladatokat közös szervezésben kell megoldani. Ahol csak iskola működik, az iskolára építve kell szervezni a közművelődést. Ahol semmi sem működik, ott mozgóellátásra kell építeni, ezért a mozgóellátás fejlesztése szükséges. Komplex művelődési intézmények létesítése a 3-4 ezer fős vonzáskörzettel rendelkező központokban indokolt. Ennek funkciói: oktatás, könyvtári ellátás, szabadidős központ, közösségi, közművelődési színtér. Az Irányelvekben a központi szerepet betöltő intézmények szerepe kibővült, és elhat egészen a végpontokig (kistelepülések). A dokumentumban a következő feladatokat fogalmazzák meg: meg kell határozni a területi ellátó feladatot kapó könyvtárak körét, meg kell határozni azokat a normákat, amik hiányában nem szabad könyvtárat központi ellátó funkcióval megbízni, a legkisebb településen is a központi könyvtár szolgáltatásait kell nyújtani. Két fontos fogalom visszatér a központosítás és a hálózat. Az 1982-es IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia már ebben a szellemiségben fogalmazza meg ajánlásait, pl. törekvés központosított ellátórendszerekhez történő csatlakozásra, a központi szolgáltatások továbbfejlesztése. (67. 367-394. p.)

Az ellátórendszerek kialakítása Veszprém megyében és a többi megyében is részeredményeket hozott. Valójában sosem voltak mag az anyagi és az egyéb, a rendszer működtetéséhez szükséges feltételek (gépjárműpark, tárolókönyvtár, központi nyilvántartás). (62. 2. p.)

2.2.2 1989/90-1997

A rendszerváltással a tanácsi könyvtári hálózat szétesett, és az önkormányzati könyvtári hálózat megszervezése csak néhány megyében volt sikeres (Zala, Vas). A könyvtárak működésében és fenntartásában sok a bizonytalanság, a helyi fenntartók takarékosági és

összevonási ötleteiket kíméletlenül érvényesíteni tudják. Szükséges lenne a támogatást a fenntartói hangulattól mentesíteni, és jogi szabályozással biztosítani. (62. 2. p.)

A problémák továbbra is fennállnak, a kistelepüléseken tovább csökken a lakosság, egyre inkább a hátrányos helyzetűek maradnak falun, A letéti csere nem, vagy alig fejlődött, a kistelepülések állománya elavult, rosszak a körülmények, a személyi feltételekben sincs javulás. Megoldás lehetne egy három irányból finanszírozott rendszer, önkormányzat, állam, helyi civil szféra. A szakfelügyelet szétesett, nincs módszertani gondozás.

A következő lépés az önkormányzati törvény megjelenése volt, amely az önkormányzatok számára kötelező feladatok körét igencsak szűkre szabta, így csak remélni lehetett, hogy a várt könyvtári törvény ebbe a körbe tudja emelni a könyvtárakat. A 3000-es vagy e feletti falvak önálló könyvtárat tarthatnak fenn, a kisebbek ellátórendszerhez csatlakozhatnak. Magyarországon magas azon könyvtárak száma, amelyek nem képesek az önállóságra, a megoldást a könyvtárak rendszerben való működtetése jelentené, de sajnos ez a felismerés nem mindig érvényesül. Erős az önkormányzati tulajdon tudata, a korábbi közösködés után a birtoklás élménye. (67. 394-398. p.)

2.2.3 1997-Napjainkig

1997-ben jelenik meg a várt szaktörvény, amellyel új fejezet kezdődött a magyar könyvtárügyben, és amely a települési és a megyei könyvtári ellátást a helyi önkormányzatok kötelező feladatává teszi. Az önkormányzat ezt a feladatot megvalósíthatja nyilvános könyvtár fenntartásával, szolgáltatás megrendelésével vagy önkormányzatok közötti társulással. Sajnos társulásos együttműködésre csak szórványos példák vannak, gyakoribb viszont a társulás elutasítása. A települések érzékenyek saját vagyonukra, elvetik a közös tulajdont, nem minőségi szolgáltatásban, hanem tulajdonban gondolkodnak, akkor is, ha ez a minőségi ellátás rovására megy, mert nincs erejük önálló könyvtárat fenntartani. A központi támogatások csak a nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárakat illetik meg, a jegyzékre felkerülni pedig a települési könyvtárak esetében értelmezhetetlen feladat. (67. 398-400. p.)

1989-ben Skaliczki Judit azt írja: a korszerű közművelődési könyvtár fogalmán az információ és a dokumentum szabad hozzáférhetőségét értjük mindenki számára, minden korlátozás nélkül. Ennek szellemében készül el az 1997-es törvény, de a kistelepüléseken a következő években még mindig, mintha megállt volna az idő. A Könyvtári Intézet helyzetet bemutató vizsgálati megállapításai szerint a kistelepülések ellátási helyzete kritikus, mindenféle

paraméterben elfogadhatatlan. A tennivalók két iránya: a gyűjteménnyel kapcsolatos teendők, és a könyvtári ellátó pontok alkalmassá tétele az önmaguk, valamint a könyvtári rendszer nyújtotta szolgáltatások közvetítésére. A gyűjteménnyel kapcsolatos teendőket a könyvtári rendszernek magának kell megoldania. Az ellátó pontok fejlesztése azonban nem pusztán a könyvtári rendszer, hanem a társadalom teljességének (kormány, önkormányzatok, helyi lakosság) feladata. De legfőképp az a társadalmi döntés szükséges, amely a vidéken, kistéleplésen elő ember másodlagos állampolgár voltát kívánja megszüntetni. Arról kell döntés, hogy a vidékiség hátrányát a társadalom le akarja-e küzdeni. (70. 11-12. p.)

2000-ben létrejön a Könyvtári Intézet. 2001-ben a NKÖM szembesül azzal, hogy a kistélepléseken az ellátás kritikus. A Könyvtári Intézet megkezdi a kistéleplések könyvtárellátási helyzetének vizsgálatát. (64. 16. p.)

A magyar könyvtári ellátási gyakorlatot – éppen a kistéleplések viszonylatában – oly mértékben jellemzi a sokszínűség, az egyediség, az ellátási változatosság és a többoldalú, néha bizony nehezen átlátható finanszírozás, hogy ez bárminemű egységes mód, módszer, javaslatát, alkalmazását egyszerűen lehetetlenné teszi.

A kistéleplések ellátási színvonalának emelését nem lehet a könyvtári rendszernek önmagában és önmagának akarnia. Az adatok szerint, míg megyeszékhelyen egy olvasó évente 6000-8000 új könyvvel, addig egy átlagos városban 1000-2500 új kötetel, és egy átlagos kistéleplésen 20-100 új kötetel találkozik. A kistéleplési könyvtárak gyűjteménye átlagosan 2000-6000 kötet. Minél kisebb állomány nagyságú egy könyvtár, annál gyorsabban kell végbemennie az újratermelésnek. Ideálisnak ebben az esetben az 5 évet kellene tartanunk, azaz kistéleplések esetében évente legalább 800 újdonságnak kellene az állományban megjelenni. Ehhez az állomány forgatása, új és új helyre történő telepítése lehet a megoldás, a lokális ellátórendszerek egy része így működik. A könyvtári rendszerünknek olyan belső ellátórendszerre lenne szüksége, amely földrajzilag nem behatárolt, azaz az egész országot lefedi. Tapasztalatok alapján sokkal kevésbé fontos az, hogy a kistéleplés vállal-e önrészt, mint az, hogy van-e elképzelése a működtetésre, annak költségeit tudja-e és akarja-e finanszírozni, hogy van-e könyvtári koncepciója. 1990-től mintha megállt volna az idő, a friss szakirodalom és a gyermekirodalom szinte teljességgel hiányzik a kistéleplési könyvtárakból, nincsenek új kézikönyvek, lexikonok, és szinte sehol sem találkozhatunk folyóiratokkal. Amennyiben a kistéleplés a könyvtári ellátás szervezésében magára marad, feladatait képtelen ellátni. Azok a települések képesek könyvtári ellátásukat jobb színvonalon

megszervezni, amelyek kapcsolatot tartanak a megyei könyvtárral vagy a térségi feladatot magára vállaló városi könyvtárral. A megyei könyvtárak ez irányú gyakorlata nagyon változatos. Fontos elem a rendszert működtető könyvtáros személye, ők azok a kistéleplési munkatársak, akik dolgoznak, és nyitva tartanak a felhasználói igényeknek megfelelő időpontban. A kistélepléseken hangsúlyt kell fektetni a könyvtár és a teleház együttműködésére is. Jól működő teleházat csak ott találni, ahol a teleház a könyvtár bázisára épült, és szerveződött. (73. 8-13. p.)

A 2003-2007-es stratégiába bekerül a kistéleplések könyvtári ellátása. Munkabizottság alakul a helyzet megoldására. Kormányzati támogatásból internethozzáférést tesznek lehetővé a nagyközségeknek, a NKÖM könyvtárfejlesztési csomagot ad ki, amitől a kistéleplési könyvtárak felzárkózását reméli. 2004-ben a szakma kidolgozza a KSZR-konceptiót. Mentalitásváltozás szükséges: intézményfenntartás helyett szolgáltatásbiztosítás. A szolgáltatások megrendelése olcsón garantált minőséget jelent. 2004-ben a SZTAKI a kiskönyvtárak számára hozzáférést biztosít a Könyvtári Intézettel közösen fejlesztett Kistéleplési Webportáljához. (64. 16. p.)

A webportál céljai: általános célú könyvtári portál, bárki számára hasznos információgyűjtemény, eszkörendszer, amely segítségével minimális szakértelemmel is létrehozható könyvtári honlap. Az internettel rendelkező kistéleplési könyvtárak számára fontos a portál, mert a Kis Téka rendszerrel a könyvtár interneten elérhetővé teheti állományát, és elérhetők a portálon keresztül a nagykönyvtárak szolgáltatásai is. De a portált nagyközségi és városi könyvtárak is használhatják honlap készítéshez, vagy közhasznú információszolgáltatásra. A csatlakozásnak nincsenek pénzügyi feltételei. Információkat csak a tagok tehetnek fel. (55. 3. p.)

Elindul a tervciklusos gondolkodás, az első stratégiai tervben még nem szerepel kiemelten a kistérségi könyvtári ellátás, ez a 2. stratégiai tervben jelenik meg.

A 2005. március 7-ei Kulturális Közlönyben jelenik meg a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer koncepciója, ezzel elindul egy igazi megoldási folyamat a kistéleplési könyvtárak ellátásában.

2.3 Ellátórendszerek

Általános elv, hogy a könyvet minél közelebb kell vinni az olvasóhoz, ez azonban nem decentralizálással oldható meg, azaz nem azzal, hogy minden kis településen könyvtárat

hozunk létre, hanem egy centralizált rendszer keretében. Nyugat-európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a 20 000 lakosú település tekinthető minimumnak, ahol még önálló, saját állományra támaszkodható könyvtár működik. (79. 685-692. p.)

Az ellátórendszerek alapvető formája a különböző fenntartók által működtetett könyvtárak együttműködése, az infrastrukturális hátrányok leküzdése érdekében. Az önállóan szerzeményező könyvtárak hátrányban vannak a valamilyen rendszerbe társult könyvtárakkal szemben. (77. 12-17 p.)

Helyi önkormányzat csak a közigazgatási területén belül kötelezhető könyvtári ellátásra, tehát ha az önkormányzat intézménye, a könyvtár vállalkozik területi ellátásra, azt az alapító okiratban rögzíteni kell. A megyei könyvtárak és a fővárosi könyvtár törvényileg területi ellátásra kötelezett. A 1997-es könyvtári törvény 66. §-a rendelkezik a helyi szolgáltatások mellett végzendő feladatokról, tehát szervezniük kell a területükhöz tartozó könyvtárak együttműködését, a nemzetiségi ellátást és szolgáltatásokat kell nyújtaniuk. Ehhez a szervezőmunkához mindenképp tartozik valamilyen ellátórendszeri szolgáltatás, a gyakorlatban azonban nem mindenhol találkozunk vele. A területi ellátást minden esetben alapdokumentumban kell rögzíteni, mert csak így biztosíthatók a szükséges működési feltételek. Az elvégzendő feladatokról, a költségek viseléséről a fenntartóknak kell megállapodniuk, legfontosabb, hogy meghatározzák a szolgáltatásokat, a finanszírozás módját és mértékét, a vagyonyilvántartás és az elszámolás rendjét. Ezeknek a pontoknak minden ellátórendszeri szerződésben szerepelniük kell, ezeken túlmenően a helyi sajátosságokhoz kell alkalmazkodni. (Kiss 72. 30-31. p.)

Probléma, hogy két modell küzd egymással Magyarországon. Az önállóságra törekvő, önellátásra berendezkedő, inkább a birtoklásra, mintsem a szolgáltatás minőségére koncentráló modell, és a korszerűbb, az erők centralizálására törekvő, minőségi szolgáltatásokat nyújtó modell. A könyvtárhasználó számára a megfelelő ellátást a legkevesbé költségesen az állománymozgatást végző rendszerek képesek nyújtani. Megfelelő szintű szolgáltatást csak az állomány és információ mozgatására épülő központi szolgáltatások útján lehet biztosítani. Többféle megoldás lehetséges, de az alapelvől nem szabad engedni, ez pedig az állománymozgatás. Ez teszi lehetővé egységnyi állomány többszörös és gazdaságos kihasználtságát. Ezért nem sorolható ide a csak beszerzést centralizáló társulás, mert így az állomány helyi tulajdonba kerül, és ott rögzül. Másik alapelv, hogy a dokumentumot és nem

az állampolgárt kell utaztatni. Az ellátórendszereket igazán a megyei könyvtárak tudnák működtetni. (76. 5-12. p.)

Ellátórendszernek minősül minden olyan szolgáltatás, melynek keretében az egyes szolgáltatóhelyek nem, vagy csak erősen korlátozott módon képesek önellátásra, alapfunkcióikat is csak egy erős intézmény vagy szervezet bázisára támaszkodva tudják ellátni. (Tóth 72. 4-5. p.)

Az ellátórendszerek sajátos belső képződményei a szolgáltató könyvtárnak. A munkatársak a szolgáltató könyvtár munkatársai, de az általuk kezelt állomány az ellátóközponté, a bevételeket visszaforgatják az ellátásba, a munkafolyamatok párhuzamosan zajlanak az anyakönyvtár munkafolyamataival, az ellátás kiegészül módszertani gondozással is. Tehát az ellátóközpont szerves része a könyvtárnak, mégis a speciális munkafolyamatok, feladatok szeparáló hatással vannak. A működési megállapodás önkormányzat és szolgáltató könyvtár között jön létre. A könyvtár működtetése az önkormányzat feladata, az ellátóközpont szerepe, hogy bizonyos munkafolyamatokat szakszerűbben és olcsóbban tud elvégezni, illetve a közös állománykezelés következtében kisebb ráfordításból többet szolgáltat. Az ellátóközpontok a legnagyobb segítséget az állományellátásban tudják nyújtani, de ennek is vannak gyenge oldalai: ez a típusú gyarapítás feltételezett igényeket elégít ki, nem foglalkozik a helyismereti irodalommal. Technikai hiányosságok miatt a könyvtárközi kölcsönzés eleve kudarcra van ítélve, és a szállítási gyakoriság sem teszi ezt lehetővé. (67. 412-414. p.)

Sem az ODR, sem az ellátórendszer önmagában nem elegendő, a kettő viszonya a következőkben foglalható össze:

1. A könyvtárközi kölcsönzés konkrét, egyedi kérés gyors kielégítésére szolgál. Az ellátórendszer átvállalja az általános, rendszeres, az adottságok miatt megoldhatatlan hiányok lehetséges pótlását, javítását.
2. Az ODR-t alkotó könyvtárak nem képesek az összes szolgáltatóhely felmerülő igényeit kielégíteni. Az ellátórendszer, megfelelő működés esetén, kétszeres vagy akár többszörös választékot is nyújthat tagkönyvtárainak.
3. Az ellátórendszerek nemcsak dokumentumellátást végeznek, hanem egyéb könyvtári szolgáltatásokra is kiterjednek. (76. 11. p.)

2003-2007 stratégiai ciklus egyik kitűzött célja a kistérségi könyvtári ellátás megoldása. A rendszerszerű fejlesztést megelőzte egy vizsgálat 2004-ben, amit a Könyvtári Intézet

Szervezési és Elemző Osztálya indított útjára. Az ellátórendszerek kutatásában két nagyobb „eseményt” kell megemlíteni: az egyik a VEAB (Veszprémi Akadémiai Bizottság) vizsgálata a dunántúli ellátórendszerekről; a másik a Berzsényi Dániel Főiskola Könyvtár és Információtudományi Tanszéke által 2001-ben szervezett továbbképzés, amelynek anyagát publikálták is. A 2004-es vizsgálat nem a magyarországi kistéleplési ellátás egészéről nyújt képet, hanem csak 27 vizsgált ellátórendszeréről. 2003-ban, 11 megyében 26 város 27 ellátórendszert működtetett (ebből Vas megye 7-et), 2707 községből 656 vett részt központi ellátásban, ez összesen 24%.

Az ellátórendszerek leginkább a dunántúli kistéleplési megyékben jellemzők, Somogy, Vas, Veszprém, Zala, a Dunán innen Nógrád, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyék aktívak az ellátórendszerek működtetésében. (57. 719-725. p.)

2.3.1 Az ellátórendszerek típusai

2.3.1.1 Az állomány tulajdonjoga és működtetés alapján

1. Könyvbeszerzési társulás: tagjai önálló könyvtárak, melyek átutalják állománybeszerzési keretüket és egy bizonyos szolgáltatási díjat az ellátó könyvtárnak, amely a megvásárolt dokumentumokat kiszállítja, és rendszerint vállalja a feldolgozást, a szerelést és a leltározást is. A dokumentumok a tagkönyvtárak tulajdonába kerülnek. Ennek a társulásnak az előnye, hogy a nagy tételben való beszerzés következtében a tagkönyvtárak kedvezményekben részesülnek (pl.: szentendrei, győri, mosonmagyaróvári).
2. Cserélőtípusú ellátórendszer: a dokumentumok közös tulajdonba kerülnek, azaz a dokumentum ideiglenesen az ellátást működtető intézmény tulajdonába kerül, és így tudják forgatni a cseréletét. Két típusa van: az egyikben az ellátást végző intézmény a teljes állományával segíti a szolgáltatást, a másikban az ellátórendszer állománya külön válik a működtető könyvtárétól. Előnye: a cserélő típus egy-egy településen is képes nagy dokumentumválasztékot biztosítani.
3. Vegyes rendszerek: a tagkönyvtárak által befizetett összegekből nekik szerzeményeznek, a dokumentumok a tagkönyvtárak állományába kerülnek, ezenkívül van egy ellátórendszeri közös állomány, amelyet központilag finanszíroznak, és amelyből a cseréletét kialakul (pl. debreceni).

2003-ban Magyarországon 11 beszerzési társulás, 14 cserélőtípusú és 2 vegyes ellátórendszer volt.

2.3.1.2 Az ellátást végző intézmény fenntartója alapján:

1. Megyei önkormányzat által működtetett ellátórendszer (8 db).
2. Helyi (települési) önkormányzat által működtetett ellátórendszer (18 városi könyvtár tartozik ide). Ez a fajta a legtöbb.
3. Volt szakszervezeti (egyesületi) könyvtár által működtetett ellátórendszer. Ilyen Magyarországon a Salgótarjáni.

2.3.1.3 Az ellátórendszer hatóköre alapján:

1. Megyei hatókörű ellátórendszerek. Két megyei könyvtár szervezi ezt jelenleg a debreceni és a kaposvári.
2. Városkörnyéki ellátórendszer. Ezek a könyvtárak a volt járási központok könyvtárai voltak. Ebben a csoportban vannak városkörnyéki ellátást működtető megyei könyvtárak, és vannak megyeszékhelyen működő városi könyvtárak. A vizsgálatban résztvevő ellátórendszerek 93%-a városkörnyéki volt. (57. 725-727. p.)

2.3.2 Az ellátórendszerek gazdálkodása

A bevétel lehet:

1. Az ellátórendszeri tagok által befizetett összeg. Az összeg két részből áll: a nagyobbik rész az állománygyarapításra fordítandó összeg, a kisebbik rész az úgynevezett térségi szolgáltatási díj. Ez az ellátórendszerek költségének mindössze 35%-át fedezi.
2. Érdekeltségnövelő támogatás. Azok az önkormányzatok kaphatják meg, amelyek nyilvános könyvtárat tartanak fenn, ezt az előző évi állománygyarapításra fordított keretük alapján kapják.
3. Áfa-visszatérítés: a dokumentumvásárlásra fordított összeg 12%-át visszaigényelhetette a szolgáltató könyvtár, de ez a lehetőség 2004-től megszűnt.
4. Megyei Könyvtári Alap: Vas és Zala megyében a megyei önkormányzat elkülönített összeget az ellátórendszer támogatására.
5. Pályázatok: pályázhat maga a kistépülési könyvtár, és az ellátórendszert működtető intézmény. A szolgáltató könyvtár általában segíti a kiskönyvtárakat a pályázatok beadásában. 2003-ban a működtető intézmények a költségek 16%-át nyerték el pályázaton.
6. A működtető könyvtár költségvetésének egy része: 2003-ban az ellátórendszerek működését 41%-ban a működtető könyvtár finanszírozta, saját vagy a helyi, megyei

önkormányzat költségvetéséből. Felmerülő költségek: munkabérek és járulékai, állománygyarapítás, szállítási költségek, postaköltség, kommunikáció. (57. 728-732. p.)

2.3.3 Hatékonyság

Az ellátórendszerek legfontosabb feladata, hogy az erőforrások koncentrálásával a lehető legnagyobb dokumentum választékot biztosítsák a tagkönyvtáraknak. Magyarországon nagyon nagy a különbség a között, hogy az olvasó hány új dokumentummal találkozik évente egy kistéleplési (1000 lelkes alatt 57,55) és egy városi (1391,33) könyvtárban. A különbség megszüntethetetlen, de mérsékelhető. A cserélő típusú ellátórendszer az állományforgatásnak köszönhetően nagyon hatékony tud lenni. „Ha az 1000 lakos alatti települések (jórészt ezek vesznek részt ellátórendszerekben) költséghatékonyságát vesszük 100%-nak, akkor országosan a beszerzési társulások, a cserélő típusú ellátórendszerek 215%-kal képesek azt javítani.” (57. 738. p.) Magyarországon a szélső értékek között nagyon nagy az eltérés, legjobb mutatókkal a szolnoki ellátórendszer rendelkezik. Magyarországon a hatékonyság messze elmarad a kívánatostól. (57. 736-740. p.)

2.3.4 Állomány

Az ellátórendszerek jellemzője, hogy szinte csak könyvet szolgáltatnak. A könyvek túlsúlya 100%-os volt 2003-ban, azóta nagyobb hangsúlyt kaptak az egyéb dokumentumok is. Ebben a tekintetben sem tudja a kistélepléseken élők hátrányát kiküszöbölni a rendszer. (57. 740-743 p.)

2.3.5 Szolgáltatások

Az ellátórendszerek központilag szerzik be a könyveket, emellett további szolgáltatásokat nyújtanak, így a kistéleplési, általában szakképzetlen könyvtárosra csak a kölcsönzés feladata hárul. Az ellátórendszerekben résztvevő könyvtárakat rendszeresen gyarapítják, készül cédula- vagy elektronikus katalógus. A lakók számára biztosított még más könyvtárak és a magyar könyvtári rendszer elérése. Ezekon kívül van szakmai, módszertani segítségnyújtás a könyvtárosoknak, ez egy nagyon fontos szolgáltatás.

Kevés ellátórendszer használ gépi nyilvántartást, 11 ellátórendszerben működik gépi nyilvántartás és elektronikus katalógus is egyszerre. Összesen 4 ellátórendszer esetében érhető el a gépi katalógus a tagkönyvtárakból.

A könyvtár közösségi tér is, melynek lakosság megtartó ereje lehet, ezért nagyon fontosak a rendezvények, a közhasznú információszolgáltatás, a kultúráközvetítő szerep, a helyismereti tevékenység. (57. 743-745 p.)

A könyvtári törvény kimondja, hogy a községi (és természetesen a városi, megyei) könyvtár egyik alapfeladata a helyismereti gyűjtemény alakítása. Ennek háttérében egy nagyon fontos elvi állásfoglalás húzódik meg, mégpedig az IFLA egyik 1985-ös alapelve, miszerint „Minden közművelődési könyvtár egyben tudományos könyvtár és információs központ is a saját székhelyére vonatkozó témákban.” A helyismereti információknak sokrétű társadalmi szerepük van, ezek közül a legfontosabbak a tudományos, a közéleti-gyakorlati és az érzelmi-értelmi szerepek. A helyismeret hozzájárul a lokálpatriotizmus kialakulásához, a lokális értékek megőrzését, a lokális és nemzeti identitás ébrentartását segíti elő. (56. 36-37. p.)

2.3.6 Technikai felszereltség

A technikai eszközök vásárlását az ellátórendszerekben szinte teljesen az ellátó könyvtárak finanszírozzák. Ezeket még pályázatok útján lehet beszerezni. A vizsgálatban szereplő 27 ellátórendszer közül 16-ban használnak összesen 7-féle könyvtári szoftvert (pl. EKLA, Textlib, NanLIB) Még ennél is vegyesebb a kép az elektronikus katalógusok területén. (57. 745-747 p.)

2.3.7 Személyi feltételek

Az ellátórendszerek munkatársai a működtető könyvtár alkalmazottai. A bérüket, az ellátórendszeri munkára fordított idejüket nehéz megbecsülni és elkülöníteni az egyéb munkájuktól. Általában egy könyvtáros felelős az ellátórendszerért, de vannak olyan esetek is, mikor egy külön osztály foglalkozik ezzel a feladattal. Általában az ellátórendszer által használt technológia elkülönül a fenntartó könyvtárétól. Az azonos technológia gyorsabb, költséghatékonyabb működést tesz lehetővé, mégis a munkafolyamatok és a személyzet elkülönülése szerencsésebbnek bizonyul. Az ellátórendszerekben a munkatársak arra panaszkodnak, hogy sok munkára kevés dolgozó jut. (57. 748-750. p.)

2.3.8 A megyei könyvtárak szerepe

Reális perspektíva, hogy a megyei könyvtárak a kistérségek központjaiként működő városi könyvtárakkal együtt szervezzék a kistérségi könyvtári ellátást. A megyei könyvtáraknak teljes körű helyismerettel kell rendelkezni, jó kapcsolatban kell lenniük az önkormányzatok

vezetőivel, a helyi könyvtárosokkal, így tudják munkájukat jól ellátni. (Sebestyénné 72. 66-74. p.)

A megyei könyvtárak szerepe a kistérségi könyvtárak ellátásában igen komplex. A megyei könyvtárak törvényileg rögzített feladata az együttműködés szervezése, de ezekre nincsenek szakmai szabályzatok, ezért a megyei könyvtárak között változatos gyakorlat alakult ki a térségi ellátásra vonatkozóan. Van, ahol nem működtetnek ellátóközpontot, van, ahol igen, 1-2 fővel, van, ahol egy egész osztállyal. (67. 415-416. p.)

Feszültséget szülhet a megyei könyvtárak működésében a helyi és a térségi funkció ellátása, jóllehet a kettő szorosan összefügg, hiszen a helyi szolgáltatásokat kívánja hasznosítani az ellátórendszer. A megyei könyvtárak esetében mindig egy konkrét intézményről van szó, amelynek feladata a helyi és a térségi szolgáltatás is, a kettő közül óhatatlanul a térségi szolgáltatás szorul háttérbe. (69. 6. p.)

A községi könyvtárak esetében alapvető fontosságú a megyei könyvtárak szerepe. A '90-es évek elején több megyei könyvtár is városi feladatokra állt át. A '97-es törvény előkészítésekor szakmai vita zajlott a megyei könyvtárak szerepéről, a törvény megjelenésével ez a vita eldőlt, a megyei könyvtárnak a megyében a „rendszergazda” szerepét kell ellátnia. A megyei könyvtár gyűjteménye a megye tulajdona, amikor állományát a községi könyvtárakon keresztül kölcsönzi, alapfeladatát látja el. Állománygyarapításnál azt kell szem előtt tartania, hogy a gyűjteménye kiegészítse a megyében működő könyvtárak gyűjteményét. (78. 26. p.)

A 2004-es Könyvtári Intézet által publikált helyzetképben a következőket olvashatjuk: ha az önkormányzat nem tudja vállalni az alapvető szakmai követelmények teljesítését, ellátórendszerhez kell csatlakoznia. Az ellátórendszerek az egyetlen állítási forma, amely képes javítani az ellátást, de a következő gyenge pontjai vannak: működésük csak az ország 22%-ra terjed ki, csak könyvellátással foglalkoznak, sem más dokumentumtípus, sem információszolgáltatás nem jelenik meg, létük a helyi önkormányzattól függ, áldoz-e az önkormányzat a fenntartásra vagy nem. Az ellátórendszerek problémája a finanszírozás és a jogi rendezetlenség. A mai ellátórendszerek sem jogi, sem tartalmi szempontból, sem az anyagi források híján nem alkalmasak feladataik ellátására. A kistélepusélen élők ellátásának javítása csak a könyvtárellátás korszerűsítése lévén lehetséges. (62. 5-8. p.)

2.4 Megrendelhető kistelepülési ellátástípusok (nemzetközi példák alapján)

2.4.1 Mozgókönyvtár

Az első mozgókönyvtár vagy más néven bibliobusz, könyvtárbusz 1905-ben indult el az Egyesült Államokban. Egy ilyen szolgáltatás indulásához több önkormányzat összefogására van szükség, közös könyvtári rendszerre, közös finanszírozásra.

A mozgókönyvtári szolgáltatáson belül három formát lehet elkülöníteni:

- mozgókönyvtár és fixen telepített szolgáltató pont együtt. Ebben az esetben a bibliobusz jelentheti a szélesebb választékhoz való hozzáférést.
- speciális funkcióval működő mozgókönyvtár hátrányos helyzetű állampolgárok ellátására (pl. öregek, mozgáskorlátozottak, nemzetiségek). Külföldön sok példa van arra, hogy iskolások, óvodások könyvtári ellátását oldják meg speciális mozgókönyvtárral.
- kizárólag mozgókönyvtár működik olyan területeken, ahol a lakosság nagyon szétszórta él, és nem célszerű állandó könyvtárat fenntartani (pl. Egyesült Államokban, Lappföldön, itt a bibliobusz házhoz megy).

A mozgókönyvtár tervezésekor érdemes figyelembe venni az ellátott terület nagyságát, a lakosság eloszlását, a szolgáltatóhelyek elhelyezkedését, a munkaórák számát, az útviszonyokat, a személyzetet, a könyvtári források elérhetőségét, a lakosság mobilitását, a látogatások gyakoriságát, a megállások időtartamát. Az IFLA ajánlása szerint egy ideális mozgókönyvtári ellátásnál egy busz kéthetente 9 napon keresztül megy, napi 50 km-t tesz meg, 5 helyen áll meg, a fedélzeten lévő kétfős személyzet naponta 50 címet kölcsönöz ki óránként.

Háromféle típusú jármű vált be: kisteherautó, busz és nyergesvontató.

A kisteherautó max. 1500-2000 kötet szállítására képes, 1500 főnél kisebb települések ellátására alkalmas. A busz 3000-4000 kötet szállítására és max. 5000 lakosú település ellátására alkalmas, itt a nagyobb tér miatt már lehetőség van programok szervezésére is. A nyergesvontós típus egy kamion, amely könyvtárrá van alakítva, 5000 kötetet tud szállítani, 7500 főt tud ellátni.

A járművek személyzete

Ideális helyzet, ha diplomás könyvtáros dolgozik a járművön. Ha szakképzetlen munkaerő vagy önkéntes dolgozik a buszon, szakképzett könyvtárosnak kell ellenőrizni a munkát.

Állomány

Az állománynak a lakosság információs, szórakozási, tanulási, kulturális igényeit kell szolgálni, ezt célszerű előre felmérni. Az állomány cserélése kisteherautó esetében évente, nyergesvontató jármű esetében 2 évente szükséges. Mozgókönyvtár állományában nem lehet olyan dokumentum, amit 6 hónapon át nem kölcsönöztek. Az állomány forgatását a központi könyvtár gyűjteményéből oldják meg. Külföldön (Egyesült Államok) a fejlesztések egyre inkább az elektromos bibliobusz (cybermobil) irányába mutatnak. Ez telekommunikációs eszközökkel, internetkapcsolattal felszerelt jármű. Minden ország a saját adottságaihoz igazítja a mozgókönyvtári ellátást (Kenya tevék, Norvégia bibliohajó).

2.4.2 Konténer könyvtár

1500-4000 fős településeken használható jól, ahol a bibliobusz kevés, és a közösség nem tud állandó könyvtárat fenntartani. A konténert lehelyezik egy pár napra a településen, így ötvözik a mozgókönyvtári és a hagyományos könyvtári ellátást. Hátránya, hogy nagyon sokba kerül.

2.4.3 Hordozható könyvtár (transportable library)

Ebben az esetben a könyvtári bútorzatot szállítják. Az Egyesült Királyságban (1974 Bradford) kísérleteztek ezzel. Előnye volt, hogy nagyobb nyitva tartás mellett több könyvvel tudták szolgálni a lakosságot, nőtt a kölcsönzések száma. De költségei a hagyományos mozgókönyvtári szolgáltatásoknál jóval magasabbak voltak. Folytatásáról nem szól a szakirodalom.

2.4.4 Postai könyvküldő szolgálat (books-by-mail service)

Ez az egyik legrégebbi ellátási forma, amely az Egyesült Államokban már 1921-ben működött. 50-80 címből álló annotált katalógust készítenek, és ebből választ a lakosság. Magyarországon is be lehetne vezetni ezt a szolgáltatást. Még jobb, ha központi katalógusból lehet rendelni. Ehhez olyan szolgáltató pontok kellene, ahol van internethozzáférés, hogy elérhető legyen a könyvtár online katalógusa. Ezt össze lehetne kapcsolni a teleház programmal.

2.4.5 Letéti gyűjtemények

A letéti gyűjtemény definíciója (1992 USA): szervezetek vagy intézmények könyvek vagy egyéb könyvtári dokumentumok kicsi és állandóan cserélődő gyűjteménye. A letét nem a használó könyvtár tulajdonában van, hanem a szolgáltató könyvtáréban. Ha nem sikerül megoldani az állomány forgatását, a letét értelmét veszti.

2.4.6 Fiókkönyvtár

Nyugat-Európában a kis könyvtárak hálózatokba tömörülve dolgoznak, így jön létre a centralizált állománygyarapítás és a folyamatos állománycsere. Kulcsfontosságú az állomány állandó frissítése.

2.4.7 Használók szállítása

Finnországban a '70-es évek elején honosították meg ezt a formát, rugalmas, mert könnyű igazodni a felhasználók igényeihez. A felszámolása is egyszerű. Valódi egyenlőséget biztosít a felhasználóknak a dokumentumokhoz való hozzáférés terén. Magyarországon is be lehetne vezetni, de itthon ennek a szolgáltatásnak egyáltalán nincs hagyománya.

2.4.8 Intézményi együttműködési formák: kettős funkciójú könyvtárak

Kistelepülések esetében sokszor találkozni két különböző funkciójú könyvtár összeolvadásával. Előnye az anyagi megtakarítás, megtakarítást lehet elérni az épület fenntartásában, a személyzet számában és a szolgáltatások racionalizálásában. Iskolai és közkönyvtár együttműködése nagyon gyakori, de funkciójuk között jelentős eltérés van. A közkönyvtárnak nagyon széles körű igényeket kell kielégítenie. Az iskolai könyvtárnak az iskolában folyó oktatást kell támogatnia, így ezek fizikai elhelyezése is problémás. Az iskolai könyvtárnak célszerű az iskolában lennie, a közkönyvtárnak a település központjában. Megoldás lehet, ha az iskola épülete központi helyen van, és több bejárata van. A kettős funkcióból adódnak a már említett megtakarítások, de az állományok az eltérő célok miatt nem fedhetik egymást, így ezen a területen nem lehet takarékoskodni. (58. 366-394. p.)

Fenntartói döntés nyomán sokszor esnek a kistelepülési könyvtárak az összevonás áldozatává. Legjellemzőbb a települési és az iskolai könyvtár összevonása. Jól működő összevont könyvtár esetében mindig a települési könyvtárra nőtt rá az iskolai feladat, fordított esetben lehetetlen jó funkciójú kettős könyvtárat létrehozni, mert ebben az esetben nem önálló könyvtárról van szó, hanem az iskola egy egységéről, ami felett az iskola igazgatója rendelkezik. Összevonás esetén nem szabad elfelejteni, hogy ez nem azt jelenti, hogy innentől egy forrásból két feladatot lehet ellátni, pénzt nem nagyon lehet megspórolni, maximum ésszerűbben felhasználni. A fenntartó a költséghatékonyabb működés érdekében dönt az összevonás mellett. A könyvtár szempontjából az összevonásnak célja lehet, hogy olyan erőforráshoz jusson, amely a másik könyvtár rendelkezésére áll, és a közös működés lehetővé teszi a közös felhasználást. Az összevonás során a következő területeket kell integrálni: nyilvántartások, gyűjtemény, gyarapítás, tárolás, feldolgozás, katalógusok, állományvédelem,

szolgáltatások, könyvtári funkció, könyvtárhasználat, statisztikák, költségvetés, finanszírozás. Az integrált könyvtár egy fenntartóval működik. (33. 11-21. p.)

2.4.9 Kábeltéves szolgáltatás

Az Amerikai Egyesült Államokban és Ausztráliában a kistelepüléseken már régóta használják a tv-t továbbtanulásra. A könyvtári kábelhálózat (Library Cabel Network) az Államokban hetente kb. 50 órányi programot kínál, főleg olyanoknak, akik helyhez kötöttek, hátrányos helyzetűek (programok: pl. nyelvtanfolyam, gyermekprogramok, írók megszólaltatása). De ez csak olyan helyen alkalmazható, ahol egyébként megoldható a könyvtári ellátás. Nélkülözi a személyes jelleget, hatékonysága meg sem közelíti a hagyományos könyvtári szolgáltatásokat. (58. 393-395. p.)

2.5 Könyvtárfejlesztési stratégiák

2.5.1 Könyvtárfejlesztési stratégia 2003-2007

„A kistelepülések, a kisvárosok könyvtárhasználói hátrányos helyzetben vannak a nagyvárosban élőkkel szemben. A nagyarányú telematikai fejlesztések elsősorban az ODR tagkönyvtárakban jelentek meg, ezért jelenleg fokozottan kell számolnunk azzal, hogy a már rendszerváltás előtt is kevésbé fejlesztett községi és kisvárosi könyvtárak, az egyházi, a nem nyilvános intézményi és szakkönyvtárak nem egyenrangú partnerei a könyvtári rendszernek.” (65. 3. p.)

„Regionális könyvtári ellátás

Jövőkép

A kistelepüléseken és a kisvárosokban élők ugyanazt a könyvtári ellátást kapják, mint amit az ODR tagkönyvtáraiban.

Küldetésnyilatkozat

Meg kell valósítani az 1997. évi CXL. Tv. 61. § 1) 2) bekezdésében írottakat. Miután az esélyegyenlőség érdekében a bárhol az országban élő állampolgárnak is joga van minden számára szükséges információhoz és dokumentumhoz, a kistelepülések könyvtári ellátását hozzá kell kapcsolni a nagyobb egységekhez akár úgy, hogy a település önállókönyvtárat tart fenn, és ezt fejleszti, akár úgy, hogy a megye megyei vagy nagyobb városi könyvtárától vásárolja meg az önkormányzat mindazon szolgáltatásokat, amelyekre a településen szükség van.

Feladatok:

- A (EU) régiók figyelembe vételével, azzal összhangban létre kell hívni az egyes régiókban a könyvtári ellátás koordinálását szolgáló ún. könyvári tanácsot. Az egyes régiók – az egyetemi, köz- és egyéb fenntartású könyvtárakra vonatkozóan is – mintegy 1-2 milliós lakosság könyvtári ellátásának összehangolására szolgálnak.
- Letéti ellátás keretében az 1997. évi CXL. törvény értelmében annak a modellnek a kidolgozása, amely a kis könyvtárakat fenntartó önkormányzatok számára biztosítja a szolgáltatások megvásárlását más könyvtáraktól.
- Az ellátórendszerek korszerűsítése, 10 – 50 ezer fős ellátó körzetek kialakításával.
- A mozgókönyvtári ellátási rendszerre történő felkészülés kialakítása a hátrányos helyzetű települések ellátása érdekében. A projektet – a megfelelő vizsgálatok elvégzését követően – négy, ezt vállaló megyében meg kell valósítani, további költségvetési ráfordítással.
- A felhasználónak közvetlenül, postai és/vagy elektronikus úton eljuttatott szolgáltatás kiterjesztését is vizsgálat tárgyává kell tenni.” (65. 6. p.)

2.5.2 Könyvtárfejlesztési stratégia 2008-2013

2007. december 6-án az Oktatási és Kulturális minisztérium elfogadta a könyvtárügy következő stratégiai ciklusáról szóló előterjesztést, a Portál programot.

„Jövőkép

A könyvtári rendszer egésze alkalmas a nyilvánosságra hozott információk, felhalmozott tudásnak, valamint műveltségnek a mindenki számára a lakóhelytől és településtípustól független, egyenlő esélyű hozzáférhetővé tételére, elősegítve ezzel a különböző területek versenyképességét, növelve az esélyegyenlőséget, és segítve a leszakadó térségek és csoportok felzárkózását.

Átfogó cél

E jövőkép megvalósítása érdekében:

- Minőségi közszolgáltatást megvalósító rendszert hozunk létre.
- A magas színvonalú, országos szolgáltatási rendszert alrendszerek, illetve különböző típusú korszerű könyvtárak alkotják, amelyek a szerves egységet alkotó hagyományos könyvtárral és tudástárral, információs adatbázisokkal és elektronikus dokumentumokkal, másrészt a legkorszerűbb szolgáltatási formákkal állnak használóik rendelkezésére; az információs értékláncba való tudatos beépüléssel válnak nélkülözhetetlenné.

- A könyvtárakban korszerű ismeretekkel és megfelelő kompetenciákkal rendelkező szakemberek dolgoznak.
- Az olvasási, információkeresési és digitális kompetenciák fejlesztése révén a könyvtár nélkülözhetetlen szerepet tölt be a formális oktatás, valamint a nem formális és informális tanulás támogatásában.
- Folytatódik tovább a vidékfejlesztés, a hozzáférés növelése, a fogyatékkal élők kiemelt támogatása.” (3. 14-15. p.)

Kiemelt kulcsterületek

1. cél

A könyvtár közvetítsen minden nyilvánosságra került információt és adatot, kiemelten biztosítson hozzáférést a nemzeti kultúra dokumentumaihoz határokon innen és túl, (figyelembe véve a határon túli magyarság felhasználói igényeit is).

Beavatkozás

Regionális forrásközpontok és tudásközpontok működésének és szolgáltatásainak kialakítása, bekapcsolva a könyvtári rendszer új szintjébe a határon túli magyarokat ellátó, határon túl működő szervezetek, intézmények szolgáltatásait is.

2. cél

A könyvtár a használóközpontúság szellemében a lakóhelytől, településtípustól, könyvtári épülettől és a nyitvatartási időtől függetlenül biztosítson hozzáférést az információkhoz és adatokhoz, valamint a könyvtári szolgáltatások jelentős részéhez.

Beavatkozás

Az elektronikus szolgáltatások kialakítása, megerősítése a kistérségi, mozgókönyvtári szolgáltatások területén.

3. cél

A könyvtár új módszerekkel és programokkal járuljon hozzá az olvasáskultúra fejlesztéséhez.

Beavatkozás

A kettős funkciójú – települési és iskolai – könyvtáraknak a helyi igényeket figyelembe vevő fejlesztése a kistélepléseken.

4. cél

A könyvtár közösségi szolgáltatásaival és a felnőttképzés támogatásával segítse elő az életminőség javítását, a foglalkoztatottság és az egyének versenyképességének növelését.

Beavatkozás

A könyvtárak bekapcsolódása a helyi, kistérségi, regionális kulturális életbe, a kulturális turizmusba, mind információszolgáltatóként, mind értékmegőrzőként és értékközvetítőként.

A stratégia megvalósításához szükséges források a 2007-2013 közötti időszakban meghirdetendő európai uniós pályázatokban állnak majd rendelkezésre. (3. 15-17. p.)

Az elfogadott dokumentum mellett még három cél megvalósítását szorgalmazta az előterjesztés, ebből az egyik az, hogy a kistelepüléseken, a településeken az információs szolgáltatások a könyvtári szolgáltatásokon belül valósuljanak meg. A kulturális minisztérium stratégiájában, *A kulturális modernizáció irányai* című dokumentumban jelennek meg a kulturális politika könyvtárügyet érintő elemei, ezek között szerepel a kulturális vidékfejlesztés, a hozzáférés növelése is. Az előző stratégiai ciklus eredményeinek és könyvtárhasználati adatainak elemzése alapján folytatni kell a kistelepülések könyvtári ellátásának növelését. (3. 3-4 p.)

2.6 Út a KSZR-hez

9 év alatt, 1994-2003 között, a könyvtárak száma csökkent, ennek ellenére a kevesebb könyvtárban mind az állomány nagysága és a gyarapításra fordított összeg, mind a könyvtárba járók és a könyvtárhasználatok száma jelentősen nőtt. A csökkenés okai: az ODR kialakulása, az információs infrastruktúrafejlesztés, a MOKKA, az új jogi szabályozásból következően a nyilvános könyvtári státusz szabályozása. De a már említett országos adatok növekedése csak a városi szintig érvényes, a kistelepüléseken ezek az adatok nemhogy növekedést nem mutatnak, hanem legjobb esetben stagnálást, de inkább csökkenést jeleznek. Ezért a 2003-2007-es stratégiai ciklus legfontosabb feladatainak egyike a kistelepüléseken élők könyvtári ellátásának a javítása volt. Magyarországon a lakosság 35%-a, azaz 3 560 000 ember községekben él. A stratégiai cél megvalósítása érdekében 2003-ban munkacsoportot hoztak létre, vezetője Ramháb Mária. A munkacsoport vizsgálatainak az eredménye:

1. Könyvtárellátás, önálló könyvtárak: Magyarországon 3615 önálló könyvtár működik, ebből községi könyvtár 90%.
2. A községek lakónépességi megoszlása: 5000 lakos feletti település 1%, 3000-5000 lakos közötti település 6%, 1000-3000 lakos közötti település 32%, 1000 lakosnál kevesebb lakosú település 61%. Tehát a kistelepüléseken élő lakosság aránya a legnagyobb, a községi lakosság majdnem kétharmada 1000-nél is kevesebb lakosú településen él.

3. A szolgáltatóhelyek nagysága és a könyvtárak elhelyezése: ez megyénként elég változó képet mutat. A könyvtárak többsége alkalmatlan könyvtári célra, ennek okai: a kicsi alapterület, a nehezen megközelíthető épület, a könyvtári feladatok ellátására alkalmatlan berendezés.
4. A községi könyvtárak állománygyarapítása: ez is igen változó képet mutat. A könyvtárak 24.1%-a egyáltalán nem rendelkezik állománygyarapításra fordítható összeggel, 17% 50 ezer Ft-ot vagy az alatti összeget fordít erre a célra, 31,8% 100-500 ezer Ft-ot, 9,8% 500 ezer-1 millió, 2,3% 1 milliónál nagyobb összeget költ állománygyarapításra. Tehát a községi könyvtáraknak majdnem a fele egyáltalán nem, vagy csak igen minimális értékben tud könyvet vásárolni. Ebből azt látjuk, hogy az ott lakók nem jutnak kurrens irodalomhoz.
5. Beiratkozott olvasók: Magyarországon összesen 2 211 852 beiratkozott olvasót regisztráltak, ebből 67%, 1 488 353 települési könyvtár olvasója, ebből 22% megyei, 44% városi, 34% községi könyvtár olvasója. Ezek a számok azt mutatják, hogy a nem megfelelő épületekben a nem megfelelően gyarapított állomány mellett is beiratkoznak a könyvtárakba.
6. Könyvtárhasználat: a hazai összes könyvtárhasználatok száma: 31 713 874, ebből 61%-ot települési könyvtárban regisztráltak, ebből 26% a megyei, 48% a városi, 26% a községi könyvtárhasználat. Tehát a könyvtárhasználatok száma a beiratkozott olvasók arányában (5. pont) a községi könyvtárakban a legalacsonyabb.
7. Kölcsönzött dokumentumok: az összes kölcsönzött dokumentum hazánkban 42 872 897 darab. A kölcsönzések 78%-a települési könyvtárban történt, ebből 17% megyei, 53% városi, 30% községi könyvtárban. Ez az arány igen jelentősnek mondható.
8. A községi könyvtárak személyi ellátottsága: óriási különbségek vannak megyei, városi és községi könyvtárak között. Az összes könyvtári megbízási díjas személyzet 91,1%-a községi könyvtárban dolgozik. A díjazás nélküli könyvtári dolgozók aránya szintén nagyon magas 88,4%, viszont a teljes munkaidős könyvtárosok közül kevesebb, mint 20% dolgozik a községi könyvtárakban.

Mindezekből a következő általános jellemzőket állapíthatjuk meg: a szolgáltatóhelyek száma kielégítő, de alapterületük kicsi, a könyvtárak zsúfoltak, állományuk elavult, a forgalmi mutatók szerények, kedvezőtlen működési feltételek (rossz állagú, könyvtári célra alkalmatlan helyiségek, minimális gépesítettség), személyi ellátatlanság, mind a ráfordított munkaidőben,

mind a szakképzettségben. Így összességében nem meglepő, hogy a lakosság mindössze 12,8%-a tagja a községi könyvtáraknak, ami messze elmarad az országos átlagtól, ami 22%. Egyre nő a különbség a jól ellátott és az ellátatlan területek között. A jelenlegi helyzet a kistelepüléseken katasztrofális. (Skaliczki 27. 6-9. p.)

3 Jelenlegi helyzet

A kormány az utóbbi néhány évben kiemelt figyelmet fordított a vidékfejlesztésre, ennek részeként a kistelepülések, a községi könyvtárak fejlesztésére. Ehhez kapcsolódik a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) koncepciójának kidolgozása, lépésenkénti megvalósítása, a Közkincs program, és a többcélú kistérségi társulások normatív működési támogatása, valamint a mozgókönyvtári ellátás támogatása.

A mozgókönyvtári ellátás a Belügyminisztériumtól és az Önkormányzati és Településfejlesztési Minisztériumtól kapott támogatást. A 2004-2007 időszakban 1150 könyvtári szolgáltatóhely fejlesztése történt meg. Elavult épületek, berendezések és könyvállományok újultak meg, a rossz fizikai állapotú könyvtárak egy része új életre kelve egy-egy kistelepülés legfőbb közösségi színhelyévé, információs és kulturális közösségi központjává vált. Meg kell még említeni az érdekeltségnövelő támogatást is. Ez az önkormányzati könyvtárak állománygyarapításának fejlesztésére szolgáló program, amely a könyvtárak számára a biztonságot, az állandóságot és a kiszámíthatóságot jelenti. (3. 5-6. p.)

A 2001-2006-os statisztikai adatok összesítve azt mutatják, hogy a könyvtárakban a következő területeken volt növekedés: regisztrált olvasók száma, könyvtárhasználatok száma, kapott könyvtárközi dokumentumok száma, a használók számára fenntartott számítógépek száma, a használók számára fenntartott internethozzáférések száma, távhasználók száma. Viszont csökkenés mutatkozik a kölcsönzött dokumentumok számában és a helyben használt dokumentumok számában. Az áttekintő adatokból látszik, hogy a községi könyvtárak szinte minden területen leszakadóban vannak. Az előző (2003-2007) stratégiai időszak egyik célja éppen ennek a leszakadásnak a megállítása, illetve a leszakadás ütemének csökkentése volt. Az elkövetkező időszakban továbbra is kiemelten kell kezelni a könyvtárak e csoportját; olyan szolgáltatásokat kell kialakítani, amelyek helytől, időtől függetlenül biztosítják az azonos szintű könyvtári ellátást valamennyi olvasócsoporthoz. Átalakulóban van a használói szokásrendszer, valamennyi könyvtárhasználati területen a hagyományos szolgáltatások biztosítása mellett az internetes szolgáltatásokat kell bővíteni, sőt új szemlélettel, közösségi szolgáltatások beindításával, új kapcsolatrendszert kell kialakítani a jövő olvasóival.

A regisztrált olvasók száma a községi könyvtárak kivételével az elmúlt hat évben minden könyvtártípusban nőtt. A 14 éven aluliak körében a regisztrált olvasók száma 10%-kal csökkent a községi könyvtárakban. A regisztrált olvasók számának csökkenésével csökkent a könyvtárhasználatok száma is, és csökkent a kölcsönzött dokumentumok száma, ez különösen magas a gyermekolvasók körében. Ezek demográfiai, oktatási, könyvtári infrastrukturális okokkal magyarázhatók. Minden könyvtárban jelentősen emelkedett a távhasználatok száma, az informatikai infrastruktúra szintje és a könyvtárközi kölcsönzések száma. A kapott dokumentumok esetében a települési könyvtárak mindegyike legalább duplájára növelte teljesítményét. Ez az ODR egyértelmű sikerét jelenti. Az átalakuló könyvtári rendszerben nő az együttműködés, a gyűjtőköri koordináció fontossága. (3. 5-14. p.)

3.1 Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer

Egy könyvtárszakmai és egy közigazgatási koncepció ritka szerencsés egymásra találásának köszönhetően sikertörténetnek tekinthetjük, hogy a komoly társadalmi probléma megoldására két irányból kidolgozott javaslatok végül is a kistélepülések számára felzárkózási esély megteremtését tették lehetővé. A felismerés, hogy a kistélepülési könyvtárak tragikus helyzetben vannak, a 2003-2007-es könyvtári stratégia kiemelt feladatává tette a meglehetősen hátrányban lévő kistélepülések könyvtári ellátásának megoldását. A stratégiai munkabizottság kidolgozott egy rendszerelven működő megoldási módot, melyet Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszernek (KSZR) nevezett el. A rendszerben a szolgáltató könyvtárak szerepét a megyei és az arra alkalmas városi könyvtárak tölthetik be, a szolgáltatást fogadók vagy megrendelők pedig a kistélepülések. A lakosság a szolgáltatásokat a szolgáltató és a szolgáltatást fogadó által megkötött szerződés alapján veheti igénybe. A rendszer tehát csak több forrásra építve működtethető.

A könyvtári koncepcióval szinte egyidejűleg megjelent a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről szóló kormányrendelet (244/2003.(XII.18)). Ennek értelmében a közszolgáltatások hatékonyabb szervezésére és fejlesztésére, színvonalának javítására akkor lehetett támogatásért pályázni, ha az önkormányzatok létrehozták a többcélú kistérségi társulást. Ezeknek a támogatandó közszolgáltatásoknak a körébe sikerült a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának felvételni a nyilvános könyvtári feladatok magasabb színvonalú ellátását is. A kormányrendeletből végül megszületett a 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi

társulásáról, majd ezt követően a 2004. évi CXXXV. törvény 2005-re már központosított előirányzatként tartalmazott támogatást a többcélú kistérségi társulások számára. A fentebb kifejtett könyvtárszakmai koncepció tehát a közigazgatási változás révén szilárd anyagi bázisra támaszkodva bontakozhatott ki. (24. 2-3. p.)

A hazai könyvtárügy második stratégiai ciklusának a céljai között kiemelkedően fontos a kistelepülések könyvtári ellátásának megoldása. Ma nem dokumentumellátásra van szükség a kistelepüléseken, hanem arra, hogy bárki bárholnan részese lehessen a könyvtári rendszer nyújtotta szolgáltatásoknak. Ez a cél a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) megvalósításával érhető el. A vidékfejlesztés, az ott élők társadalmi, kulturális helyzetének javítása nem csak a könyvtárügy érdeke, hanem összetársadalmi érdek. (Skaliczki 27. 4. p.)

A kultúrának rendkívül mélyreható szerepe van a települések és térségek fejlődési potenciáljának alakításában. (74. 4. p.)

„Miközben a könyvtárak döntő többségét a falusi kistelepülési könyvtárak alkotják, azok tényleges működési kapacitása minimális. Számos helyen nincs működő könyvtár, illetve nincs nyilvános könyvtári ellátás. Ezért vállalta fel, és dolgozta ki a könyvtári szakma a KSZR-t.” (39. 8. p.)

A kulturális politika célja a kistelepülésen élők könyvtári igényeinek kielégítésére a KSZR program folytatása: a kistelepülések és a falvak számára biztosítani, hogy legyen egy olyan „porta” – önálló könyvtár, könyvtári szolgáltatóhely vagy könyvtárbusz-megállóhely –, ahonnan minden információs forrás és dokumentum elérhető. A kistelepülésen élők – igényeiknek megfelelően – közvetlenül vagy közvetve hozzáférjenek a hatékony és minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz. (34. 10. p.)

A KSZR egy komplex program, amely néhány éven belül észrevehető eredményt mutat, és alkalmas ennek a megközelítőleg 30 éve létező problémának a megoldására. A program jogi keretét a 1997. évi CXL. törvény adja. A 64. §-ban ezt olvashatjuk:

64. § (1) „A települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott feladatot a községi, városi, megyei jogú városi önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásainak megrendelésével teljesítheti.” (Skaliczki 27. 9-10. p.)

A feladatellátás ma legelterjedtebb, szinte kizárólagos formája a könyvtárfenntartás. Ahol nincs könyvtár, ott általában feladatellátás sincs. Minél kisebb egy település, annál valószínűbb, hogy nem tart fenn könyvtárat. Ezért kell a könyvtári szolgáltatások megrendelésének a gyakorlatát kialakítani. A kistelepüléseken kizárólag ott működnek jobban a könyvtárak, ahol a helyi demokrácia, kultúra szerves részét alkotják, ahol azt a könyvtáros és az önkormányzat is fontosnak tartja. (62. 3-5. p.)

„A KSZR célja: hogy a kistelepülésen élők igényüknek megfelelően, közvetve vagy közvetlenül hozzáférjenek a hatékony és minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz. A KSZR a települési önkormányzat törvényben meghatározott kötelező feladatainak teljesítését segíti elő. A korszerű és egységes minőségi szolgáltatás megteremtése érdekében az infrastruktúra, a szolgáltatások és a könyvtári személyzet finanszírozási forrásainak bővítése és összpontosítása szükséges.” (Skaliczki 27. 10. p.)

3.1.1 Ellátási formák

A KSZR négyféle ellátási formát támogat:

1. Önálló könyvtár fenntartása esetén, az önkormányzat biztosítja a könyvtári helyiséget és a személyzetet, a KSZR kiegészítő, megrendelhető szolgáltatásokat nyújt, pl. könyvtárközi kölcsönzés, továbbképzések.
2. Könyvtári szolgáltatóhelyek esetében az önkormányzat nem tart fenn könyvtárat, hanem szolgáltatási szerződés megkötésével tesz eleget a törvényben előírt köteletségének. Az önkormányzat szolgáltatóhelyet biztosít, a könyvtárost vagy az önkormányzat alkalmazza, vagy a KSZR-től megrendeli. A szolgáltató könyvtár az összes megrendelt szolgáltatást biztosítja.
3. Szolgáltatóhely lehet egyéb szervezet is, pl. teletéka, teleház.
4. Könyvtárbusz működtetése elsősorban aprófalvas települések esetében. Ez a szolgáltatás a kistérségek együttműködésével valósítandó meg. Egy-egy busz kb. 50 000 lakost lát el kétheti gyakorisággal. (Skaliczki 27. 10-11. p.)

A KSZR minden települési nagyságot támogat, a település nagysága szerint szerveződnek az ellátási formák.

3.1.2 A KSZR tagjai:

1. A szolgáltató könyvtárak (megyei, városi könyvtár).
2. A megrendelő önkormányzatok vagy önkormányzati társulások.

3. A szolgáltatást fogadók: kistelepülések könyvtárai, könyvtári szolgáltatóhelyei, a szolgáltatást más formában fogadók (teletéka, teleház), mozgókönyvtári állomáshelyek. Az önkormányzat szerződésen alapuló megrendeléssel vásárolja meg a KSZR szolgáltatásait. (Skaliczki 27. 11. p.)

A függelékben két térkép található, az első térképen azok a városok, községek láthatók, amelyek más könyvtárakat ellátnak, a település neve mellett az ellátott települések számát láthatjuk. A második térképen ugyanez megyénkénti összesítésben van ábrázolva. Ebből látható, hogy melyek a kistelepüléssel rendelkező megyék, hol valósult meg leginkább a KSZR-szolgáltatás, ezek a megyék: Borsod-Abaúj-Zemplén, Vas, Zala, Somogy, Baranya. Van olyan megye, ahol egyáltalán nincs más könyvtárakat ellátó szolgáltatás, ez Fejér megye, és vannak olyan megyék, ahol ez nem jellemző szolgáltatás, ezek Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád, ezek nem jellemzően kistelepüléssel rendelkező megyék. A térképek forrása a Könyvtári Intézet honlapján található 2007-es, országos, könyvtári statisztika (http://www.ki.oszk.hu/107/e107_plugins/content/content.php?content.4725), amelyben a más könyvtárakat ellátó könyvtáraknak külön mellékletet kellett kitölteni. A kistelepülési könyvtárakat ellátó rendszer folyamatosan épül tovább.

3.1.3 A KSZR-től megrendelhető szolgáltatások:

3.1.3.1 Alapszolgáltatások:

I. Könyv, folyóirat és egyéb dokumentumszolgáltatás, dokumentumellátás, bevonva az Országos Dokumentumellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásait.

Elérendő célok:

1. Bővüljön az aktuális dokumentumok hozzáférhetősége a településen.
2. Valósuljon meg a dokumentumok egységes nyilvántartásba vétele, rendszeres állományellenőrzése.
3. Helyi igényeket figyelembe vevő, szakszerű állománygyarapítás.
4. A szolgáltató könyvtár honlapján, ill. a MOKKÁ-ban lekövetelhető szerint visszakereshető legyen a megyében megtalálható dokumentum.
5. A térségi lakosság ellátását szolgáló gyűjtemény sokoldalúan hasznosuljon, a dokumentumok vándoroljanak a települések között.
6. A dokumentumellátást egyre inkább egészítse ki az ODR szolgáltatása. (Ramháb 27. 41. p.)

II. Információszoigáltatás, az országos közhasznú információszoigáltató rendszer biztosítása (LibInfo).

Elérendő célok:

1. A lakosok könnyen és gyorsan férjenek hozzá az őket érdeklő információkhoz, legyen internetszoigáltatás.
2. Lakossági közérdekű információ közvetítése.
3. Európai uniós információk közvetítése.
4. A helyi településre, a helyi lakosokra vonatkozó információk szozigáltatása. (Ramháb 27. 41. p.)

3.1.3.2 Egyéb szozigáltatások:

I. Közösségi szozigáltatások: rendezvények, kiállítások, programok szervezése, kiemelt figyelemmel a gyerekekre, fiatalokra.

II. Szakmai továbbképzések:

1. A szakalkalmazott szakmai információkkal való ellátása.
2. Ahol nem szakalkalmazott dolgozik, át kell adni neki a megfelelő szakmai információkat, továbbképzést kell biztosítani.

III. Használóképzések:

A felnőtt célcsoportoknak biztosítani kell, hogy elsajátítsák a digitális írásbeliség ismereteit.

IV. Speciális szozigáltatások fogyatékkal élők számára, nemzeti kisebbségek ellátása.

V. Kiegészítő szozigáltatások, pl. kötészet, technikai szozigáltatások. (Ramháb 27. 41-42. p.)

3.1.3.3 Mozgókönyvtári ellátás, könyvtárbusz:

A KSZR-koncepció szerint egy busz állománya 5000 könyvből, videóból, DVD-kből, CD-kből áll. A buszon számítógép van, amely tartalmazza a szozigáltató könyvtár állományát, a kiválasztott könyvet a következő alkalommal kapja meg az olvasó. A szozigáltatás befejezése után számítógéppel beviszik a szozigáltató könyvtár rendszerébe a kölcsönzött dokumentumok és a kölcsönzők adatait. A buszon a könyvtári szozigáltatások mellett közhasznú információs szozigáltatást, internethozzáférést is biztosítanak. (Skaliczki 27. 12. p.)

A mozgókönyvtári feladatellátás és a könyvtárbusz nem szinonim fogalmak. A mozgókönyvtári szozigáltatás magában foglalja mindazokat a szozigáltatásokat, amelyeket az ellátó könyvtár biztosít a megrendelő számára. (54. 4. p.)

Fehér Miklós megfogalmazása szerint a mozgókönyvtári feladatellátás azok az ellátási formák, amelyeket a szozigáltató könyvtár biztosít szerződés alapján az azt megrendelő

önkormányzat, ill. könyvtári szolgáltatóhelye számára, ennek csak egyik ellátási formája a könyvtárbusz. (42. 23. p.)

3.1.4 A KSZR működési infrastruktúrája:

A szolgáltató könyvtár részéről: korszerű integrált számítógépes rendszer működtetése, amely alkalmas a kistelepülések állományának nyilvántartásba vételére és szolgáltatására, a webes felületen történő szolgáltatásra, megfelelő tároló és feldolgozó hely, a szállításhoz megfelelő gépkocsi.

A szolgáltatást fogadó könyvtár részéről: a korszerű ellátást lehetővé tevő épület, berendezés és technikai felszereltség, szélessávú internetelérhetőség, munkaállomások biztosítása.

Személyi feltételek: a szolgáltató könyvtárban szükséges felsőfokú és középfokú végzettségű könyvtáros, a fogadó könyvtárban, ha az intézményként működik, legalább egy szakirányú felsőfokú végzettségű könyvtáros, ha szolgáltatóhelyként működik, nagyságától függően egész vagy részmunkaidős felső- vagy középfokú végzettségű munkatárs. (Skaliczki 27. 12-13. p.)

3.1.5 A KSZR működési forrásai és költségei:

A KSZR csak több forrásra építve működtethető: település, kistérség, megye, a BM, a NKÖM (ma már nincs, helyette Oktatási és Kulturális Minisztérium), az IHM közös finanszírozása szükséges. Tehát a település (helyi forrás), a szolgáltató könyvtár (megyei forrás) és az állam (központi forrás) közös támogatásában valósul meg. A KSZR szolgáltatásainak igénybevétele önkéntes az önkormányzatok részéről. (Skaliczki 27. 13. p.)

A KSZR koncepciónak köszönhetően az 5/2005. évi (I. 19.) kormányrendelet a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásai közé beemelte a kistelepülések mozgókönyvtári ellátását. Ennek összege szolgáltatóhelyenként 1,096 millió Ft / 2005, 1,246 millió Ft / 2006, 1,300 millió Ft / 2007, ez fejlesztésre, rendezvények szervezésére is fordítható. A mozgókönyvtári szolgáltatás tehát immár nemcsak szakmai terv, hanem realitás. Egy jelentős összegű, a feladatellátást maradéktalanul lehetővé tevő normatívával megfinanszírozott realitás. Kijelenthetjük, hogy ekkora összeg, mint ami a 2004-2007-es ciklusban erre a területre áramlott, még sosem állt a hazai könyvtárügy rendelkezésére. (20. 15. p.)

A működési költségek a következőképpen oszlanak meg: önálló könyvtári épülettel, ill. szolgáltatóhellyel rendelkező község esetében az önkormányzatnak kell vállalnia megfelelő épület, számítástechnikai infrastruktúra biztosítását, és önálló épület esetében a személyzet

biztosítását is; központi támogatásból kell finanszírozni a korszerű, kurrens állományt, a megvásárolható szolgáltatások igény szerinti biztosítását, önálló épület esetében ehhez hozzá kapcsolódik a szolgáltatások kialakítása és fejlesztése, a gyerekek ellátása, szolgáltatóhely esetében pedig a személyzet biztosítása.

A könyvtárbusszal való ellátás költségeinek a kiszámítására egy magvalósítási tanulmányt készítettek nemzetközi tapasztalatokra alapozva, egy kiválasztott kistérség, a fehérgyarmati kistérség ellátása esetében. A költségek összesen kb. 17 millió Ft-ot tesznek ki. A költségek 80% a Belügyminisztérium többcélú kistérségi társulások számára kiírt pályázatából fedezhető, ill. önkormányzati támogatásból. (Skaliczki 27. 13-16. p.)

3.1.6 A KSZR gyakorlati szakmai kérdései:

A KSZR működési alapja egy szerződés, amely a szolgáltató könyvtár és a szolgáltatást igénybe vevő önkormányzat között jön létre. Az a jó, ha ez egy határozatlan idejű szerződés, amelynek pénzügyi tartalma évente kerül megállapításra. A KSZR szolgáltatásait számos helyen a többcélú kistérségi társulásokon (36/2005.(III.1.)) keresztül veszik igénybe az önkormányzatok. Ilyenkor a társulás hoz először határozatot arról, hogy feladatai között szerepelteti a mozgókönyvtári ellátást, majd a társulás és a szolgáltató könyvtár köt szerződést, végül a szolgáltató könyvtár minden egyes érintett önkormányzattal, a helyi sajátosságokat is figyelembe véve, szerződik. „A többcélú kistérségi társulások által megkötött szerződések forrása a Magyar Köztársaság tárgyévi költségvetési törvényében megállapított normatív támogatás.” (Ramháb 27. 43-44. p.)

A társulás az igényelt forrást csak arra fordíthatja, amire igényelte. A társulás a normatív támogatást a feladatellátást végző könyvtár számára átadja. A többcélú kistérségi társulás a normatív támogatáson kívül fejlesztési forrást is igényelhet a mozgókönyvtári feladat fejlesztésére, ha a fejlesztéshez jutó önkormányzatai között legalább 4 olyan van, amelyik nem rendelkezik jegyzéken szereplő nyilvános könyvtárral. Ha ez a kritérium teljesül, akkor a fejlesztési forrás a többi, nyilvános könyvtárat fenntartó önkormányzat feladatellátásának fejlesztésére is igényelhető, tehát nincsenek a nyilvános könyvtárat fenntartó önkormányzatok sem kizárva. (42. 22-24. p.)

A kistérség objektív jellemzői: földrajzi szempontból viszonylag kompakt terület (500-1500 km² nagyságrendű), közlekedési szempontból eléggé szerves (a névadó székhely mindenhol jól megközelíthető). A lakosság nagyságrendje átlagosan eléri a 30 ezer főt. (74. 4. p.)

A könyvtárellátási szolgáltatás egyik legfontosabb része a dokumentumellátás. A gyűjtemény gyarapításába be kell vonni a kistélepülésen dolgozó személyt. A beszerzett dokumentumok a szolgáltató könyvtár nyilvántartásába kerülnek be, feltüntetve a lelőhelyet, a dokumentumba a szolgáltató könyvtár bélyegzője kerül. Fontos a kistélepülésen már meglévő állomány feldolgozása, ennek a revíziója és a selejtezés is. Célszerű, ha a kistélepülés könyvtárában meglévő állomány nyilvántartása a szolgáltató könyvtár „térégi adatbázisában” szerepel. A szolgáltatás csak korszerű, számítógépes rendszer segítségével végezhető, így minden mű csak egyszer kerül leírásra, és innentől csak példányrekordokat kell csatolni. A szolgáltatás fontos eleme az egyéb szolgáltatások, gyerekek, felnőttek számára rendezvények, programok szervezése. A rendezvények pénzügyi forrása legtöbbször pályázati pénzekből származik. A kistélepülési könyvtárossal folyamatos élő kapcsolatban kell lennie a szolgáltató könyvtárnak, évente legalább kétszer továbbképzés, szakmai konzultáció szükséges. (Ramháb 27. 44-47. p.)

A KSZR-ben a társult településeknek nincs tulajdona, a társult települések tulajdona a társulás vagyona. A felelősséget a települési könyvtárakért az ellátó könyvtár viseli, ez a szerződésekben van rögzítve. A KSZR egy finanszírozási társulás, ami feladatellátásra kap pénzt. A KSZR-ben az önkormányzatok, a könyvtárak és a társulás állnak kapcsolatban. A társulás egy ellátó könyvtártól megrendeli a könyvtári szolgáltatásokat a települések részére. A szolgáltatás, a dokumentumellátástól kezdve a közös adatbázison át a rendezvényekig, mindent magában foglal. Ezzel szemben az ellátórendszerek „csak” inkább szerzeményezési társulások voltak, ahol egyik könyvtár a másikkal állt kapcsolatban. A KSZR így minden tekintetben mélyebb, színvonalasabb ellátást biztosít. Arra kell törekedni, hogy az ellátórendszereket a KSZR váltsa fel.

3.1.7 A KSZR várható eredményei:

A kistélepülésen élők számára is elérhetővé válnak a könyvtári rendszer szolgáltatásai, nő a műveltséghez és tudáshoz jutók száma, csökken a különbség az információszegények és -gazdagok között, közelebb jutunk az EU fejlett könyvtárüggyel rendelkező országaihoz. A fejlesztés hatására 2005-2009 között a KSZR-be bevonni kívánt 671 településből évente 100 települést lehet bevonni. Így 2009-re 171 település maradna, amely nincs benne a rendszerben. A 2006. évre a KSZR-ben több mint a könyvtárak felében, a mozgókönyvtári ellátásban pedig 37%-ban lesz megoldva a könyvtári ellátás, ez 2009-re eléri a 82, illetve az 55%-ot. (Skaliczki 27. 16-19. p.)

2007-re mintegy 1100 települést ér el a mozgókönyvtári ellátás, ezen belül is elsősorban (84%-ban) az ezer fő alatti lakosságszámú kisközségeket. Azaz számos kistérség már aktívan lépett a mozgókönyvtári ellátás irányába. Jelenleg a 19 megyéből kettőben, a 168 kistérségben 98-ban nem található meg ez az ellátási forma. A 63 szolgáltató könyvtár megoszlása: 51 térségben városi, 11-ben megyei, 1-ben községi könyvtár lát el mozgókönyvtári feladatokat. A KSZR koncepció keretében a rendszer fejlesztése megoldható, sőt ebben a keretben kell a megoldásokat kiérlelni. A KSZR ugyanis több, strukturáltabb, mint önmagában a mozgókönyvtári ellátás. (20. 15 p.)

A KSZR sikerének a kulcsa abban áll, hogy két külön út összekapcsolódott, a kormányzat által kidolgozott kistérségek társulások finanszírozása és a szakmai működtetési koncepció. Hétköznapi szavakkal ezt úgy lehet megfogalmazni, hogy egyes településre nem, de több település összefogására, a kistérségre ad pénzt a kormányzat. (Pl. ha egy falura jut 1,3 millió forint, egy térségnek, ha 10 faluból áll 13 millió forint jut, és ebből többet, jobban, színvonalasabban lehet megvalósítani.) Tehát a KSZR a könyvtárak szakmai tevékenységét könyvtári együttműködésekben belül valósítja meg. A könyvtárat ezentúl nemcsak az épület, a dokumentumok határozzák meg, hanem az, hogy partnerként együtt tud-e működni más könyvtárakkal gyűjteményépítésben, informatikai fejlesztésben, információszolgáltatásban.

A KSZR keretein belül működő könyvtárakban nő a gyarapodás, magasabbak a könyvtárhasználati mutatók, nő a számítógéphez, az internethez való hozzáférés. A KSZR megvalósításának célja a kistérségi könyvtári ellátás elmaradottságának a felszámolása, az információhoz való hozzáférés egyenlő esélyének a biztosítása. A cél megvalósulni látszik, a megújuló állományok és szolgáltatóhelyek, a fejlődő informatikai háttér, és ezek következtében a növekvő használat is ezt bizonyítja.

3.1.8 Jogi háttér

2003. évi CXVI. törvény 5. sz. melléklet a helyi önkormányzatok által felhasználható előirányzatok között 9,5 milliárd forintot juttatott kistérségi fejlesztések és kistérségi társulások ösztönzésére.

244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről. A költségvetési törvényben biztosított támogatást az önkormányzatok akkor vehették igénybe, ha többcélú kistérségi társulást hoztak létre. (Kenyéri 27. 20. p.)

23/2004. (XI. 20.) NKÖM rendelet, amely szerint az az önkormányzat is jogosult érdekeltségnövelő támogatás igénybevételére, amelyik a nyilvános könyvtári szolgáltatásokat megrendeli, vagy társulás útján biztosítja, azaz nem kell fent lenni a jegyzéken ahhoz, hogy az érdekeltségnövelő támogatást megkapja. (54. 4. p.)

65/2004. (IV. 15.) Korm rendelet a többcélú kistérségi társulások 2004. évi támogatása mértékének, igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának és elszámolásának feltételeiről. A rendelet szerint támogatás nyújtható a nyilvános könyvtárak magasabb színvonalú ellátásának közös szervezéséhez, illetve létrehozásához, azon településeken, ahol nincs könyvtári szolgáltatás. A rendelet támogatja a KSZR fenntartásával összefüggő kiadásokat is. (Kenyéri 27. 20-21. p.)

Ezzel a lehetőséggel csak a többcélú kistérségi társulások élhettek, ezeket először létre kellett hozni, majd a társulásnak vállalnia kellett a könyvtári feladatok ellátását. 2004-ben 167 kistérségből 130-ban alakult többcélú társulás, és ebből 30 pályázott a könyvtári feladatok magasabb szintű ellátására. 2005-től normatív támogatás jár a többcélú kistérségi társulások számára. Támogatás nyújtható a többcélú kistérségi társulás keretein belül a mozgókönyvtári feladatok ellátásához. (54. 4. p.)

2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról.

2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről, amely szintén tartalmazott támogatási lehetőséget a többcélú kistérségi társulások részére.

5/2005. (I. 19.) Kom. rendelet a kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív támogatásáról. A rendelet előírja, hogy az a társulás kap normatív támogatást, amelynek legalább négy nyilvános könyvtárral nem rendelkező önkormányzata megrendeli a szolgáltatást. (Kenyéri 27. 21. p.)

36/2005.(III.1.) Korm rendeletben újdonságként jelent meg, hogy a szolgáltató könyvtár busz útján biztosíthatja a szolgáltatást.

252/2005. (XI. 24.) Korm rendelet lehetőséget ad a társulásoknak közösségi busz beszerzésére, ez nem könyvtárbusz, de pl. internethasználatra, oktatásra, rendezvényekre lehet használni.

2005. évi CLIII. törvény a Magyar Köztársaság 2006. évi költségvetéséről 15 400 millió Ft-ot biztosított a többcélú kistérségi társulások fejlesztésére. Fejlesztésre, működésre fordítható normatív támogatás, a mozgókönyvtárak támogatására helyenként 1 228 300 Ft jut. (Kenyéri 27. 22-24. p.)

3.1.9 Nyilvános könyvtárak jegyzéke és a KSZR

A könyvtári törvény megjelenése után minden könyvtár próbált felkerülni a nyilvános Könyvtárak jegyzékére, hogy jogosult legyen az érdekeltségnövelő támogatásra, ill. központi pályázatokon való részvételre. Sok kistéleplési könyvtár nem teljesítette a nyilvános könyvtár szakmai kritériumait, ez legtöbbször csak az alapidokumentumok rendbetételét jelentette. Ez a helyzet megváltozott, módosult az érdekeltségnövelő támogatás rendje, most már az az önkormányzat is jogosult a támogatásra, amely nem tart fenn nyilvános könyvtárat, hanem megrendeli a szolgáltatást (tehát nem kell fenn lenni a jegyzéken). A 2005-ös normatív támogatásról szóló döntés óta a települési könyvtárak sorra kerülnek le a nyilvános könyvtárak jegyzékéről, mivel a többcélú kistérségi társulás csak abban az esetben igényelheti a mozgókönyvtári feladatellátásra jutó normatív támogatást, ha legalább 4, nyilvános könyvtárral nem rendelkező, jegyzéken nem szereplő könyvtári szolgáltatóhelyet üzemeltető önkormányzata rendelkezik ellátási szerződéssel. (42. 22-24. p.)

3.1.10 Pályázati lehetőségek

A KSZR csak több lábon állhat meg, több irányból érkező támogatással, de ezek mellett fontosak a pályázati lehetőségek is.

1. Könyvtárpártoló Önkormányzat című pályázat 1996 –2004 között. A program célja volt a települési könyvtári ellátást biztosító önkormányzatok figyelmének a könyvtárakra irányítása.
2. Érdekeltségnövelő támogatás és felzárkóztató pályázat. Ez az önkormányzati könyvtárak állománygyarapításának fejlesztésére szolgáló program, melynek fedezete a Belügyminisztérium költségvetésében van biztosítva. Érdekeltségnövelő támogatásban az előző évi állománygyarapításra fordított saját összeg arányában részesülhetnek a települési és a megyei könyvtárak.
3. Pályázat az esélyegyenlőség növelésére. Ezt a pályázatot a NKÖM hirdette 2000-ben községi könyvtárak részére az esélyegyenlőséget növelő könyvtári szolgáltatások fejlesztésére. Lehetett pályázni pl. internetcsatlakozás kiépítésére, könyvtári szoftver beszerzésére, a program fő célja a községi könyvtárak technikai fejlesztése volt. Ez volt az első olyan pályázat, amely közel áll a KSZR alapelveihez.
4. Az Informatikai Kormánybiztosság pályázata. A Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága a Széchényi-terv keretében írt ki pályázatot 2001-ben, a pályázat támogatta a közművelődési könyvtárak csatlakozását az internethez és az ehhez szükséges infrastruktúra kialakítását.

5. Közművelődési és könyvtári hálózatfejlesztés. 2003-ban írta ki a NKÖM. A pályázat célja az volt, hogy legyen minden településen a lakosság igényeinek megfelelő közösségi szintér, könyvtári ellátás. Pályázni lehetett technikai eszközök és könyvtári berendezések beszerzésére, könyvtári épület felújítására, könyvtárat nem működtető kistelepüléseken a megrendelhető szolgáltatások fogadására alkalmas helyiség kialakítására.

6. Közháló program. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium 2003-ban indította el ezt a programot. Célja az egész országot behálózó informatikai infrastruktúra kialakítása. A program fontos feladata az eMagyarország pontok (közösségi internetelési pont) megvalósításának támogatása is. Az eMagyarország Program célja, hogy az ország egész területén, ingyen, de legalábbis megfizethető áron, biztosítsa az internethozzáférést bárki számára.

7. A Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázata. Az NKA Könyvtári Kuratóriuma 2003-ban pályázatot írt ki a 10 ezer lakos feletti városok számára állományuk bővítésére, a 2004-ben kiírt pályázaton azok a megyei könyvtárak vehettek részt, amelyek a kistelepülésen élőknek állományt biztosítanak.

8. Közkincs pályázatok. Ez a NKÖM kulturális vidékfejlesztés érdekében kialakított programja. A pályázat célja kulturális feladatok ellátását szolgáló, leromlott ingatlanok felújítása, technikai eszközök fejlesztése, kistérségi kulturális szolgáltatások megvásárlásának támogatása, regionális kulturális programok megvalósítása. (Kopcsay 27. 25-37. p.)

„*Kell egy hely*” hangzik a Közkincs szlogenje, amit kiemelt fontosságúnak kell tekinteni. Ez a kistelepüléseken azt jelenti, hogy optimális megoldást kell találni egy olyan hely kialakítására, működtetésére, amely a lakosságnak átfogóan teszi elérhetővé az állami kulturális szolgáltatásokat, és messzemenőig segíti az önszerveződő közösségépítést is. (16. 197. p.)

9. A többcélú kistérségi társulások mozgókönyvtári támogatása. A KSZR-koncepció megjelenésével egy időben jelentek meg a belügyminisztériumi támogatásokat biztosító kormányrendeletek, amelyek lehetővé tették a KSZR megvalósulását. Ezeknek a rendeleteknek köszönhetően 43 kistérség, 582 településre jutott el könyvtári szolgáltatás, olyan településekre is, ahol nem volt könyvtári ellátás.

Összességében az mondható el, hogy a pályázatoknak köszönhetően, 1996-tól a KSZR megjelenéséig, 400 számítógép és kb. 1000 internetkapcsolat kiépítése valósult meg. A KSZR

megjelenését követően több mint 1,2 milliárd Ft támogatásban részesültek a kistélepülések önkormányzatai. (Kopcsay 27. 34-37. p.)

A 2007-2013. évi stratégiát támogató uniós pályázatok:

1. Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)

„Minőségi oktatás és hozzáférés mindenkinek”

„Tudásdepó-Express”: A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében.

Támogatás nyerhető többek között a könyvtári szakemberek továbbképzésére és könyvtárhasználók képzésére.

2. Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)

„Az oktatási infrastruktúra fejlesztése”

„Tudásdepó-Express”: összehangolt könyvtári szolgáltatások infrastruktúra fejlesztése.

Támogatás nyerhető többek között informatikai fejlesztésre, számítógéppel és internetkapcsolattal felszerelt mozgókönyvtár-szolgáltatás fejlesztésére, dokumentumtovábbításra alkalmas logisztikai eszközök beszerzésére.

3. Közép-Magyarországi Operatív Program

A humán közszolgáltatások intézményrendszerének fejlesztése.

Települési és mozgókönyvtárak, valamint közművelődési intézmények fejlesztése.

A) komponens: Települési és mozgókönyvtárak infrastruktúra- és IKT-fejlesztése.

B) komponens: Közművelődési infrastruktúra- és IKT-fejlesztése.

4. Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv 2007-2013.

Harmadik intézkedéscsoport: a vidéki élet és a vidéki gazdaság diverzifikálása. A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások fejlesztése.

Integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítása az 5000 fő alatti településeken, benne a könyvtári szolgáltatások biztosítása. (3. 18-19. p.)

3.1.11 Felmerülő problémák

Főként szemléletbeli és szervezésbeli nehézségek merülnek fel. Ilyenek például a „kistérségi eszme” általános kérdései, az önkormányzatok meggyőzőhetősége, hogy a könyvtári ellátást vegyék fel a vállalatok közé. Nehéz az igazi partnerszintű együttműködés kialakítása, az egymásra utaltság és az érdekazonosság felismerése, tudatosítása a társuló települések között, mert uralkodik az önálló, saját könyvtárhoz való ragaszkodás gondolata. Az Európai Unió

területfejlesztési stratégiájában is alapvető elem a partnerségek kiépítése. Sajnos hazánkban az emberek történetileg nem az együttműködés szellemében szocializálódtak, csak ezen a szemléleten túllépve sikerülhet a partnerség, az együttműködések kialakítása, az európai követelményeknek való megfelelés. (24. 3-4. p.)

Problémát jelent ezenkívül, hogy hazánkban nem terjed eléggé a könyvtárbuszos szolgáltatás, erre nincs sem logisztikai, sem anyagi háttér.

Szintén problémát jelent a tulajdonok, a feladatok tisztázása a szerződött felek között, ugyanis a jogszabály és a szakmai koncepció ellentmond egymásnak egy-két ponton (pl. a KSZR-konceptió szerint az önkormányzat feladata a megfelelő épület biztosítása, ezzel szemben a 36/2005 kormányrendelet azt mondja, hogy támogatás igényelhető helyiség kialakításához). Mivel az önkormányzatoknak a jogszabályi értelmezés a kedvezőbb, azt fogják pártolni, és nem a szakmai koncepciót. Ezeket mind a szerződésekben kéne tisztázni, de sajnos a jogszabályokat, a szerződéseket a felek nem ismerik eléggé. Szükséges lenne egy mintaszerződés létrehozása, amely nagyban segítené a munkát.

A támogatási összegek felhasználása és a projektek megvalósulása során nagyobb szükség lenne a szakmai felügyeletre, az ellenőrzésre. Nagy probléma, hogy a normatívák, amelyeket a társulás több címen nyert átcsoportosíthatók, és így sokszor háttérbe kerül a mozgókönyvtári ellátás.

Ezenkívül nagy szükség lenne a KSZR-konceptió, a partnerségi szemlélet és az információellátás fontosságának az ismertetésére a kistéleplési könyvtárosok és polgármesterek körében, hogy tisztában legyenek a jogi, szakmai követelményekkel, és azzal, hogy napjaink könyvtárügye már nem dokumentumellátás hanem információellátás. (27. 4-56. p.) (36/2005 korm. rendelet)

3.2 A kistéleplési könyvtárak segítése

„A kistéleplési könyvtárak legfontosabb szakmai partnerei a megyei könyvtárak és a Könyvtári Intézet.” (32. 102. p.)

A Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztálya (KSZO) kérdőív segítségével vizsgálta a partneri elégedettséget. A vizsgálat célja volt felmérni, hogy a partnerek hogyan ítélik meg a Könyvtári Intézettel tartott kapcsolatukat, milyen igényeik vannak a KSZR-ellátási feladataik jobb teljesítéséhez, mit várnak el az intézettől, jelenleg mit vesznek igénybe, és milyen formában. Az eredmények szerint a partnerek többségét a Könyvtári

Intézet nem éri el személyesen, de ha mégis, annak viszont jó eredménye van. Interneten mindenkit elérnek, de a válaszadók fele ritkán használja a KI honlapját, ezért társcsatornák használata indokolt. A tapasztalatok, jó gyakorlatok átadását igénylik a könyvtárosok, és ebben a KI-nek közvetítő szerepet kell betölteni. A kollégák igényelik a továbbképzést, a „KSZO Akadémiát”. Az integrált térben, integrált szolgáltatás koncepciót szintén támogatják a partnerek, ez mutatja a könyvtári környezet változását, ezért is fontos a folyamatos továbbképzés. A KSZR-tevékenységgel összefüggő tájékoztatói szokásokat is vizsgálták. Legfontosabb tájékoztatói pont a kistérségi könyvtárosoknál a „másik könyvtár”, a barát, az ismerős, utána a szakirodalom, valamint az elektronikus információszolgáltatás, majd a fenntartó, helyi sajtó következik. Tehát kizárólagosan preferált csatornáról nem lehet beszélni. Így a kistérségi könyvtárosok elérése csak akkor biztonságos, ha két kommunikációs csatornán párhuzamosan történik. A könyvtárosok által igényelt tájékoztatói forma a KI honlapja. A könyvtárosok leginkább a következő témákról igényelnek tájékoztatást: a szerződés- és nyomtatványformák, a KSZR-szolgáltatás küldetésnyilatkozata. A témák közül háttérbe szorult a technológiai rendszerterv, ennek oka, hogy nincs sem anyagi, sem humán kapacitás a folyamatos, tervezett fejlesztésre a kistérségi könyvtárakban. (2. 25-34. p.)

A gyakorlat azt mutatja, hogy a kistérségekben dolgozó könyvtárosok sokszor motiváltabbak, mint városi kollégáik, hiszen a helyzetükből fakadó nehézségek legyőzése folyamatos feladatmegoldásra készíti őket. Ennek következtében a kistérségi könyvtárosok problémamegoldása színes sokféleséget mutat. Nagy segítség a kistérségi könyvtárosoknak Sebestyén Margit kézikönyve, (a Könyvtári Intézet és a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár közös kiadása) amely eligazítja őket a mindennapi munkában. Erre a kötetre nagy szükség volt, tartalmazza az elengedhetetlen tudnivalókat, értékes, informatív, jól tájékoztató munka. Az egymásra épülő fejezetek az alapoktól a könyvtár végső felépítéséig mutatja be a könyvtári munkát. (18. 57-59. p.)

4 Hazai példák a kistéleplési ellátásra

A Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályán 2007-ben kutatást folytattak a kisvárosi könyvtárak körében, hogy milyen szerepeknek kell megfelelniük a mai városi könyvtáraknak. Ezek az elvárások mennyiben függenek a helyi társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális viszonyoktól, milyen a könyvtár és a könyvtáros státusza a helyi kulturális közéletben, a könyvtár a helyi változásoknak serkentője vagy inkább elszenvedője. A kutatás első fázisában régióként egy-egy kisvárost, valamint annak környezetét keresték fel. Ezen kisvárosok közös problémája, hogy nem tudnak megélhetést adni az embereknek, lökést adni a térség gazdaságának, kulturális felemelkedésének. Probléma a munkanélküliség és az elvándorlás. Az elvándorlás főleg az értelmiségre és a diplomás fiatalokra jellemző. Ebből következik a kisvárosok szellemi értelemben vett leépülése. Ezen városok könyvtárainak a környező községek kulturális életét is fel kellene lendíteniük. A vizsgálatban résztvevő városok: Baktalórántháza (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), lakosainak száma 3800 fő, Cigánd (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) lakosainak száma 3600 fő, Enying (Fejér megye), Pannonhalma (Győr-Moson-Sopron megye) több mint 4000 lakosú, Sásd (Baranya megye), Szob (Pest megye). Valamennyi város a rendszerváltás után emelkedett városi rangra, valamennyi kistérségi központként funkcionál. Cigánd és Sásd kistérségi könyvtári funkciókat is felvállal. Sásd 19, Cigánd 12 települést lát el. A vizsgált városi könyvtárak szerepértelmezéseiben 3 jellemző irányt fedezhetünk fel: közösségfejlesztés, információszolgáltatás, térségi központ.

A térségi szerep valamilyen mérvű felvállalása minden városi könyvtártól elvárható lenne, annak ellenére, hogy ez egy frissen várossá emelkedett településtől nem egyértelműen ellátandó feladat. A vizsgált helyszíneken a könyvtár legfontosabb funkciója a vidéki életminőség javítása. A vizsgálati mintákban szereplő kisvárosok jellemzően kistéleplési régiókban vannak, így a környezetükben lévő községek lakosság száma 1000 fő alatt van. A 6 vizsgált kistérségből 5 társulás vette fel a mozgókönyvtári ellátást feladatai közé. A normatíva lehetőséget biztosított, hogy elindítsák a szolgáltatórendszert, illetve már meglévő szolgáltatásokat bővítsenek. A könyvtári célra elkölthető összegek nagysága nyomán azonban megjelentek a színen olyan szolgáltató könyvtárak is, amelyek tradicionálisan nem végeztek térségi ellátást. A motivációt esetükben a pénz jelenti. Szinte minden vizsgált kistérségben

igyekeznek az összeget úgy elkölteni, hogy abból ne csak a könyvtár profitáljon. Az ügyeskedéseknek a szolgáltató könyvtár munkatársai tudnák elejét venni, ez néhány helyen sikerül is. A kistelepülések általában nem tudják, hogy milyen lehetőségeik vannak, a helyi politikusoknak döntési felelősségük van, kompetenciájuk már jóval kevesebb. Ezzel rengeteg lehetőségtől fosztják meg lakosaikat. A városok szívesen vállalják a térségi ellátást, mert pluszforrásokat biztosít, erősíti a város térségi szerepkörét, munkahelyet teremt. Ahol nem vállalják a térségi ellátás ügyét, belátják, hogy a kisvárosi könyvtár nem alkalmas a szerepvállalásra. A kistelepülési polgármesterek közül sokan felismerték, hogy a könyvtár lehet az az intézmény, amelynek életben tartása csak rajtuk múlik. A mozgókönyvtári normatívával a könyvtárpolitika országos elképzeléseit sikerült összhangba hozni az önkormányzatok intézményfenntartási igényével. A kutatás alapján ebben fogalmazható meg a KSZR sikere. Mégis sok meggyökeresedett elképzelés él a helyi döntéshozókban, ezek közül a legerősebb a tulajdonhoz való görcsös ragaszkodás.

A vizsgálat tapasztalata, hogy a helyi valós igények és a megvalósult lehetőségek között többnyire nincs szoros összefüggés. A különböző funkciók felvállalását és eredményes működését a személyi feltételek determinálják. A kistelepülések könyvtáraiban a szolgáltatásokat nem az igények, hanem a helyi lehetőségek, a személyi motivációk határozzák meg. A kulcsfigura minden esetben a könyvtár vezetője. Az eredményes működés feltétele a fenntartó és a könyvtáros egymásra találása, és a szakmai kapcsolatok lehetőségének biztosítása. A könyvtár életképességének feltétele a szolgáltatások és a helyi igények összhangja. Törekedni kell a látens igények feltárására. Az információszolgáltatást kell bővíteni, az olvasnivalón túl ki kell elégíteni az önművelődéssel kapcsolatos igényeket, közérdekű információkat kell nyújtani. Azok a könyvtárak tekinthetnek pozitívan a jövőbe, amelyek többféle funkciót tudnak egyesíteni (teleház, e-Magyarország pont). (8. 35-54. p.)

4.1 Bács-Kiskun megye

A megye lakosságának 46%-a községekben él, az 1000 lakos alatti települések száma 24%, ezek szétszórva, egymástól távol találhatóak. A kecskeméti Katona József Könyvtár fogott hozzá a KSZR megyei szintű megvalósításához. A megyében tíz, eléggé különböző kistérség van, ebből elsőként a kecskemétiben indult el a mozgókönyvtári ellátás ma már kilenc településen. Később a kiskőrösi kistérségben is beindult a szolgáltatás. A legfontosabb fejlesztések: a szolgáltatóhelyek korszerűsítése (2007 januárjáig 3 kistelepülésen teljes körű

épületfelújítás történt pályázati pénzből), az információs és kommunikációs technológia fejlesztése (cél: egységes számítógépes rendszer kialakítása, a szolgáltató könyvtár számítógépes rendszerének – OLIB – tagja lesz a kistelepülés szolgáltatóhelye is), gyűjteményszervezés és dokumentumellátás (megtörtént az állományok selejtezése, rendezése, ez után érdemi gyarapodások történtek). Költséghatékony, szakszerű munkavégzésre, dokumentumszolgáltatásra törekednek, ennek része az együttes gyarapítás, aminek előnye az árkedvezmény, párhuzamos munkák kiiktatása, szakszerű feltárás. A számítógépes munkaállomások lehetővé teszik az internetes adatforrások elérését. A megyei könyvtár széles körű helyismereti adatházissal és uniós információszolgáltatással segíti a tájékoztatást. A kistérség szaktanácsadói tájékoztatják a lakosságot, segítik ügyeik intézését (vidékfejlesztési tanácsadó, falugazdász, szociális, foglalkoztatási tanácsadó). A közösség önszerveződése érdekében tanulási lehetőségeket szerveznek (internetanfolyam), programok és rendezvények lebonyolítását vállalják. A rendszerben dolgozó könyvtárosoknak a megyei könyvtár továbbképzéseket szervez. A megye településein a változás elkezdődött, de még a valódi áttörés nem jött el. (16. 197-203. p.)

4.2 Baranya megye

Baranya megye első helyen áll a kistelepülések számában, a megye településének 2/3-a aprófalú, 301 településből 252 kistelepülés. Kalányos Katalin 2006-ban a következőket írja: a megyében hiányoznak a kulturális intézmények, a könyvtárak és a korszerű könyvtári szolgáltatások színvonala egyáltalán nem megfelelő. Az információhoz jutás esélyegyenlősége nem érvényesül a megyében. A kistelepülési könyvtári ellátást új alapokra kell helyezni. (Kalányos 27. 96. p.)

Több ellátórendszer működött a megyében a '70-'80-as években, ebből 2005-ben csak a siklói szolgáltató, és csak 10 könyvtárnak nyújtott ellátást, mert kevés volt a munkatárs. A megyei könyvtárban soha nem működött ellátórendszer a nemzetiségi letétet kivéve. (44. 1-2 p.)

Pályázatok útján nyert pénzeszettekkel sikerült feljavítani a kistelepülési könyvtárak állományát. Létrejötték a többcélú kistérségi társulások. (Kalányos 27. 97-98. p.)

A megyében 9 kistérségi társulás alakult meg, ebből a Csorba Győző Megyei Könyvtár segítségével 5 kistérség települései jutottak hozzá a normatív támogatáshoz, ebből a megyei könyvtár négyel kötött megállapodást. A megyei könyvtár vállalja a negyedévenkénti

dokumentumcserét, információs igények kielégítését. Mind az öt kistérségnek van egy felelőse, aki tartja a kapcsolatot a könyvtárosokkal és az önkormányzatokkal. Ezeken kívül a megye településszerkezetéből következik, hogy szükséges lenne egy könyvtárbusz üzemeltetése. (44. 2-4. p.)

2006-ban az előző évi 29-ről 69-re emelkedett a megyei könyvtár által ellátott települések száma. A vásárolt dokumentumok bekerültek a megyei könyvtár adatbázisába, a szolgáltató könyvtárban infrastruktúrafejlesztést vittek véghez. Mikrobuszt vásároltak, és a 200 fő alatti településeken beindult a szolgáltatás. Minden település kapott egy törzsanyagot, a többi gyarapításból pedig a letéti szolgáltatás működik. (31. 1-7. p.)

A megyében működő könyvtárak aránya nőtt, emelkedett a dokumentumbeszerzésre fordított összeg, terjed az információs technológia. Tervbe vették az akadály-mentesítést. Nemzetiségi ellátás folyik. A normatíva egy részét dokumentumok vásárlására, a többit a szükséges fejlesztésekre fordítják. További eredmény, hogy nőtt a könyvtárközi kölcsönzések száma. A nyitva tartás legalább 10 óra az egyes települési könyvtárakban. Folyik a könyvtárosok képzése. (Kalányos 27. 97-100. p.)

2005-2006-ban 157 könyvtárat nyitottak meg a megyében. 2007-ben további 138 település csatlakozott az ellátórendszerhez. További feladat a megyében a könyvtárhasználat ösztönzése. (15. 4-5. p.)

4.3 Borsod-Abaúj-Zemplén megye

A megye alacsony lélekszámú, aprófalvas településszerkezetű, ami sok problémát vet fel az ellátásban. 357 településből 23 a város, 133 településen 500 főnél alacsonyabb a lakosság szám. Borsodban a lakosság több mint 45%-a él községekben. A megyében 15 kistérség található, kistérségenként nagy különbségek vannak a könyvtári ellátásban.

2005-ben a megye 357 településéből 237 helyen volt könyvtári ellátás. Vannak városok, amelyek képesek a városon túli ellátást is biztosítani (pl. Ózd, Sárospatak), de vannak olyan városok, amelyeknek erre sem az állománya, sem a személyzete nincs meg. A működő könyvtárak esetében is kérdéses, hogy kielégítik-e a korszerű könyvtár kritériumait. A 237 települési könyvtárban összesen 66 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik, és csak a települések 18%-ban van számítógép, még kevesebben internet. 1990-1999 között 134 szolgáltatóhely szűnt meg a megyében. Ezzel nem az a baj, hogy megszűnnek életképtelen szolgáltatóhelyek, hanem az, hogy nem lép helyükbe más, és a könyvtár megszűnésével megszűnik a közösségi

tér is a településen. A borsodi kistelepülések többsége és a kistérségek egy része sem képes finanszírozni a szolgáltatást. A megyében, 5 kistérségben emelték be a könyvtári szolgáltatást a feladatellátásba, a többi 10-ben nem. Az ózdi, a szerencsi és a sárospataki kistérség a meglévő könyvtárak tematikai fejlesztését tűzte ki célul. Az encsi és edelényi kistérség a mozgókönyvtári ellátást választotta, bibliobuszt állítanak forgalomba. (53. 23-29. p.)

Személyes megkeresésre azt az információt kaptam, hogy az Edelényi Kistérségi Társulás bibliobuszos szolgáltatását a Szendrői Városi Könyvtár működteti. A szolgáltatás megtalálható a könyvtár honlapján <http://www.szendro.hu/konyvtar.php> címen. A szolgáltatás kéthetes ciklusokban 31 települést lát el. (Függelék 1. e-mail)

A Szendrői Kistérségben a könyvtári szolgáltatásokat erre a célra kialakított mikrobusz közvetíti, az Encsi Kistérségben a vegyes megoldásra van példa, itt mikrobuszos állomások és letéti helyek együttesen jelentik a mozgókönyvtári ellátást. A mikrobusz az Encsi és a Szendrői Kistérségekben aprófalvakat lát el, ahol a lakosság lélekszáma az 500 főt sem éri el. (25. 8. p.)

2007-re a megye 11 kistérsége igényelte meg a költségvetési törvényben erre a célra biztosított normatívát. Összesen tehát négy kistérség az, amely még nem vette fel feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást. A legfontosabb eredmény, hogy sikerült a megye könyvtárellátási fehér foltjait felszámolni. 2004-ben 122 településen nem volt könyvtári ellátás, 2007-re ezen települések 75%-ában megindult a könyvtári ellátás. A megye kistérségeinek meghatározó hányadában napjainkra 100 %-os a könyvtári ellátás, így pl. az Abaúj-hegyközi, Bodrogi, Encsi, Ózdi, Sárospataki, Sátorajújhelyi Kistérségekben. Összességében a megye 15 kistérségének 357 települése közül 120 helyen a könyvtár nyilvános jegyzékén szereplő, önálló intézmény, 217 helyen pedig könyvtári szolgáltatóhely működik. Az ellátást 15 szolgáltató könyvtár végzi, melyek közül 13 városi, 2 pedig községi könyvtár. A kistérségekben a mozgókönyvtári feladat teljesítése, a szolgáltatások palettája, minősége, a szolgáltatások fogadásának feltételei nem egyformán alakultak. Bár a könyvtári ellátást közösen vállaló kistérségekben szinte egyetlen település sem maradt könyvtári szolgáltatás nélkül, az ellátás megfelelő hatékonyságú, szakszerű és minőségi megvalósítása még várat magára. Éppen ezért a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár területellátási munkája során kiemelt figyelmet fordít a kistérségekben a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerben megfogalmazott koncepció megvalósulására, a fejlesztési és normatív támogatások szakszerű felhasználására. (25. 4-7. p.)

4.3.1 Szendrő

Az Edelényi Kistérség Többcélú Társulását 2004-ben hozták létre 46 település részvételével. A közösen ellátandó feladatok között szerepel a mozgókönyvtári feladatok ellátása is. A Társulás és Szendrő Város Önkormányzata között létrejött, 2005. január 1-jétől érvényes szerződés alapján mozgókönyvtári ellátásban részesülnek azok a Bódva-völgyi kistelepülések, amelyek nem rendelkeznek a nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárral, és igényt tartanak az ellátásra. A könyvtárbusz egy könyvtári funkcióknak megfelelően átalakított mikrobusz. Ennek elindítása előtt a polgármesterekkel közösen kijelölték a különböző településeken a szükséges megállókat. A szolgáltatás indulásakor még nem állt rendelkezésre a megfelelő jármű, ezt később alakították ki, a buszt figyelemfelhívó motívummal díszítették, és a megállóhelyeken is ugyanezt a motívumot alkalmazták. Rögzített polcokat építettek be a járműbe, mobil asztalokat és székeket vettek, helyet kapott egy nyomtatóval ellátott számítógép is. A buszban van világítás és fűtés, így télen is használható. A mozgókönyvtár állománya nem külön letét, a városi könyvtár állományába tartozik. A mozgókönyvtárban egy könyvtáros és egy sofőr dolgozik, akiknek a személyisége nagyon fontos, jó kapcsolatteremtő képesség szükséges ehhez a munkához, mert az olvasók beszélgetni is járnak a könyvtárbuszba. Azokon a településeken, ahol van stabil szolgáltatóhely, ott ezeket igyekeznek könyvtári használatra alkalmassá tenni, és abban biztosítani a szolgáltatást. (26. 9-11. p.)

4.3.2 Sárospatak

A zempléni régióban öt kistérséget hoztak létre, ebből a sárospatakihoz 15 község tartozik, ebből háromban nemzetiségek is laknak. A kistérségi könyvtári ellátás ezen a területen sem volt túl jó. A megalakult Többcélú Kistérségi Társulás projektjéhez 14 község csatlakozott. Célkitűzések: informatikai fejlesztés, tárgyi és személyi feltételek javítása, új szolgáltatások bevezetése, olvasók visszahódítása, rendezvények tartása. Sikeres pályázat (2004) útján sikerült beszerezni 12 multimédiás számítógépet, minden könyvtárban kiépült a szélessávú internet. Elindult a könyvtári munkafolyamatok gépesítése az EKLA szoftverrel, a központi könyvtárba nagy teljesítményű szervert sikerült beszerezni a katalógus építéséhez. Így lehetővé vált az információcsere, a könyvtárközi kölcsönzés, az ODR igénybevétele. A rendszer az alap-és egyéb szolgáltatásokat biztosítja tagkönyvtárai számára. Eredmények: a kistérségi könyvtárak működőképeseek, növekedett a nyitvatartási idő, kiépült az internethálózat, a könyvtárosok megfelelő díjazásban részesülnek, egyes településeken

helyismereti gyűjtemény épül. A rendszerhez 2006-ban újabb négy település csatlakozott. (Halász 27. 72-77. p.)

4.4 Győr-Moson-Sopron megye

A megye a kistéleplüéses megyék közé sorolandó, a települések száma a megyében 182, ebből 174 a község. 100 olyan település van, ahol a lakosság száma 1000 fő alatti. Egy 2005-ben készült felmérés szerint, 9 település nem tartott fenn könyvtárat, 5 településen pedig szünetelt a könyvtár. A könyvtárak alapterülete kicsi, a könyvtárosoknak nincs könyvtárosi végzettsége, a könyvtárak 17%-ában egy új dokumentumot sem vásároltak, a szolgáltatás leginkább csak a kölcsönzés, a technikai felszereltség nagyon eltérő. Indokolt lenne egy könyvtárbusz elindítása. A szolgáltatás szakmai háttérét a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár biztosítaná. Az anyagi fedezetet a Közkincs pályázat adná, a települések vállalták a megállóhely kialakítását, és az anyagi hozzájárulást a szolgáltatáshoz, a fenntartó a Győr-Moson-Sopron megyei önkormányzat lenne. (Szalai 37. 24-26. p.)

A szolgáltatás elindítása érdekében a helyi munkatársak elvégezték az igények felmérését, majd angol szakértőt hívtak a jármű megfelelő kialakításához. (37. 27-32. p.)

Személyes megkeresésre sajnós azt az információt kaptam, hogy a könyvtárbuszos szolgáltatás nem indult el. (Függelék 2. e-mail)

4.4.1 Győr

A győri ellátórendszerhez jelenleg 51 könyvtár tartozik. A megyei könyvtár beszerzi a dokumentumokat, és feldolgozva juttatja el a tagkönyvtárakba. 2005-től a megyei könyvtár olyan többcélú kistérségi társulásokkal dolgozik együtt, amelyek vállalták a mozgókönyvtári ellátást. Így olyan települések is ellátást kapnak, amelyeknek nincsen nyilvános könyvtára, és az önkormányzatok a megyei könyvtártól rendelik meg a könyvtári szolgáltatásokat. (36. 18-19. p.)

A megyében 2007-ig 156 községben történt szakfelügyelet. Az eredményekből egységes következtetéseket levonni, elemzést készíteni nehéz. A szakfelügyelet szemléletében változást hozott a 2005-től elérhető normatív támogatás, addig ugyanis pártolták a felkerülést a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékére, utána már ez nem volt egyértelmű. Előtérbe került a könyvtári szolgáltatóhely szolgáltatás megrendelésével történő működtetése. Az alapidokumentumokkal kapcsolatos észrevételek helyett előtérbe kerültek az állománygyarapításra, a technikai eszközök fejlesztésére, az épületfelújításra vonatkozó

megjegyzések. A megyében a legtöbb községi könyvtár önálló intézményként működött a vizsgálatok idején, célszerűbb lenne az erők szétforgácsolása helyett az integráció. Mivel sok helyen megszűnt az iskola, az iskolai könyvtár és a községi könyvtár összevonásának egyik következménye, hogy a könyvtárnak költöznie kell. Egyesíteni lehet a könyvtárat és a teleházat, ill. a könyvtárat és az eMagyarország pontot is. Szinte mindenhol javaslatként merült fel a nyitvatartási idő növelése, a selejtezés és az állományellenőrzés. Majdnem mindenhol felhívták a könyvtáros figyelmét a helyismereti dokumentumok gyűjtésére, valamint a könyvtári szolgáltatások reklámjának a szükségességére az egyes településeken. A hiányosságok mellett meg kell említeni a munkájukat pontosan és lelkesen végző könyvtárosokat, ugyanakkor probléma a községi könyvtárosok körében meglehetősen magas fluktuáció, ami veszélyezteti a könyvtári szolgáltatások folyamatosságát. A vizsgálatokat végző kollégának az volt a tapasztalata, hogy a szakfelügyeleti javaslatokat általában figyelembe veszik. (5. 30-34. p.)

A megyében a módszertanosok és a szakfelügyeletet végzők egymással karöltve dolgoznak. A településeknek szóló javaslattétel is együttműködés során készült el. A hat nagyközségben a legnagyobb lemaradást az informatikai fejlesztésben tapasztalták. A vizsgálatok után a fenntartók kérték a megyei könyvtár segítségét. Így a hat településből ötben vásároltak könyvtári szoftvert. A többi községi könyvtárban a nyitvatartási idő növelését javasolták, ami a tapasztalatok szerint csak más feladatokkal való összekapcsolódás esetén lehetséges. Javasolták az ODR szolgáltatások népszerűsítését, ezért a megyei könyvtár továbbképzést szervezett ebben a témában.

A megyében a KSZR szolgáltatást megrendelő települések száma 109. A megyei könyvtár tervezi bibliobusz üzemeltetését, de ezt egyelőre a fenntartó nem tudja vállalni. (6. 36-39. p.)

4.5 Heves megye

Heves megyében régebben nem működött semmilyen formában ellátórendszer. A kitűzött célok (gazdaságos könyvellátás, folyamatos csere, az állomány elektronikus nyilvántartása, visszakéreshetősége, információszolgáltatás, fogyatékkal élők, etnikai kisebbségek kiszolgálása, rendezvények, módszertani gondozás, kiegészítő szolgáltatások) érdekében 2004-ben rakták le az ellátórendszer alapjait, és 2005-ben kezdték meg a szolgáltatást. (49. 43-44. p.)

Heves megyében a lakosság könyvtári ellátása a kistelepüléseken nem kielégítő. A községek egy köre nem képes önállóan könyvtári szolgáltatást nyújtani, a könyvtári épületek rossz állapotúak, az állomány elavult, fizikailag rongálódott. A 1997. évi CXL. törvény alapján a könyvtári ellátás biztosítása kötelező önkormányzati feladat. A kistelepülések önerőből nem képesek megvalósítani a fejlesztéseket. Heves megyében a könyvtárhasználók 43 %-a (2005-ös adat) kistelepüléseken iratkozik be, de mivel nem találnak megfelelő színvonalú szolgáltatást, többször nem látogatnak el a könyvtárba. A Heves megyei projektben a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár személyes megkeresés és írásbeli ismertetők útján is tájékoztatott arról, hogy a társulások normatív támogatást igényelhetnek a kistelepülések könyvtári ellátásának javítására. Heves megye hét kistérsége közül a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár mint szolgáltató könyvtár öt kistérséggel kötött megállapodást, az öt kistérségből összesen 42 településsel. A mozgókönyvtári ellátást megrendelő települések mellett 7 egyéni partnerrel is szerződést kötöttek, ezek a települések a KSZR szolgáltatást rendelték meg. A megyében 2006-ban a statisztikai adatok alapján 119 település közül 9 településen szünetelt a könyvtári ellátás, 3 településen pedig egyáltalán nem volt. A szerződések megkötése után, 2007-ben 4 településen szünetel a könyvtári ellátás, és 1 településen nincs egyáltalán. A szerződések után a Módszertani Osztály munkatársai felkeresték a települési könyvtárakat, hogy felmérjék a helyzetet, megismerjék a fejlesztési elképzeléseket, és ezek alapján ütemezzék az elvégzendő munkát. A helyi problémák a következők voltak: nincs megfelelő helyiség a szolgáltatás fogadására, a könyvek állapota könyvtári célokra alkalmatlan, a nyitvatartási idő kérdése, az informatikai háttér fejlesztése, ott, ahol eddig nem volt folyamatos könyvtári szolgáltatás, probléma volt a könyvtáros személyének a kiválasztása is. A helyszíni szemle után sor került a könyvtárak meglévő állományának teljes körű leválogatására, a fizikailag rongálódott, tartalmilag elavult és gyűjtőkörbe nem tartozó kötetek kivonására, szükség esetén a könyvtári helyiség célszerű átrendezésére. Minden partnerkönyvtár 50 000 Ft értékben rendelhetett folyóiratokat, könyvtári nyomtatványokat. Kiegészítő szolgáltatásokat is nyújtanak: kézműves foglalkozások gyerekeknek, internetanfolyam felnőtteknek, vándorkiállítások, számítógépes rendszerfelügyelet. A gyűjtés legfőbb szempontja, hogy az adott településen élő könyvtárhasználókat olyan mennyiségű kurrens dokumentumhoz juttassák, amelyhez a helyi könyvtár saját ereje nem elegendő. A könyvek mellett hangoskönyvek és videokazetták is rendelkezésre állnak. A dokumentumok kiszállítása negyedévente, a könyvtár saját

gépkocsijával történik. Alkalmanként 100 dokumentumot szállítanak minden partnerkönyvtárba. A szállítás előkészítése a Feldolgozó Osztályon történik. A mozgókönyvtári ellátás munkáit a Módszertani Osztály koordinálja. Heves megye kistérségeiben kedvező fogadtatásra talált a mozgókönyvtári ellátás kezdeményezése. A program megvalósítása minőségi ugrást jelent, mind a projektben résztvevő kiskönyvtárak, mind a megyei könyvtár életében. (22. 1-5. p.)

4.5.1 Tarnaleesz mikrotérség

Négy észak-magyarországi szomszédos település Tarnaleesz, Bükkszenterzsébet, Szentdomonkos és Fedémes a 2006. évi Közkincs pályázat keretében fejlesztést valósított meg a települések közművelődési és iskolakönyvtári feladatainak ellátása, a könyvtári állományrészek integrálása, a könyvtár teleházszerű működtetése, valamint a könyvtár információs központtá alakítása és működtetése terén. A négy társult település a közös ÁMK és könyvtár részére multimédia felszerelést szerzett be. A következő könyvtári fejlesztések valósultak meg: közös számítógépes adatbázis kialakítása (Szirén 9), a meglévő állományrészek integrálása, elkészült a könyvtár honlapja, olvasásra nevelés program indult, rendezvényeket szerveznek. A teleházban számítógépek működnek internettel. Létrejött egy 16 ezer kötetes, modern információhordozókkal is ellátott szolgáltató könyvtár. A könyvtár ellátja a négy község közművelődési és iskolakönyvtári feladatait, és a technikai fejlődésnek köszönhetően valós információs központtá, közösségi színterré alakult. (Zay 9. 41-43. p.)

4.6 Jász-Nagykun-Szolnok megye

A megyei Verseghy Ferenc Könyvtár 1997-ben hozott létre ellátórendszert, ez 9 alapító taggal indult. 2004-ben már 15 önkormányzat csatlakozott. Célok: a társult könyvtárak gazdaságos könyvellátásának megoldása, folyamatosan bővülő és cserélődő kínálat biztosítása, a könyvtárak állományának állandó tartalmi gondozása. Pályázatokon nyert összegekből sikerült dokumentumokat venni, rendezvényeket szervezni, állománymegóvást (kötetés) biztosítani. Évi négyszeri csere alkalmával szállítják ki az új dokumentumokat. A megyei könyvtár szeretné az ellátórendszer tagjainak a számát növelni. (45. 10-11. p.)

4.7 Komárom-Esztergom megye

2005-ben a József Attila Megyei Könyvtár feladatául kapta a megyei közgyűléstől, hogy dolgozzon ki egy modernizációs programot, amely megfelel az Európai Unióhoz való

csatlakozásból adódó megnövekedett feladatok ellátásának. Ez a program illeszkedjen a könyvtári stratégia céljaihoz, azaz a kistételepüléseken élők kapják meg ugyanazt az ellátást, mint a nagyvárosokban élők. Szerződés jött létre, amely szerint a megyeszékhely támogatja a megyei könyvtár működését. A megyei és a városi önkormányzat között megállapodás jött létre a városi könyvtár fejlesztéséről, aminek következtében létrejött a közös elektronikus katalógus, majd 2007 végén a két intézmény egyesült. A Városi Könyvtár és a Megyei Könyvtár összevonása a kistételepülési ellátás szempontjából azért lényeges, mert az anyagi potenciál koncentrációjával jobb határfokú szakmai munka valósítható meg. A megyében jelenleg 3 város környékén (Tata, Tatabánya, Kisbér) működik hagyományos keretek között ellátórendszer a városi könyvtárak gondozásában. Kisbér 8, Tata 8, Tatabánya 2 kistételepülési könyvtárat lát el. A megyei könyvtár az új típusú KSZR-ben 3-féle stratégiai tervet kíván teljesíteni: a már működő ellátórendszerek konkrét segítése, saját maga által működtetett ellátórendszer, központi szerep betöltése a többcélú kistételepülési társulások mozgókönyvtári ellátásában, ezek érdekében a megyei könyvtár belső munkaszervezeti átalakításokat végez. (47. 1-3. p.)

A megyében 7 többcélú kistételepülési társulás alakult. Kettő (Esztergom és Nyergesújfalu, Komárom-Bábolna) nem tud élni a mozgókönyvtári normatíva igénylésével. Az Oroszlányi Többcélú Kistételepülési Társulás öt községet foglal magába, itt munkacsoport alakult a munkálatok megkezdésére. A Dorogi Társulás területén 14 község található, itt a községek különösen nehéz helyzetben vannak, mindenképp indokolt lenne a mozgókönyvtári ellátás biztosítása. (23. 1. p.)

4.7.1 Kisbér

Kisbéren 1982-ben indult el a központi ellátórendszer, mely 2005 végéig működött. A kistételepülési társulás 2006-ban döntött arról, hogy felveszi a mozgókönyvtári feladatokat. A megállapodást 11 önkormányzat írta alá. A feladatellátásra kapott normatív támogatást a könyvtár és a társulás a megállapodásban foglaltak szerint köteles felhasználni. A támogatást a kistételepülés a városi könyvtárnak utalja át, a pénz felhasználásáról beszámolót kell készíteni. A városi könyvtár vállalta a könyvtárak állományának számítógépes feldolgozását, a könyvtárközi kölcsönzést és az egyéb könyvtári szolgáltatásokat. További terv egy honlap elkészítése. (38. 1-2. p.)

4.7.2 Tata

2004-ben alakult meg a Tatai Többcélú Kistérségi Társulás, amelynek feladatai között szerepel közgyűjteményi feladatok ellátása. Szolgáltató könyvtár a Móricz Zsigmond Városi Könyvtár. Tatán 1980-ban jött létre az ellátórendszer, amely biztosította a központi ellátást a társult könyvtárak számára, végezte a dokumentumbeszerzést, a kiszállítást. Sajnos az évek folyamán ez elkopott. Az önkormányzatok létrejötte után az ellátórendszeri tagok továbbra is a városi könyvtárat bízták meg a rendszer működtetésével, de a rendszeres módszertani munka megszűnt. Jelenleg a kistérség kilenc községe közül 8 tagja a KSZR-nek. A könyvtári szolgáltatások területén a következő fejlesztéseket szeretnék elérni: közös számítógépes adatbázis létrehozása, új könyvek folyamatos kiszállítása, könyvtárközi kölcsönzés, egyéb könyvtári szolgáltatások nyújtása, honlap készítése. Szükséges a tagkönyvtárakkal való közvetlen és folyamatos kapcsolattartás, valamint minden tagkönyvtárban biztosítani kell az internethez való hozzáférést. (48. 4-5. p.)

Az egyes könyvtárak technikai fejlesztéséről a kistérségnek kell gondoskodnia, sajnos a fejlesztés nem mindenütt látszik. (23. 2. p.)

4.7.3 Tatabánya

A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társuláshoz 9 község tartozik, ebből kettő szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén. 2006-ban NKA pályázati pénzből 5 község számára vásároltak könyveket. 2007-ben a társulás tárgyalta a mozgókönyvtári ellátásról, és 7 község igényelte a normatívát, a feladat ellátásával a József Attila Megyei Könyvtárat bízták meg. A munkához a TextLib rendszert és annak letéti modulját használják. A megyei könyvtár biztosítja az információcserét, a gyűjteményszervezést, és szakmai segítséget is nyújt. A községek vállalják a könyvtárhelyiség és a könyvtáros biztosítását. (23. 1-2. p.)

4.8 Nógrád megye

2001-es felmérés tapasztalatai szerint a megye lakosságának 55,54%-a településen él, 121 településről van szó, melyből 76 településen a lakosok száma 1000 fő alatti. A rendszerváltozás után a kistelepülések önállósították a könyvtárakat, aminek nem volt meg a szakmai, anyagi feltétele, megszűnt a városi könyvtárak módszertani gondozó szerepe. Sok helyen kettős funkciójú könyvtárat hoztak létre, összevonták a községi és az iskolai könyvtárat. Ahol a könyvtári működés nagy gondokba ütközött, ott a megyei könyvtár felajánlotta szolgáltatásait. Jelenleg 17 település tartozik a salgótarjáni, 8 a balassagyarmati

ellátóközpont hatókörébe. Az állományok frissítésre szorulnak, az épületek elöregedtek, technika nem nagyon van a könyvtárakban. A felmérésben 10 települést vizsgáltak. A könyvtárak általában a település központjában nyertek elhelyezést. Könyvtári szakembert általában nem alkalmaznak. A települések könyvtári szolgáltatásra alkalmas helyiséggel nem rendelkeznek. A könyvtárosok igyekeznek a nyitva tartást a potenciális felhasználókhöz igazítani. A könyvtárak szolgáltatásai ingyenesek, az esetleges pénzkérés csak elriasztó lenne. Alapszolgáltatásokon kívül mást nem biztosítanak. Állományuk általában nem feltárt, adatbázissal egyik sem rendelkezik. Az állomány fejlesztésének a kulcsa az önkormányzatok kezében van. A könyvtári rendszerről való tájékoztatás, a hozzáférés más könyvtárak állományához nem valósul meg, ezeket a lehetőségeket rendszerint maga a könyvtáros sem ismeri. A megye könyvtárosainak egyharmada rendelkezik valamilyen felsőfokú végzettséggel. A beszerezett dokumentumok többsége könyv, csak 4 könyvtárban fizetnek elő valamilyen folyóíratra. A megyei könyvtár szolgáltatásait nem ismerik, nem is keresik, a könyvtárközi kölcsönzést nem veszik igénybe. A könyvtárhasználók átlagosan a lakók 7-10%-a. Valamennyi könyvtárban megfogalmazódott a továbblépés igénye, több folyóíratra és a technikai eszközök fejlesztésére lenne szükség. (46. 14-55. p.)

4.9 Pest megye

1997. évi könyvtári törvény megjelenése után öt település részvételével megalakult a megyei ellátórendszer. Szolgáltató könyvtár a Pest Megyei Könyvtár lett, amely végezte az állománygyarapítást, selejtezést. De ezek után a komolyabb áttörés elmaradt, nem történtek nagy előrelépések a szolgáltatások terén. Az áttörés 2004-ben történt meg, mikor a Veresegyházi Kistérségi Többcélú Társulás felvette feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást. (4. 21-22. p.)

2005-ben bővült a Pest Megyei Könyvtár ellátórendszerre, és 15 településsel kötöttek megállapodást, ez 2006-ra elérte a 20-at. 2007-ben a rendszer további eredményeket könyvelhetett el, pl. ebben az évben alakult meg a váci KSZR-szolgáltatás. (4. 25-26. p.)

4.9.1 Veresegyháza

A társulás pályázatot nyújtott be a kormány által felkínált ösztönző támogatásra, és az elnyert összegből komoly fejlesztések indultak meg. Így megkezdődhetett a veresegyházi KSZR működése. Szolgáltató könyvtár a Veresegyházi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár. A könyvtárak heti 20 órában tartanak nyitva. A könyvtárak között rendszeres kapcsolat van,

négy helyen teljes körű állományrevízió történt, megkezdődött a katalógusok digitalizálása, beindult a hatékony könyvtárközi kölcsönzés, ezek arra engednek következtetni, hogy korszerű, hatékony könyvtári szolgáltatás van kialakulóban. Azért pont Veresegyházán indult meg először a könyvtári szolgáltatások fejlesztése, mert a Budapestről kiköltözők ugyanolyan ellátást igényelnek, mint amelyet megszoktak a fővárosban. A 2005-től létező normatív támogatás következtében a rendszer még nagyobb erőre kapott. (4. 22-25. p.)

4.9.2 Ipoly

2005-ben a Pest Megyei Könyvtár pályázati támogatással felmérést készített az Ipolyi Kistérség könyvtári ellátásáról. Mind a 12 könyvtárat megvizsgálták. Eredmények: évek óta nincs komoly állománygyarapítás, a dokumentumok egy része teljesen elavult, kevés a korszerű kézikönyv és gyerekkönyv, nincs megfelelő technikai felszereltség, az épületek, bútorok felújításra szorulnak, nincsenek megfelelő katalógusok, a dolgozók szakképesítés nélküliek, a könyvtárközi kölcsönzést nem használják ki. Az érintetteknek felhívták a figyelmét, hogy létezik megoldás, mégpedig a KSZR szolgáltató rendszer felállítása. (4. 23-24. p.)

4.9.3 Cegléd

A Ceglédi Városi Könyvtár alapfeladata a városban és vonzáskörzetében élők könyvtári ellátása, a városon kívüli könyvtári ellátást mozgókönyvtár fenntartásával biztosítja. 1982-ben született meg a döntés a Megyei és a Városi Tanács által a bibliobusz üzemeltetéséről a városban. Cegléden magas a központtól távol élő lakosok száma, ezeket a lakosokat látja el a busz. 1984-ben adták át a buszt. Ez volt az első busz itthon, amit könyvtári célokra készítettek, egy teremkiképzésű mozgókönyvtár. 3000-3500 kötet helyezhető el egyszerre a buszon. Gyermek- és ifjúsági irodalom, felnőtt szépirodalom, alapfokú ismeretterjesztő művek alkotják az állomány legnagyobb részét, ezekre van a legnagyobb a kereslet. A buszon periodikumok is vannak, és a városi könyvtár összes szolgáltatását el lehet érni. A szolgáltatás sikerei és eredményei folytán a Pest Megyei Tanács és az Országos Közművelődési Tanács támogatásával két másik könyvtárbuszt lehetett venni, és így kiterjeszteni a szolgáltatást a környező községekre is. A beiratkozott olvasók, látogatók, kölcsönzők, kölcsönzések számának folyamatos növekedése jellemző 1990-ig. 1991-ben a megyei finanszírozás megszűnése miatt a két városon kívüli bibliobusz működése megszűnt, a városban működő buszt Cegléd város megtartotta. Napjainkban Cegléd 14 másik településsel együtt Többcélú Kistérségi Társulást hozott létre, a társulás pályázik mozgókönyvtári feladatok ellátására. A

ceglédi ellátás tapasztalatai: a kimondottan könyvtári célokra épült busz élettartama hosszabb, az ilyen busz alkalmasabb könyvtári szolgáltatások közvetítésére, szükséges a forgalmi adatok figyelése, és ennek következtében módosíthatók a megállóhelyek, a megállási idő, fontos a könyvtáros személyisége, legyen nyitott, segítőkész, kapcsolatteremtő, tudja kezelni a váratlan helyzeteket. A városi könyvtárnak több olyan olvasója van, aki gyerekként, a bibliobusz olvasójaként kezdte a könyvtárhasználatot. (50. 32-41 p.)

4.9.4 Vác

2007 elején a váci kistérség felkérte a váci Katona Lajos Városi Könyvtárat a KSZR létrehozására és a szolgáltató könyvtár szerepének a betöltésére. Öt község társult, amelyek közül csak egyben volt rendszeresen működő könyvtár. A megállapodás szerint a Társulás szerezte be a számítógépeket, és a beszerzett dokumentumok is a Társulás tulajdonát képezik. Sajnos a nyitvatartási időt csak 10 órában határozták meg a településeken.

Az elért eredményeknek köszönhetően ma már minden községben működik könyvtár, sőt Csörög nevű településen, ahol sose működött könyvtár, könyvtári szolgáltatóhely nyílt. Elindult a könyvtárközi kölcsönzés, amit vélhetőleg a kiépült internetes kapcsolat felgyorsít. További terv egy közös könyvtári honlap létrehozása. (4. 26-28. p.)

4.9.5 Szentendre

A Pest Megyei Könyvtár a Szentendrei Kistérség központi könyvtára is. 2007-ben a Többcélú Kistérségi Társulás felvette feladatai közé a könyvtárak fejlesztését, a programba hét település kapcsolódott be. Az elnyert támogatást a következő célokra fordítják: új dokumentumok vásárlása, könyvtári szolgáltatási díj, a SZIKLA integrált rendszer működtetése, kommunikációs eszközök fejlesztése, épületfelújítás. (4. 28-29. p.)

4.10 Somogy megye

Somogy megyében a települések száma 244, ebből 231 község, aminek 80%-a 1000 lakos alatti. (59. 7. p.)

4.10.1 Kaposvár

A Megyei és Városi Könyvtár több mint egy évtizede működteti ellátórendszerét. A települések közel 50%-ának dokumentumellátását végezték. A normatív támogatás felhasználásával, a KSZR fejlesztésével egy magasabb színvonalú ellátás feltételei teremtődtek meg. A minőségi, korszerű könyvtári szolgáltatások közvetítésére, biztosítására a

kistelepüléseken garancia a Megyei és Városi Könyvtár teljes szolgáltatási kínálata, térségi feladatvállalása. 2007-től 36 község tagja a mozgókönyvtári ellátásnak. A Megyei és Városi Könyvtár mint szolgáltató könyvtár a következő feladatok végzését vállalja: tervszerű és rendszeres állománygyarapítás, dokumentumok nyilvántartása, új dokumentumok feldolgozása, elektronikus katalógus építése és működtetése, az igényelt állomány kiszállítása a településekre, az állomány cseréje, könyvtári rendezvények szervezése, tájékoztatás, a szolgáltatóhelyek egységes arculatának a megtervezése és kialakítása, munkatársak szakképzése és továbbképzése, állományellenőrzések lebonyolítása. A községi önkormányzat gondoskodik a könyvtári szolgáltatóhely működéséhez szükséges feltételekről és a nyitva tartásról. A 2005. évi normatívából egy-egy számítógépes rendszert vettek a településekre. A helyi munkatársak jelentős része nem rendelkezik megfelelő internethasználati gyakorlattal, ezért húszórás tanfolyamot szerveztek részükre, amelyen a különböző könyvtári adatbázisok használatát is bemutatták. A központi adatbázis tartalmazza az ellátórendszer teljes állományát, a községekbe kiszállított dokumentumok lelőhelyét. A 2005/2006. évi normatív támogatás több mint 75%-a közvetve vagy közvetlenül a községi könyvtárakhoz került, míg a szolgáltatórendszer működési költségei tették ki a 25%-ot. A 2007. évtől több olyan település is belépett az ellátásba, ahol eddig nem működött könyvtár. A nem képzett kollégákat meg kellett tanítani a könyvtári munkálatokra, ezért 2007-ben alapfokú tanfolyamot szerveztek részükre. Kiemelt figyelmet szentelnek a propagandának, mivel az évek folyamán a lakosság teljesen leszokott a könyvtári szolgáltatások igénybevételéről. (21. 3-6. p.)

4.11 Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

4.11.1 Kisvárda

2005-ben 32 településsel a Kisvárda és Térsége Többcélú Önkormányzati Társulás 16 millió Ft támogatást nyert. A kisvárdai térségnek településszerkezetéből adódóan a mobil könyvtárosi szolgáltatások felelnek meg a legjobban. 1000-3000 lakos közötti települések könyvtárainak gazdaságos működtetéséről van szó, háttérben egy nagyobb könyvtárral. Központi szolgáltatások: állományfejlesztés, feldolgozás, szállítás, informatikai eszközök, programok biztosítása. Helyi hozzájárulások: szolgáltatóhely kialakítása, könyvtári bútorzat beszerzése, telefon fűtés, világítás. (39. 8-9p.)

Jelenleg 11 településen nem biztosított a nyilvános könyvtári ellátás, ezeken a területeken cél a mobil könyvtári ellátás biztosítása. A KSZR projektben szerződött településeken legalább hetente egy napon, hat órában a kiskvárdai városi könyvtár biztosítja a nyilvános könyvtári ellátást, ezen belül a hagyományos és elektronikus információhoz való hozzáférést. (7. 14-19. p.)

4.12 Tolna megye

A megye 108 településéből 54 az 1000 lélekszám alatti. (59. 7. p.)

A kistelepülések fele 500 fő alatti. A megyében 91 községi könyvtár működik, jellemző rájuk a zsúfoltság. Lassan változik az a régi mentalitás, hogy a könyvtár nem könyv- és bútorraktár. A könyvtárak 40%-ában van számítógép, a pályázatoknak köszönhetően az internethasználati lehetőség növekszik. A fenntartók hozzáállása a megyében nagyon változatos, de szerencsére nő a pályázatíró, korszerűsítő kedv. 2003-2004 között hét könyvtári szolgáltatóhelyet adtak át. Hosszabbodott a nyitvatartási idő. A könyvtárak működésének eredményességében a könyvtárosnak van óriási szerepe. Kisebbségi ellátórendszer 42 településen működik, a megyére jellemző a kulturális sokszínűség, a nemzetiségi identitás erőssége. Terv egy könyvtári társulás kialakítása, amely hatékony ellátást biztosít a kistelepülések számára. (60. 10-12. p.)

4.13 Vas megye

A nyilvántartott települések száma 216, ebből község 207, ebből 183-ban 1000 főnél kevesebben élnek. (59. 7. p.)

A megye problémája a népességfogyás, a falvak lakossága folyamatosan a városok felé áramlik, a megye öregszik. A megye területét és népességét tekintve is kismegye, a leghangsúlyosabb település a megyeszékhely. A községek jelentős része önállóan nem képes kötelező feladatainak színvonalas ellátására. 200 községi könyvtárat, szolgáltatóhelyet tartanak számon Vas megyében. 13 település van, ahol az önkormányzat felszámolta a könyvtári szolgáltatóhelyet. A 200 könyvtár közül 122 a megye hat központi ellátórendszerének valamelyikéhez tartozik. (Celldömölk, Körmend, Kőszeg, Sárvár, Szentgotthárd, Szombathely). 1990-ig a megye közkönyvtári ellátását a központi ellátórendszerek 80%-osan biztosították. A rendszerváltás után felbomlott a szervezett ellátás. 14 év elmúltával maguk az önkormányzatok kezdeményezték az együttműködést. A

kistelepülések lehetősége a központi ellátórendszerekhez való csatlakozás. Az ellátóközpontokat az ellátórendszeri tagok fenntartóihoz együttműködési megállapodás köti. Az önkormányzatok nyújtják a dokumentumbeszerzési támogatást és az ellátórendszeri szolgáltatási díjat. Az ellátórendszerek élnek az állomány egyes részeinek a tagkönyvtárak közti cseréjével, így az újdonságok kínálatát 2,5-szeresével tudják bővíteni. A központi ellátás csak a könyvekre korlátozódik, az egyéb dokumentumokra a könyvtárközi kölcsönzést kell használni, amivel élnek is a községi könyvtárak. Meg kell említeni a Vas Megyei Könyvtári Alapot, amelyet Vas Megye Közgyűlése 1993-ban létesített a területi könyvtári ellátás támogatására. A teljes körű szolgáltatás-megrendelés azon kistelepüléseknek ajánlott, ahol a helyi könyvtárellátási pontokat felszámolták. (61. 6-11. p.)

A községekben élők könyvtári ellátása stratégiai kérdés, mivel a regisztrált olvasók 1/3-a, a látogatók és a kölcsönzött dokumentumok 1/4-e a községi szolgáltatóhelyekről kerül ki. A könyvtári szolgáltatások szükségességének másik bizonyítéka a könyvtárközi kölcsönzés teljesítménymutatóinak emelkedése, ezek 10 év alatt megduplázódtak. (66. 339. p.)

4.14 Veszprém megye

A megyében 223 település van ebből 211 a község. (59. 7. p.)

4.14.1 Devecser

1976-ban a Művelődési Minisztérium megbízásából elkészült a devecseri járás könyvtáraitra kiterjedő központi könyvtári ellátórendszer modellje, amely „Devecseri modell” néven vált ismertté. Jelenleg 37 község és 7 iskolai könyvtár ellátása folyik a rendszerben. Ez egy tervszerűen működő hálózat, ami valamennyi településre gyorsan el tudja juttatni az igényeknek megfelelő dokumentumokat. A gyűjtemény központja a Devecseri Nagyközségi Könyvtár, ez az ellátandó települések földrajzi központjában található. A könyvtár állományának nagysága és minősége lehetővé teszi az ellátórendszeri feladatok elvégzését. A rendszer közös állománnyal rendelkezik, így a lakosok az egész állományból válogathatnak. A gyarapítást a központi könyvtár végzi, rendszeres a már meglévő állomány gondozása. A központban folyik a dokumentumok nyilvántartásba vétele, feltárása. Készül központi raktári nyilvántartás az egész állományról, és letéti nyilvántartás a tagkönyvtárak gyűjteményéről. A tagkönyvtárak könyvtárosai minden módszertani segítséget megkapnak, havonta egyszer a legkisebb könyvtárakba is eljutnak a módszertanos kollégák. A kistelepüléseken kért dokumentumokat három napon belül kiszállítják. (80. 15-17 p.)

4.15 Zala megye

Zala kistélepüléssel rendelkező megye, 257 településéből 248 község. (59. 7. p.)

Zala megyében a mozgókönyvtári ellátás megszervezése során az egységességre törekedtek, de ez nem teljesen valósulhatott meg. Az egyes kistérségekben az ellátás változatosan alakult. (13. 7. p.)

Kistélepülési könyvtárak már a második világháború előtt léteztek Zala megyében. A világháborúban azonban ezek megsemmisültek, s a háború után szinte a mélypontról indult el az ellátás megszervezése. Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak jöttek létre. A községek költségvetésében állománybővítésre nem volt lehetőség, a könyvtárak állománya központi könyvellátással gyarapodott. 1950-tól kezdetét vette a közművelődési könyvtárhálózat kialakulása, létrejöttek a körzeti könyvtárak, ezek fogták össze a falusi könyvtárak munkáját. 1952-ben alakult meg Zalaegerszegen a megyei könyvtár, Nagykanizsán, Letenyén, Lentiben, Zalaszentgróton járási könyvtár létesült. A falvak ellátására letéti rendszer alakult ki. 1959-ben kísérletet tettek arra, hogy mozgókönyvtári ellátással az egészen kis településeken is megvalósítsák a könyvtári ellátást, a megyei könyvtár kapott művelődési autót. A 70-es évek második felében alakult ki az ellátórendszer, az ellátórendszert Zalában mai napig a városi könyvtárak működtetik. A 90-es évektől az önkormányzatokra az erős önállósodás volt jellemző, ez széteséssel fenyegette az ellátórendszert. 1992-ben sikerült megoldani a problémát, amikor is a megyei közgyűlés vállalta a feladat finanszírozását. A kiépült rendszerben a megyei könyvtár a hálózati központ, a városi könyvtárak alközpontok. (28. 7-14. p.)

2004-ben a könyvtárak elhelyezési és működési körülményei javultak a pályázatoknak köszönhetően, ebben az évben két új községi könyvtár épült. A gyarapításra fordított összeg csökkent, csak az időszaki kiadványokra fordított összeg nőtt. A regisztrált olvasók száma kevesebb volt az előző évekhez képest. A könyvtárhasználatok száma és a kikölcsönzött dokumentumok száma viszont nőtt. A községekben közel 400 könyvtári rendezvényre került sor 2004-ben. (43. 4-16. p.)

2005-re szükségessé vált a megye könyvtári ellátásának korszerűsítése. A települési könyvtárak 96%-a községi könyvtár, ezek színvonala elmarad a városi könyvtárakétól. Alapterületük kicsi, nyitvatartási idejük alacsony, nincs szakképzett könyvtáros, állományuk általában csak könyv, 2005-ben 39 községi könyvtárban nem volt gyarapítás. Ennek ellenére a

megye könyvtárhasználóinak 32%-a községi könyvtárak beiratkozott olvasója, ezért fontos, hogy a lakosság számára a községekben, helyben legyen biztosított a korszerű könyvtári ellátás. Azokban a községekben, ahol a könyvtár nem tudja teljesíteni a nyilvános könyvtári szakmai kritériumokat, javasolták a könyvtár lekerülését a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékéről, így igényelhetővé vált a normatíva. A KSZR koncepció megvalósítása érdekében a megyei könyvtár a következőt javasolta: intézmény csak a nagyobb községekben működjék, a kistelepüléseken rendeljék meg a szolgáltatásokat. Azokon a kistelepüléseken, ahol eddig nem volt könyvtári ellátás javasolható a könyvtárbuszos ellátási forma, vagy létrehozhatnak szolgáltatóhelyet. Az önkormányzatok társulási szerződést is köthetnek, ebben az esetben az egyik község könyvtárát látogathatja a többi község lakója is. Az igényelhető támogatásokból jó lenne egy számítógépes szolgáltatási rendszer megvalósítása. (41. 4-13. p.) 2005-ben a 257 település közül 230 településen működött könyvtári szolgáltatás. Zala megye 6 kistérségéből valamennyi felvállalta a mozgókönyvtári ellátást. (28. 12-14. p.)

2006-ban is tovább javultak a könyvtárak működési körülményei, a könyvtárak többsége többfunkciós épületben működik. A legtöbb községi könyvtár továbbra is csak heti 1-2 napon van nyitva. A könyvtárak technikai felszereltsége nagyon eltér egymástól. A számítógépek száma, ha kis mértékben is, de tovább emelkedett. A községekben mindössze 5% a főfoglalkozású könyvtárosok aránya, és mindössze 19% a szakképzettek aránya. 2006-ban 31 millió Ft állt rendelkezésre az ellátórendszerek működtetéséhez. Ebben az évben az állománygyarapodás darabszáma és az arra fordított összeg is csökkent a megyében. Kevesebb olvasó regisztrálta magát a települési könyvtárakban, viszont a könyvtárhasználatok száma nagymértékű emelkedést mutatott. Jelentősen nőtt a távhasználatok száma. A kölcsönzés a legnépszerűbb szolgáltatás, de a könyvtárközi kölcsönzést nem használják ki a kistelepülési könyvtárak. (10. 5-15. p.)

4.15.1 Nagykanizsa

A nagykanizsai kistérséghez Zalakaros város és 46 alacsony lélekszámú település tartozik, központja a Halis István Városi Könyvtár.

2004-ben megalakult a Nagykanizsai Többcélú Kistérségi Társulás, amely vállalta könyvtári ellátás közös megoldását. Létrejött egy egységes, internetes szoftverrel működő, a települések nagyságrendjét, szükségleteit figyelembe vevő szolgáltató rendszer. A Nagykanizsai Kistérség Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszere 2005. februártól működik. Szolgáltatásai: adatkezelő rendszer, mozgókönyvtári ellátás, rendszeres (negyedévenkénti)

dokumentumellátás, teljes könyvtárellátási szolgáltatás. A 48 településre a lehető leggyorsabban eljuttatják a kért dokumentumot, elektronikus úton és szállítással is hozzájuthatnak az olvasók a dokumentumhoz. 2005-ben a szolgáltató könyvtár állományából 5200 új dokumentum került ki településekre. A könyvtárhasználók 16 696 dokumentumot kölcsönöztek ki. A mozgókönyvtári ellátás újítása a www.nagykar.hu (NAGYkanizsai Kistérségi Adatkezelő Rendszer), ami egy internetes könyvtári szolgáltató rendszer. Ez jelenleg mind a 48 település számára elérhető, ami azt jelenti, hogy az elektronikus dokumentumcsere, valamint az ODR-hez való csatlakozás megoldott. Szolgáltatásai: elektronikus dokumentumok kérése, a kérések adminisztrációja, kapcsolat az ODR-hez. A digitális könyvtár nyilvános felületén elérhetők olyan dokumentumok, amelyekkel szerzői jogi probléma nem merül fel, a jelszóval védett felületen minden archivált dokumentum elérhető. Az internetes szolgáltatás előnye, hogy gyors, költség-és környezetkímélő, és nagy szerepe van a kommunikációban is. A www.nagykar.hu-ban az egyes kistérségi könyvtáraknak módjukban áll egyedi honlap készítése. Mindezek következtében nőtt az olvasók és a kölcsönzött dokumentumok száma. A kistérség fejlesztéséhez nagyban hozzájárul az ellátórendszer, az informálódás, közösségszervezés, identitásmegőrzés terén. (Czupi-Kardos 27. 58-67. p.)

A www.nagykar.hu-n keresztül a településeken lakók hozzáférnek a városi könyvtár szolgáltatásaihoz. A kistérségi könyvtári ellátás két alrendszerből épül fel, egy dokumentumforgalmat bonyolító és szolgáltatásokat nyújtó rendszerből, valamint a települések könyvtárainak és könyvtári szolgáltatóhelyeinek hálózatából.

A www.nagykar.hu-ban többféle dokumentumot digitalizálnak olcsó szoftverekkel és munkaerőt kímélő eljárásokkal. A helyismereti, helytörténeti dokumentumok digitalizálására nagy hangsúlyt fektetnek, ez hozzájárul a kistérség kialakult identitásához. A dokumentumok megtekintéséhez és letöltéséhez szükséges programok letölthetők a honlapról. Ezenkívül a digitális könyvtárba kerülnek a kistérség könyvtárosainak oktatásával, segítségével kapcsolatos dokumentumok és a kistérség lakóinak információs igényeit kielégítő dokumentumok is. Dokumentumfeltöltést a kistérség könyvtári rendszerébe bárki kezdeményezhet. A honlap a kistérség információs helyévé vált, tartalmaz eseménynaptárt, hivatkozástárat, híreket, társalgó- és kívánságfalszerkesztést. Ezeken túl a honlap kommunikációt valósít meg könyvtár-könyvtár között (könyvtárközi kölcsönzés), és személyes kommunikációt tesz lehetővé (elektronikus levelezés). Személyes egyidejű kommunikációra a csevegőszolgáltatás

igénybevételével van lehetőség, ennek nagy előnye, hogy a következőkre használható: referenzinterjú készítése, a www.nagykar.hu és a kapcsolódó informatikai eszközök használatának távoktatása, kistérségi szakmai csoportok társalgása. A csevegőben folyamatos ügyeletet tart egy munkatárs. A könyvtár rendszeres informatikai, rendszerismereti képzéseket tart, hogy mindenki tudja használni a felületet. (17. 205-214. p.)

4.15.2 Keszthely

A Fejér György Városi Könyvtárban fel kellett vállalni egy új szolgáltatást, a mozgókönyvtári ellátást. Olyan intézményekben ismerkedtek a szolgáltatással, amelyekben már régóta foglalkoznak ezzel. A kistérségek pozitív hozzáállása után 2007 elejétől kezdtek el a munkát 30 kistelepülésen. A városi könyvtár végzi a dokumentumbeszerzést, feldolgozást, a csereállomány forgatását, az állományok gondozását, ezenkívül segíti a helyiségek felújítását és a számítógépes fejlesztést. (12. 35-36. p.)

4.15.3 Kemenesalja

Az ellátórendszer tagja 23 könyvtár. A rendszer negyedéves cseremechanizmussal működik. Ezzel a csereidőtartammal lehetővé vált a beszerzendő példányszámok limitálása. A községek három egységbe vannak sorolva, a három csoport mindegyikében két helyről indul a rendszer (kettős spirál) különböző művekkel. Így alakult ki egy hatékony szolgáltatás. (30. 31-35. p.)

4.15.4 Zalaegerszeg

A könyvtári ellátórendszert a József Attila Városi Könyvtár működteti. A dokumentumok kiszállítása évi 4-6 alkalommal, ill. igény szerint történik. Pályázatok révén a községi gyűjtemények 50%-a rendelkezik számítógéppel, internetelérhetőséggel. Minden nagyobb könyvtár rendelkezik olvasói leíró katalógussal, számítógépes adatbázissal, amely tartalmazza a régi saját és az ellátórendszertől kapott állományt is. Fontos feladat a fenntartókkal való kapcsolattartás, az érdekképviselés. (29. 15-18. p.)

A Deák Ferenc Megyei Könyvtárral történő feladatmegosztás miatt 14 községi könyvtár átkerült a megyei könyvtár ellátórendszerébe. A könyveken kívül a városi könyvtár ma már jóval több DVD-t, CD-Romot vásárol a községi könyvtáraknak, folyóiratokat is rendelnek, valamint rendezvényeket szerveznek. Pályázatok nyomán sok könyvtárba új könyvtári bútorok kerültek. (11. 33-34. p.)

A Deák Ferenc Megyei Könyvtár ellátórendszeri működése során 2007-ben a szolgáltatóhelyek az év folyamán hatszor kaptak új könyveket. A dokumentumok egységes

nyilvántartásba kerültek a TEXTLIB integrált rendszerben, és az online katalógusban visszakereshetők. Nőtt a nyitva tartás, a szolgáltatóhelyek átlagosan 3 nap 7 órát vannak nyitva. Fontos a helyi könyvtárosok képzése, erre nagy gondot fordítanak. 2007-ben sok gyerekeknek szóló rendezvényt is szerveztek. (14. 27-30. p.)

5 Külföld

A Könyvtári Intézet hazai kistelepülési helyzetfelmérése mellett célszerűnek látszott egy külföldi kitekintés készítése, hogy a külföldi gyakorlatból ötleteket meríthessen a magyar szakma. (68. 483. p.)

5.1 Tengerentúl

5.1.1 Amerikai Egyesült Államok

A kistelepülések ellátása országhatáron belül is nagy változatosságot mutat. 2500 fő vagy annál kevesebb lakosú terület minősül kistelepülésnek, az amerikai lakosság 25%-a él vidéken. A vidéket a szövetségi szintű és állami információs irodák, felsőoktatási szakkönyvtárak, valamint a közművelődési könyvtári hálózat látja el. A vidéki könyvtárak hálózatokba tömörültek, hogy így növeljék túlélési esélyeiket és a szolgáltatás színvonalát. Így a kistelepülési könyvtárak léte a hálózatoktól függ, ezért a hálózatok támogatása kiemelt figyelmet élvez. Az együttműködés lényege a forrásmegosztás, ami a munka minden területére vonatkozik. A közművelődési könyvtárak feladata a kistelepüléseken a szolgáltatások különböző formáinak a kidolgozása, ez lehet helyi vagy fiókkönyvtár, mozgókönyvtár, letéti hely, raktár, postai könyvküldő szolgáltatás. A könyvtárak és hálózataik finanszírozása szövetségi, állami és helyi forrásból történik. A nagyobb, központi szerepet betöltő könyvtárak többszörös támogatást élveznek a kisebbekhez képest, ezzel ösztönzik őket a térségükhöz tartozó könyvtárak segítésére. A közművelődési könyvtárak legnagyobb része vidéken működik, öt mérföldes távolságon belül mindenhol található könyvtárépület. Speciális program keretében foglalkoznak a távoli helyeken elszórtan élő, ill. fizikailag helyhez kötött lakosság ellátásával. A mozgókönyvtári ellátásban itt is hiánycikk a szakképzett személyzet. Az ellátás legkritikusabb pontja az etnikai csoportok ellátása, ennek sok vidéki könyvtár képtelen megfelelni. A telekommunikációs fejlesztések területén a könyvtárak más, nem könyvtárjellegű intézményekkel működtek, működnek együtt, pl. információs központokkal. A vidéki könyvtárügy alapvető problémája, hogy az olvasók információs szükséglete nem találkozik a könyvtárak ennek kielégítésére irányuló képességeivel. (68. 484-492. p.)

5.1.2 Ausztrália

Ausztráliában a vidéki lakosság könyvtári ellátása a nagy távolságok és a kicsiny népsűrűség miatt jelent nagy kihívást. A könyvtári rendszer feladata a nagy távolságok áthidalása, a dokumentumok távoli hozzáférhetővé tétele. A déli területeken kettős funkciójú, iskolai és közkönyvtárakkal, az ország többi részén mozgókönyvtárakkal biztosították a lakosság ellátását. A mozgókönyvtárak régóta meghatározó elemei a könyvtári rendszernek, és a kultúra és az oktatás irányába mutató fokozódó igény miatt egyre több bibliobuszt állítanak forgalomba. A szolgáltatások sok esetben az időseket és a hátrányos helyzetű felhasználókat célozzák meg. A mozgókönyvtárak rendszerint az iskolák mellett állnak meg. A bibliobuszok az információszolgáltatásban is képesek eleget tenni a digitális kor igényeinek. (40. 26-29. p.)

5.2 Nyugat-Európa

A kistelepülések könyvtári ellátásának nem kizárólagos, de legjellemzőbb formája a mozgókönyvtár. Nemcsak a kisebb falvak ellátására használják, hanem a bibliobusz a nagyvárosokban is bevált eszköz a peremterületeken. A két legfontosabb trend jelenleg a fejlesztésben a buszok információkommunikációs eszközökkel való felszerelése és a speciális igényekkel rendelkező rétegek kielégítése. (40. 1. p.)

Az Európai Unió országaiban elv a „használó könyvtárának” a megvalósítása. Fejlesztési koncepció többek között az információhoz való hozzáférés támogatása, a fizikai tértől és időtől függetlenül. A szolgáltató közösség igényeit figyelembe véve, a helyi sajátosságokhoz igazodva próbálnak szolgáltatásokat létrehozni. (19. 45-50. p.)

5.2.1 Nagy-Britannia

A vidék itt is egyértelműen hátrányos helyzetben van, a szolgáltatásokhoz és az információhoz való hozzáférés korlátozott. 1977-től kezdődött el ennek a problémának a vizsgálata. Nagy-Britanniában a 4000 fő alatti települések kerültek a kistelepülési kategóriába. Gondot okoz a szakemberhiány, és a hamar elavuló, kis példányszámú gyűjtemények. Gyakran forrásmegosztáshoz folyamodtak, ez Nagy-Britanniában a helyiségeken, szolgáltatásokon és személyzetten való osztozást jelenti. Az intézmények közti együttműködés nem korlátozódik a könyvtárakra, a könyvtárak az állampolgárok számára létesített tanácsadó irodákkal léptek szövetségre. A könyvtáros szakma ajánlása szerint a 4000 főnél nagyobb lakosú településen állandó szolgáltatóhelyet kell üzemeltetni, az 1500 fő alatti

településeken mozgókönyvtári szolgáltatást kell indítani, a kettő közé eső településeken nagyobb mobilkönyvtár létesítése célszerű. (68. 493-498. p.)

Angliában a minden településen előforduló kisboltokba is telepítettek „könyvtárakat”, ezek csak könyvkölcsönző helyek, még fiókkönyvtárnak sem tekinthetők. Előnyük, hogy egy helyiséget kell fenntartani, ahol több szolgáltatás működik egymás mellett. Az állomány folyamatos cseréje mellett lehet fenntartani az állandó érdeklődést. (19. 49-50. p.)

5.2.2 Franciaország

A háború után Franciaországban kevés vidéki könyvtár volt, az oktatási minisztérium kezdeményezésére hoztak létre pár mozgókönyvtárat. Csak nagyon lassú fejlődés volt tapasztalható ezen a téren, majd a települések közötti területi egyenlőtlenségek miatt decentralizálódás alakult ki. A könyvtárak átkerültek az állami irányítás alól önkormányzati irányítás alá. Franciaországban a lakosság közel fele él 10 ezer főnél kevesebb lakosú településen. Kevés volt a bibliobusz, ezért lerakatokat képeztek, először iskolákban, majd az önkormányzatokban. Ma kb. 30 ezer lerakóhely van. Ennek a szolgáltató formának a hibája a személyes kapcsolattartás hiánya. Ezekben a lerakatokban önkéntes munkaerők dolgoznak, az olvasó magára van hagyva. Ma egy-egy ilyen lerakat 11 saját gépjárművel rendelkezik, állományuk 1-2 millió dokumentum körül mozog. Országosan kb. 600 bibliobusz működik, és vannak szakosodott bibliobuszok is pl. médiabusz. A rendszer fenntartásáért az egyes megyék a felelősek. A számítógépesítés itt is megjelenik, erre az azonos területen működő könyvtárak szövetkeztek. (68. 501-503. p.)

5.2.3 Németország

A nagyvárosok peremkerületeiben és a ritkán lakott vidéki területeken több évtizede sikeresen működnek a mozgókönyvtárak. 2003-ban 150 mozgókönyvtár működött az országban. Alkalmanként, meghatározott ritmusban (heti, havi) rendszerint 3000-6000 dokumentumot szállítanak a buszok. Az állományt úgy alakítják, hogy a használói kör igényeinek megfeleljen. A bibliobusz egyik fő előnyének a rugalmasságot tartják. A szolgáltatások között a dokumentumkölcsönzés dominál, de felhasználják a buszt az olvasás népszerűsítésére, tartanak még könyvtárhasználati foglalkozásokat, rendezvényeket. A rendszeresen szervezett találkozók alkalmával élénk szakmai tapasztalatcsere folyik ezen a speciális munkaterületen. A mozgókönyvtárak közös honlappal rendelkeznek. A kölcsönzések még sok helyen manuálisan zajlanak, ezért a munka számítógépesítése foglalkoztatja jelenleg a

könyvtárosokat. Egyre jellemzőbb, hogy az üzemeltető könyvtár webes katalógusa elérhető a buszból. (40. 7-11. p.)

5.2.4 Skandináv államok

A világon a könyvtári terület fejlettségét illetően a skandináv országok állnak az élen. Jóléti államokról van szó, ahol a könyvtári szférának juttatott anyagi keretek elsősorban az odafigyelésnek köszönhetőek. Sok hasonlóságot fedezhetünk fel intézményrendszerükben, kultúrájukban, ezen belül is az olvasáshoz való pozitív hozzáállásban. (pl. skandináv országokra kiterjedő ingyenes könyvtárközi kölcsönzés létezik) (68. 504. p.)

Skandináviában nagy hagyománya van a mozgókönyvtáraknak, nagy szerepük van az északon elszórta élő lakosság ellátásában. Jelenleg világszerte csökken a mozgókönyvtárak száma, de a világon Skandináviában működik a legtöbb bibliobusz, és itt látható a legdinamikusabb fejlődés is ezen a területen. (51. 42. p.)

Kettősség jellemzi a skandináv államok mozgókönyvtárainak fejlődését. Egyrészt az anyagi megszorítások, az urbanizáció, az elektronikus információközvetítés miatt a mozgókönyvtárak száma csökken, másrészt a megmaradó, működő szolgáltatások színvonala emelkedik. A speciális rétegek kiszolgálása egyre hangsúlyosabbá válik. (51. 48. p.)

Svédországban felmérték, hogy a vidéki olvasóknak mire van szükségük, és ez után láttak munkához. A helyi alapállományok számára összeállítottak egy listát a nélkülözhetetlen kézikönyvekből. A munka megvalósításához anyagi források és szakképzett személyzet is rendelkezésre állt. (68. 504-505. p.)

A skandináv országok közül itt indult el a legkésőbb, 1948-ban a mozgókönyvtári ellátás. Az elmúlt évtizedekben itt is megfigyelhető a mozgókönyvtárak számának csökkenése, ám a legutóbbi években a tendencia megfordulni látszik. Két fő trend látható, az egyik a speciális célcsoportok kiszolgálása, a másik az információtechnológiai eszközök beépítése a járműbe. (51. 47-48 p.)

Norvégiában 437 települési és 19 megyei könyvtár működik. 1985 óta törvény kötelezi a településeket könyvtár fenntartására. Az ország földrajzi adottságaiból következik, hogy a bibliobuszok mellett bibliohajókat alkalmaznak a lakosság ellátására. A hátrányos helyzetű emberek ellátására fokozott figyelmet fordítanak. Norvégiában ingyenes a könyvtárhasználat, a kölcsönzés és az internetezés is. A gépesítés színvonala rendkívül magas, szinte minden település bekapcsolódott az országos rendszerbe, és mindegyik intézmény ugyanazt az adatbázist használja. (68. 505-506. p.)

Az első mozgókönyvtár 1910-ben indult. Itt figyelhető meg az utóbbi években a szolgáltatás legdrasztikusabb mértékű csökkenése. Norvégiában egyre több bevándorló él, minden nemzetiségnek szolgáltatnak dokumentumot. (51. 46. p.)

A világon a legfejlettebb könyvtári rendszer Dániában és Finnországban működik. **Finnország** igen gyéren lakott, a mezőgazdasági ország fejlett ipari társadalommá nőtte ki magát a '70-es évekre, és ez hatással volt a könyvtári rendszerre is. Tíz év alatt felszámolták az addig működő kicsi, elavult könyvtárakat, és helyette a mozgókönyvtári ellátást helyezték előtérbe, megsokszorozták a megállók számát. (1990-ben 18 ezer állomáson több mint 800 ezer ember használta a szolgáltatást.) Emellett létrehozta új könyvtárakat a nagy városokban is. Az országban 970 közművelődési könyvtár működik és 208 bibliobusz. A számítógépesítés itt is rendkívül magas fokú, a könyvtári munkafolyamatok automatizáltak, a szolgáltatások az ország bármely pontjáról, bárki által igénybe vehetők. Szintén ingyenes a kölcsönzés, internetezés. (68. 506-507. p.)

Finnországban működik a legtöbb mozgókönyvtár, de számuk lassan csökken, ezt a pénzügyi megszorítások és a nagyvárosokba tartó migráció okozzák. Finnországban az első bibliobusz 1913-ban Helsinkiben indult el. Jelenlegi cél a további technikai fejlesztések, a vezeték nélküli, internetkapcsolattal felszerelt mozgókönyvtár, ami nyilvános információhozzáférési pontként is szolgálhat. 2001-ben a fejlesztések következtében elindult egy internetbusz, amelyen 10 munkaállomás van. (51. 42-44. p.)

Finnországban felismerték, hogy néha egyszerűbb a lakosságot szállítani a könyvtárba, mint a könyvtárat kitelepíteni, ez természetesen csak a legkisebb falvakban válhatott a könyvtári szolgáltatás eszközévé. Az önkormányzat megszervezi a lakosság utaztatását a településhez közel eső nagyobb könyvtárba. (19. 49. p.)

Dániában a könyvtár információs és kulturális központ. Dániában hoztak először könyvtári törvényt a világon. Ebben a törvényben rendelkezésre bocsátották az ellátórendszerekhez szükséges anyagi forrásokat, a központi és helyi forrásokat egyaránt. Kitűnően működnek az önkormányzati könyvtárak. A központi szerepű könyvtárak együttműködnek a területükhöz tartozó könyvtárakkal és mozgókönyvtárakkal. A bibliobuszok és a könyvtárak között rádióösszeköttetés van, így az olvasó információszükségletére azonnal lehet reagálni. A könyvtári munka minden fázisa gépesített, központi adatbázis segítségével tökéletesen működik a könyvtárközi kölcsönzés. Az internethozzáférés mindenhol alapvető dolog. Egyes

adatok szerint a dán lakosság 60-70%, mások szerint 90%-a könyvtárhasználó. (68. 507-508. p.)

Az első dán mozgókönyvtár 1926-ban indult Koppenhágában. A szolgáltatás virágzása a '60-as '70-es évekre tehető. A fejlesztések lehetséges iránya a speciális szolgáltatások és a technológiai felszereltség további javítása. (51. 45-46. p.)

5.3 Közép-Kelet Európa

A hazánkkal szomszédos országok mozgókönyvtári szolgáltatásaira leginkább az újrakezdés, ill. a meglévő szolgáltatási rendszerek korszerűsítése a jellemző. A legtöbb ország, így Magyarország is, rendelkezett korábban mozgókönyvtárakkal, ám ezek támogatás hiányában elsorvadtak, az 1990-es években élesztették újra ezeket a szolgáltatásokat. (40. 19. p.)

5.3.1 Szlovénia

Egy 2000-es országos elégedettségvizsgálat azt mutatta, hogy a használók mind a személyzettel, mind a járműveken hozzáférhető állományokkal elégedettek voltak. A mozgókönyvtárak technikai felszereltségének fejlesztését azonban kívánatosnak találták. A két legfőbb ok, amiért ezt a szolgáltatást használják a fixen telepített szolgáltatóhelyektől való távolság, az egyéb könyvtárat látogatók körében pedig a nagyobb választék utáni igény. (40. 19-20. p.)

A Muravidéken elengedhetetlen a mozgókönyvtári szolgáltatás, mivel ezen a gyengén fejlett, dimbes-dombos tájon az ellátást négy könyvtár végzi. Államközi megegyezés alapján a muraszombati bibliobusz átjár a magyarországi Rába-vidékre is. A szolgáltatás szervezésénél figyelembe kell venni a lakosság nemzetiségi összetételét. A busz a muraszombati regionális könyvtár tulajdona, itt megfelelőek a körülmények az üzemeltetéshez, a könyvtárhoz 153 település tartozik. A bibliobuszon dolgozók valamivel magasabb fizetést kapnak, mint a könyvtári épületben dolgozó kollégák, mert a mozgókönyvtári munka nehezebb. A szlovén állam támogatja a mozgókönyvtári ellátás fejlesztését. A mozgókönyvtár állománya a központi könyvtár gyűjteményének része, úgy kezelik, mint egy különgyűjteményt. Havonta kétszer megy a busz ugyanarra a településre, a megálló közösségi intézmények közelében vannak. (52. 49-53. p.)

5.3.2 Horvátország

Az országban a mozgókönyvtári szolgáltatás eléggé visszaesett az elmúlt években. Az ezredfordulót mindössze 6 busz élte meg a 16-ból, ennek oka a háború, és a buszok állagának

a romlása. Még így is kiváló eredményeket produkál a szolgáltatás, 1999-ben átlagosan naponta 434 használó vette igénybe a bibliobuszokat, és 964 dokumentumot kölcsönöztek. Az öreg, elavult járművek már nem sokáig képesek életben tartani ezt a Horvátországban nagy hagyományokkal rendelkező szolgáltatási formát. Cél a szolgáltatások fenntartása és továbbfejlesztése, és a fizikailag hátrányos helyzetű olvasók ellátása. (40. 20-21. p.)

5.3.3 Szlovákia

Szlovákiában egészen a '90-es évek elejéig nem működött bibliobusz, 1994-ben indult el az első Svidnik körzetében. A szlovák kollégáknak semmilyen előzetes tapasztaltuk nem volt a projekt beindításakor. A tervezés során 2 bibliobuszt terveztek heti kölcsönzési ciklussal, a megállások időtartamának a meghatározásához figyelembe vették az 1990-es kölcsönzési és könyvtárfenntartási adatokat is. A végleges útvonal 77 községet érint, 82 megállóval, 15-60 perces megállási idővel. A lakosság nagyon pozitívan fogadta a mozgókönyvtárat. (40. 21-24. p.)

6 Mozgókönyvtári ellátás Cegléden

A ceglédi mozgókönyvtári ellátást nemcsak a szakirodalom, hanem személyes megkeresés alapján mutatom be. A szolgáltatás megismerésére összeállított kérdőív a függelékben szerepel. (Függelék 1. kérdőív) A kérdésekre a könyvtár vezetője Pintácsiné Lugosi Tünde és a mozgókönyvtáros kolléga Szarka Julianna válaszoltak. Az említett kollégák készségesen fogadtak, és álltak a rendelkezésemre, minden feltett kérdésre válaszoltak, és lehetőséget biztosítottak, hogy elkísérjem a bibliobuszt egy megállóra, így személyesen láthattam a működését. A Ceglédi Városi Könyvtárat és Művelődési Házat nemrég összevonták, a főigazgató Koglerné Hernádi Ágnes, akivel szintén sikerült találkoznom. A mozgókönyvtári ellátással foglalkozó kollégák munkájukat lelkesedéssel és szakmai hozzáértéssel végzik.

Cegléden 1984 óta működik mozgókönyvtári ellátás. Ahogy a szemlében olvashattuk Cegléden és környékén három bibliobusz működött, amelyeket az Ikarusz direkt könyvtári célokra gyártott. Sajnos a rendszerváltáskor az önkormányzat két busztól megvált, a megtartott busz Cegléd külterületeit látja el. Tudomásom szerint hazánkban ez az egyetlen ilyen könyvtárbusz, a többi működő busz mikrobuszból átalakított bibliobusz. A könyvtárbusznak jelenleg 11 megállója van, csütörtök kivételével minden munkanapon közlekedik. Több helyen kialakított megállója van a busznak. Egyes megállókon 1-2 órát áll a busz, a lakótelepi megállót veszik leginkább igénybe az olvasók, itt a busz 4 órát áll. Van olyan megálló, ahova heti, van, ahova kétheti, és van, ahova havi gyakorisággal jár a busz az igényeknek megfelelően.

A könyvtárbuszos szolgáltatás megtalálható a könyvtár honlapján, <http://www.cegledvk.hu>, illetve hirdetik a helyi médiában és szórólapokon is.

6.1 Fenntartás

A bibliobusz fenntartását, ahogy a Ceglédi Városi Könyvtárét is, amely a buszt üzemelteti, a Ceglédi Önkormányzat biztosítja. A busz éves fenntartási költsége 4 millió forint, ebben a sofőr és a könyvtáros bére illetve a busz műszaki karbantartása van benne.

6.2 Állomány

A buszon 3000 könyv helyezhető el, ezenkívül 8-féle folyóiratot fizetnek elő a busz számára, ebből egy a gyerekeknek szól (Dörmögő Dömötör), másfajta dokumentumtípus nem található a buszon.

„A buszon induláskor 68-féle periodikum 75 példányban állt az olvasók rendelkezésére. A kézikönyvek és a folyóiratok, a központi könyvtár gyakorlatától eltérően, kölcsönözhetőek voltak.” (63. 72. p.)

Az idézet első fele természetesen ma már nem állja meg a helyét, de a folyóiratokat továbbra is kölcsönzik. A könyvek minden korosztályt igyekeznek kiszolgálni, a buszon találhatóak gyerek és ifjúsági könyvek, felnőtt szépirodalom, szakirodalom felnőtteknek és gyerekeknek, krimik, romantikus könyvek, kötelező irodalom és egy kis kézikönyvtár, ami helyben használható, és ezt a könyvtáros is tudja használni tájékoztatás céljára. Az állományt rendszeresen cserélik.

Az állomány elrendezése a következő képen alakult: „a bibliobusz teremszerű kiképzése következtében egy térben látja el a gyermek- és felnőttkönyvtári szolgálatot. Ezért az állomány elrendezésekor a bibliobuszt hosszanti tengelye mentén kettéosztották, az egyik oldal polcain a „felnőttkönyvtár” a másikon a „gyermekkönyvtár” állománya került elhelyezésre.” (63. 74. p.)

Legkölsönzöttebb művek a romantikus, történelmi regények és a szépirodalom.

6.3 Szolgáltatások

A buszon az olvasók igénybe vehetik a városi könyvtár szolgáltatásait, kérhetnek dokumentumokat, amiket legközelebb a könyvtáros kiszállít, akkor is, ha az nem a mozgókönyvtár állományában van, hanem a városi könyvtár állományában, előjegyzést, könyvtárközi kölcsönzést kérhetnek. A buszon természetesen lehetőség van a helybenolvasásra, ehhez kényelmes ülőalkalmatosságok állnak rendelkezésre. De az elsődleges szolgáltatás a kölcsönzés, a folyóiratokat is kölcsönzik, erre a könyvtáros elmondása szerint nagy az igény. Ezenkívül vannak rendezvények, gyerekfoglalkozások és rendszeres tájékoztatás. A ceglédi busz részt vesz az országos programokban is, pl. részt vettek A Nagy Könyv című programban. A buszon számítógép nem található, hagyományos tasakos kölcsönzés folyik, megállóhelyek szerint nyilvántartva. Utólagosan sem viszik be a városi könyvtár Szikla számítógépes rendszerébe a kölcsönzéseket, ezt nem tartják

szükségesnek, mivel a mozgókönyvtárnak külön állománya van. A városi könyvtár rendszerébe bekerülnek feldolgozáskor a dokumentumok, és a katalógusban jelölik a mozgókönyvtári állományt. A mozgókönyvtári állomány mint letét működik a városi könyvtáron belül.

6.4 Olvasók, forgalom

A busz közönsége vegyes, de leginkább az iskoláskorúak és az idősek használják, legritkábban az aktív dolgozó korú lakosság fordul meg a buszon.

1987-ig folyamatos volt az olvasók számának és az állomány növekedésének az üteme, ez kb. 10% feletti volt. 1987-től kezdve mindkettő kezd visszaesni. A kisebb mértékű állománygyarapítás maga után vonta az olvasók számának a csökkenését. Az olvasók nem kapták meg a megfelelő mennyiségű újdonságot, ezért lemorzsolódtak. (63. 76. p.)

Jelenleg az olvasók száma stagnál. A rendelkezésemre bocsátott 2007-es statisztika szerint az összes személyes használat 3193, ebből kölcsönzés 2795 volt, a kölcsönzött dokumentumok száma összesen 20763 db volt.

6.5 Problémák

Sajnos a busz 24 éves, így rendszeres műszaki felügyeletre szorul. Jelenleg a buszban lévő akkumulátorok cseréje lenne esedékes, amire nem sikerül anyagi támogatást szerezni. Mivel a buszt eredetileg könyvtári célokra készítették, a buszban több akkumulátor van, így lehet fűteni, világítani, WC-t, hűtőt használni, de jelenleg csak a 8 éves indító akkumulátor működik, így ezeket a lehetőségeket csak részben tudják kihasználni. A sofőr és a könyvtáros, akik személyesen a szívükön viselik a könyvtárbusz sorsát, támogatókat keresnek a probléma megoldására, illetve azon gondolkodnak, hogy gyűjtést rendeznek az olvasók körében. A busz hosszú élettartama és jelenlegi elfogadható állapota pont annak köszönhető, hogy eredetileg is könyvtári célokra gyártották.

A pénz nemcsak a busz műszaki karbantartására kevés, hanem a dokumentumbeszerzésre is. 2007-ben 88 új könyvet kapott a mozgókönyvtár 120777 Ft értékben.

Az anyagi problémákon kívül gondot jelent az elhelyezés is, a mozgókönyvtár raktára egy alagsori helyiségben található a gyerekkönyvtár épületében (ez külön épületben van a felnőtt könyvtártól), ide a busz nem tud beállni, az utca is túl szűk ahhoz, hogy a busz ott parkolni tudjon. Így minden egyes pakolásakor (állománycsere, a busz műszaki vizsgálja, amikor ki kell

üríteni a buszt) a könyvtárosok és a sofőr láncba állnak, és nagy ruháskosarakban adják egymásnak tovább a dokumentumokat. A busznak nincs garázs, talán most, hogy a városi könyvtárat összevonták a művelődési házzal, sikerül a művelődési ház garázsában helyet találni a könyvtárbusznak.

A könyvtáros által felvetett probléma, hogy bár igyekeznek a megállókat az igényekhez igazítani, a megállóhelyek és a kölcsönzési időpont nem minden esetben találkoznak az olvasók igényeivel. Ebben az esetben, ha ez szükséges, a könyvtáros saját maga házhoz viszi a könyvet. Így alakult ki a mozgókönyvtár új szolgáltatása a „Könyvet házhoz”. Ennek lényege, hogy helyhez kötött idős emberekhez kéthavonta kijárnak, és kiszállítják a kért dokumentumokat. A dokumentumokat lehet telefonon kérni, vagy családtag útján.

Az olvasók elégedettek a mozgókönyvtárral, bár igényelnének több új dokumentumot. Nemcsak a könyvtáros szerint elégedettek az olvasók, hanem ez volt a személyes tapasztalatom is. Amint a busz megállt Cegléd egyik külvárosi megállójában, ott vártak az első olvasók. Mind a könyvtáros, mind a sofőr ismeri az olvasókat, azokkal beszélgetnek, így a könyvtár betölt egy komoly szociális funkciót is. Minden olvasó, akivel beszéltem, elmondta, hogy a buszt életben kell tartani, nagy szükség van rá, nagyon hasznos.

Az olvasók lelkesedése jutalmazza a könyvtáros és a sofőr odaadó munkáját, akik néha nagyon kedvezőtlen körülmények között dolgoznak, nyári melegben a buszban 60 °C fok meleg van, télen viszont nagyon hideg van. Személyes látogatásom után azt mondhatom, hogy egy valódi „könyvtári”, személyre szabott, emberközpontú, példamutató szolgáltatás valósult meg Cegléden. Figyelemre méltó, hogy az említett nehézségek ellenére a szolgáltatás működik, és hogy ebben a városban erre több mint 20 éve komoly összegeket áldoznak, dicséretes az önkormányzat hozzáállása. Mégis mivel ez egyedülálló szolgáltatás az országban, megérdemelne még egy kicsit több anyagi áldozatot, hogy még a következő évtizedekben is működőképes legyen.

Jövőbeni tervek a KSZR-szolgáltatás elindítása, ez már tárgyalási stádiumban van, és valószínűleg jövőre indul el. Egyelőre ugyanezzel a busszal, amely remélhetőleg bírni fogja az újabb terhelést. A Ceglédi Kistérségi Társulás felvette feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást, a Ceglédi Városi Könyvtár lesz a szolgáltató könyvtár.

A függelékben található egy fényképet az olvasókkal teli könyvtárbuszról. (Függelék 1. kép)

7 KSZR Veresegyházán

A veresegyházi KSZR-szolgáltatást a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár igazgatónöje, Bazsikné Kővári Krisztina által kitöltött kérdőív (Függelék 2. kérdőív) és személyes megkeresés alapján mutatom be, munkámban ő volt segítségemre. A Veresegyházi Kistérségben 2004-óta működik kistérségi ellátás, szolgáltató könyvtár a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár. A kistérség nyolc településből áll: Veresegyház, Csomád, Vácrátót, Órbottyán, Váckisújfalu, Galgamácsa, Vácegres és Erdőkertes. A kistérség térképe a függelékben látható (3. ábra). A települések közül négy település vesz részt a mozgókönyvtári ellátásban: Vácrátót, Váckisújfalu, Vácegres és Csomád. A négy települési könyvtárból három önálló könyvtár, Vácegresen pedig klubkönyvtár működik, ami művelődési intézmény és könyvtár is egyben.

A kistérségi ellátás munkáira nincs külön státusz, az igazgatónö irányítja a munkákat, és minden kolléga segít. A kistérségi ellátásban résztvevő könyvtárak szakember-ellátottsága megfelelő, két településen könyvtári asszisztens végzettségű kolléga dolgozik, két helyen egyéb felsőfokú végzettségű, a négy kolléga közül kettő könyvtár szakos tanulmányokat folytat.

A kistérségi könyvtárellátási szolgáltatást hirdetik a helyi sajtóban, szórólapokat készítenek, és a veresegyházi városi könyvtár honlapján is megtalálható a szolgáltatás.

A veresegyházi könyvtárat 1949-ben alapították, de csak 1977-ben nevezték ki az első főfoglalkozású alkalmazottat. Veresegyházát 1999-ben emelték városi rangra. 2004 nyarán megalakult Veresegyház Többcélú Kistérség Önkormányzatainak Társulása. Pályázatot nyújtottak be a 2004. évi ösztönző támogatásra, több feladat mellett a könyvtári ellátásra is. A kistérség egyetlen városi könyvtáraként a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár vállalta fel a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működtetését, és 2005-től a mozgókönyvtári ellátást. A feladatbővüléssel két részfoglalkozású alkalmazottal növekedett a létszám. A létszám-bővítésre nagy szükség volt, mert kevés volt a munkaerő, de erre sokáig nem volt lehetőség, ez csak a KSZR-nek köszönhetően valósult meg.

A városi könyvtár Veresegyházán egy üzletközpontban működik, ennek előnye, hogy a város központjában van, viszont az elhelyezés a könyvtári funkcióknak nem felel meg. Már van terv új épületre, csak az önkormányzaton múlik, hogy mikor szán erre anyagi forrást.

A veresegyházi kistérség sajátossága, hogy a legkisebb kistérségek közé tartozik. Ez a könyvtári ellátás szempontjából lehetővé teszi az átláthatóságot. Veresegyházán a lakosság gyorsan nőtt az elmúlt években, sokan költöztek ki Budapestről, az elmúlt négy évben a lakosság szinte megduplázódott. A kistérség megalakulását megelőzte a Veresegyház Életmód Program (VÉP) működése, amelynek célja a vidékfejlesztés volt, és aminek következtében a kistérségi szerveződés létrejött, még mielőtt maga a kistérség megalakult volna. A VÉP által biztosított összegből Vácrátóton és Vácegresen a könyvtárak új bútorzatot és számítógépeket kaptak. A VÉP működése következtében létrejöttek a tárgyi feltételek a kistérségi együttműködéshez, és az sikeresen megkezdődött. 2004-ben a BM felzárkóztató pályázatán elnyert összegből sikerült Váckisújfalu és Órbottyán könyvtárát felújítani.

2004-ben, amikor megszerveződött az ellátás, minden települési könyvtárba egyenként kimentek, leválogatták, rendbe tették az állományokat, ebben az induló évben még a szolgáltató könyvtár vezetője szerzeményezett a településeknek.

A települési polgármesterekkel a szolgáltató könyvtár évente megújítja a szerződést, ez fontos momentum a szolgáltatásban, mert csak a jogilag lefektetett, szerződésbe foglalt szolgáltatások működnek. Az éves szerződéskötések alkalmával van lehetőség a megvalósult tervek és a jövőben megvalósítandó tervek megbeszélésére. Ilyenkor kell a polgármesterekkel megbeszélni, hogy az önkormányzat milyen anyagi terheket tud vállalni. A szakma elképzelése, hogy a tárgyi feltételeket az önkormányzatok állják, és a normatívát lehetőleg dokumentumbeszerzésre kell fordítani, sajnos ez a mindennapokban nem valósul meg, mert az önkormányzatoknak nincs pénze.

Pest megyében a veresegyházi KSZR kiépülése úttörő szerepet töltött be, így módszertanilag tudta segíteni a később alakult váci, szentendrei kistérségi ellátási rendszereket.

7.1 Fenntartás

A kistérség felvette ellátandó feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást, és van négy, a nyilvános könyvtári jegyzéken nem szereplő települési könyvtára. Így tud a kistérség élni a normatív támogatással, amit kezdettől határozottan és célirányosan használnak fel, ezért ebben a kistérségben még nem fordult elő, hogy a megkapott normatívát ne a mozgókönyvtári ellátásra költse. Ez köszönhető a szolgáltató könyvtár igazgatónője által tanúsított hatékony érdekérvényesítő munkának is. A támogatást a kistérség kapja, jogilag a kistérség a gazdálkodó szervezet. Fontos a kistérségi irodával a jó kapcsolat kiépítése, mert ez segíti a

társági munkát, és mert az előbb leírtak miatt a kistérségi iroda vezetőjének több jogosultsága van, mint annak, aki a szakmai munkát végzi. A vásárolt dokumentumoknak is a kistérség a tulajdonosa, de a megkapott normatív támogatás elosztásában, felhasználásában Bazsikné Kővári Krisztinának szabad keze van, így az összeg szakszerű elköltése biztosított, ő koordinálja, és tervezi a pénz elköltését.

A normatívából a következőket fedezik:

- dokumentumbeszerzés (a bookline-tól termelői áron rendelnek),
- bérköltség, a szakma nem támogatta azt, hogy a normatívából bérekre költsenek, ezt a helyi önkormányzatnak kéne fizetni, de ha nem fizetik ki a könyvtárost, nem lesz, aki dolgozik a könyvtárban, azaz nem fog működni a könyvtár, és akkor az egész addig felépített ellátás összeomlik,
- nyomtatványok, irodaszer,
- Szikla integrált rendszer éves megújítása,
- rendezvények, író-olvasó találkozók,
- a kistérségi könyvtárak ODR költségeit a normatívából fedezik, a városi könyvtárban ezt az olvasó fizeti,
- egyéb költségek, pl. gépek meghibásodása, festék a fénymásolóba stb.,
- szállítási díj, mivel jármű beszerzésére nem volt lehetőség, ezért a szolgáltató könyvtár vezetője megállapodott egy szállítmányozási vállalkozóval, aki jutányos áron vállalta el a munkát,
- épületfelújítás, könyvtári bútorzat.

Az épületek fenntartási költségeit az önkormányzatok fizetik. Az internetszolgáltatási díjat is az önkormányzatok fizetik, kivéve Vácegresen, ahol ezt a normatívából fizetik, de sikerült elérni, hogy már a telefondíjat kifizeti az önkormányzat, ugyanis ezen a településen ez is probléma volt.

Mivel a beszerzett állomány a kistérségé, ezért az érdekeltség-növelő támogatást a kistérségi könyvtárak nem vehetik igénybe.

7.2 Szolgáltatások

A szolgáltató könyvtár vezetője rendszeresen nyújt szakmai, módszertani segítséget a települési könyvtárosoknak. Összejöveteleiken megbeszélik az elmúlt időszak történéseit és a

jövőre vonatkozó terveket. A kapcsolat a városi könyvtár munkatársai és a települési könyvtárosok között élő, mindennapos.

A kistérségi szolgáltatás működése óta rendszeres dokumentumfejlesztés valósult meg. A települések havi egy lakalommal kapnak dokumentumokat, de szükség esetén többszöri kiszállítás is megvalósul. A kistelepülési könyvtáros elküldi a helyi igények szerinti dokumentumlistát, ezt megrendelik, megtörténik a leltárba vétel, a feldolgozás, a dokumentumok csak ezután kerülnek kiszállításra.

A gyarapítás mellett, ami a települési könyvtárak igényei szerint a legfontosabb szolgáltatás, közös informatikai rendszer működik, a SZIKLA integrált rendszert használják a könyvtárak. A KSZR keretein belül naprakész, központi lelőhelynyilvántartás működik. Így egy olvasó bármelyik településen keres egy dokumentumot, azt megkaphatja, akkor is, ha az egy másik település könyvtárában, vagy a központi könyvtárban található. Minden könyvtár számára elérhető a könyvtárközi kölcsönzés és az ODR. Ezeken a szolgáltatásokon kívül biztosítanak rendezvényszervezést a településeknek, az elmúlt pár évben több író-olvasó találkozót szerveztek.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a települési könyvtárakban a városi könyvtár összes szolgáltatása az olvasók rendelkezésére áll. Az olvasók elégedettek a települési könyvtárakkal, és örülnek, hogy helyben, utazás nélkül juthatnak hozzá a friss irodalomhoz.

Mint azt már a dolgozatban olvashattuk a kistelepülési könyvtárakban nagyon fontos a helytörténeti gyűjtés. A veresegyházi KSZR keretein belül ez is elindult a településeken, elkészült Csomád, Vácrátót, Váckisújfalu helytörténeti könyve, és elindult a gyűjtőmunka Vácegresen is, ahol ezt pont a helyi könyvtáros szorgalmazta.

7.3 Állomány, olvasók

Az ellátásban résztvevő könyvtárak főleg könyveket igényelnek, kis példányszámban CD-ROM-ot, DVD-t és CD-t is.

A könyvtárhasználók elsősorban gyerekek, diákok, nyugdíjasok. Legkevesebbet az aktív dolgozó réteg használja a könyvtárakat. Az elmúlt években a kistérségben nemcsak Veresegyházán, hanem a településeken is nőtt a lakosság. Csomádon 2004-ben 798, 2006-ban már 1099 fő lakott, ezzel arányosan nőtt a beiratkozott olvasók száma is, 124 fő 2004-ben, 177 fő 2006-ban. De ez a növekedés a többi, az ellátásban részt vevő településre is vonatkozik.

7.4 Problémák

Gondot jelent, hogy a településeken a könyvtárosokat nem veszik fel közalkalmazotti állományba, ezért a normatívából kell fizetni a könyvtárosok megbízási díját, jóllehet ezt az önkormányzatnak kellene fizetni.

A helyi önkormányzatok, polgármesterek hozzáállása a könyvtár üzemeltetéséhez nem mindig megfelelő, például a fűtés bekapcsoltatása a könyvtárban csak rábeszélések után valósul meg. Ilyen ügyekben a szolgáltató könyvtár vezetője, akinek ez nem hatásköre, vagy a kistérségi iroda vezetője jár közben. A kistérségi iroda vezetője támogatja a könyvtári ellátás szakszerű működését.

A helyi hozzáállással más területen is probléma van, sajnos egyes helyi önkormányzatok még mindig ragaszkodnak az önálló tulajdonhoz. A kistérség települései közül Galgamácsán indokolt lenne a csatlakozás a mozgókönyvtári ellátáshoz. Sajnos a település polgármestere erről hallani sem akar, és nem járul hozzá, hogy a könyvtár lekerüljön a nyilvános könyvtárak jegyzékéről. A sajnálatos dolog az egészben, hogy az ellenséges viselkedés annak ellenére folytatódik, hogy a galgamácsai könyvtár ebben az évben egy dokumentumot sem tudott vásárolni, és a környező települések közül itt működik felső tagozatos általános iskola.

Állandó veszélyeztetettségi érzés van jelen az ellátás működtetése közben, mivel négy település vesz részt a mozgókönyvtári ellátásban, ha egy is visszalép, már nem tudja a kistérség megpályázni a normatívát. Ennek sajnos nemrég megvolt a reális esélye.

Az igazgatónő szerint a kistelepülések lakóinak, a városi lakókkal szemben, kisebb igénye van a könyvtárhasználatra. Ezért a könyvtárhasználati mutatók nem emelkednek rohamosan, hiába a minőségi, színvonalas ellátás. Ki kell nevelni egy olyan nemzedéket, amely felismeri a könyvtár jelentőségét. Ezért nagyon fontos szerepe van az igényfelkeltésnek, a propagandának, a reklámnak, a rendezvényeknek.

Szintén a helyi hozzáállásából adódó probléma, hogy nincs Internet az egyik településen. A könyvtár egy épületben működik a művelődési házzal, a számítógépek nem a könyvtár tulajdonában vannak, és a művelődési ház vezetője nem egyezik bele, hogy a könyvtár használja a gépeket.

A felmerülő problémák egyik megoldási lehetősége lenne a sűrűbb, szigorúbb szakfelügyelet, ami az önkormányzatokat rábírná a könyvtár megfelelő működtetésére.

7.5 Eredmények

A pályázatoknak köszönhetően sikerült felújítani a kistélepülési könyvtárakat, a függelékben látható Váckisújfalu könyvtára a felújítás előtt és után. Egy-egy képet láthatunk Csomád és Vácrátót rendbe tett könyvtáráról is. Minden könyvtárban van számítógép és egy könyvtárat kivéve internet, minden könyvtárban működik a Szikla integrált rendszer, a könyvtárakban korszerűsítették a bútorzatokat is.

Szintén eredményként kell elkönyvelni, hogy 2008-ban sikerült elérni két helyen, hogy a részfoglalkozású közalkalmazotti bér és a megbízási díj közti különbséget folyósítsák a könyvtárosoknak, így ezt már nem a normatív támogatásból kell fizetni.

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a KSZR elindulása óta a résztvevő könyvtárakban nőtt az állomány. A tagkönyvtárakban minden évben rendszeres állománybővítés van. A könyvtárakban nőtt a látogatók száma.

A KSZR keretében jelenleg is folyik fejlesztés, Vácegresen új könyvtári polcokat szerelnek fel. A központi könyvtár elektronikus katalógusa ebben az évben teljes lesz, befejeződik a feldolgozás, így az állomány teljes egészében elérhető lesz a települési könyvtárak számára az interneten keresztül is. Jövőbeni tervek még: az ellátásba bekapcsolni további településeket, folytatni a helytörténeti gyűjtést a településeken, bekapcsolódni az eMagyarország pontok működtetésébe.

A KSZR működése a térségben a részt vevő könyvtáraknak jelentős előrelépést jelent. Színvonalasabb szolgáltatást tudnak megvalósítani, és hátuk mögött a városi könyvtárral biztosítani tudják a lakóknak a helytől, időtől független információelérést. A KSZR szolgáltatással a városi könyvtár egy fontos feladatot vállalt fel, amit az igazgatónő lelkes irányítása mellett, szakmai hozzáértéssel és elkötelezettséggel működtet.

8 Mozgókönyvtári ellátás az encsi kistérségben

Encs Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található kisváros, az encsi kistérség központja. A kistérségbe 36 település tartozik.

Encs egy hátrányos helyzetű aprófalvas területen (Abaúj) fekszik. Itt 2004-ben 80 településből mindössze 30 településen működött valamilyen könyvtári szolgáltatás. Ezeknek is csak kb. a fele volt elfogadható, mert sem a helyiség, sem az állomány, sem a nyitva tartás nem felelt meg az alapvető követelményeknek. A megye 3 kistérsége közül még az encsi volt a legjobb helyzetben, mert itt a könyvtári lefedettség 46%-os volt. (Kércsi 27. 68. p.)

Ebből a helyzetből indult el Encsen a kistérségi mozgókönyvtári szolgáltatás. Személyes látogatásom alkalmával munkámban Kércsi Tibor, az encsi Városi Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója volt segítségemre. A térség szolgáltató könyvtára az encsi városi könyvtár.

Az Encsi Többcélú Kistérségi Társulás szó nélkül vette fel feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást, így az encsi kistérség elsők között pályázta meg a normatívát, és indította be a kistérségi könyvtári ellátást. 2005-ben már a 46%-os lefedettség 74%-ra emelkedett, 2006-ban pedig, amikor beindították a bibliobuszt, a lefedettség 91%-os lett. Ma már, és ez az encsi kistérségi ellátás nagy eredménye, a kistérségben a lefedettség 100%-os, azaz minden településen van könyvtári szolgáltatás valamilyen formában. Tehát először könyvtári szolgáltatóhelyeken indult be a mozgókönyvtári ellátás, olyan településeken, ahol volt már valamilyen meglévő könyvtár. Ezeket a szolgáltatóhelyeket felújították, rendbe tették, ha kellett kicserélték a berendezést, a könyvtári bútorokat. Minden településre kimentek a városi kollégák, és leválogatták az állományokat, a megrongálódott, elavult könyveket törölték az állományból. Ezen szükséges munkálatok elvégzése után friss dokumentumokkal látták el ezeket a szolgáltatóhelyeket.

Az encsi kistérség településszerkezetére az jellemző, hogy sok a nagyon kis lélekszámú település. Az 500 fő alatti települések száma 69%, ebben van 400, sőt 200 lakos alatti település is. Mivel ezeken a településeken nem indokolt fix szolgáltatóhely fenntartása, ezért elengedhetetlen volt a bibliobusz-szolgáltatás elindítása. Persze ennek a „vállalkozásnak” a beindításához szükség volt arra a hozzáállásra is, hogy törekedtek a teljes lefedettségre, arra, hogy minden településen legyen könyvtári szolgáltatás. Ezt a kultúrmissziós felfogást képviseli Kércsi Tibor és kollégái is. 2006 januárjában indult el a bibliobusz a kistérségben.

Így jött létre az encsi kistérségnek azaz egyedi sajátossága, hogy vegyes ellátást biztosít. Azokon a településeken, ahol erre lehetőség van, fix szolgáltatóhelyen biztosítják a szolgáltatást, ahol ez nem lehetséges, ott a bibliobusszal szolgáltatnak. Ezt nagyon fontos, példaértékű munkának tartom, mivel megpróbálták alkalmazkodni a kistérség helyi jellemzőihez, szükségleteihez. A szolgáltatást nem szűkítik le egy típusra, ami vagy megfelel az adott kistérségnek, vagy nem, hanem olyan szolgáltatást biztosítanak, ami biztosan megfelel az adott kistérségnek. Ezzel a vegyes szolgáltató rendszerrel sikerült elérni a kistérségben 2007 januárjától a teljes lefedettséget. Jelenleg a kistérség települései közül 4 településen nyilvános könyvtár, 13 településen könyvtári szolgáltatóhely működik, és 19 települést lát el a bibliobusz.

A szakember ellátottság a kistérségben megfelelőnek mondható, van, ahol könyvtáros végzettségű kolléga dolgozik, van, ahol egyéb felsőfokú végzettségű a könyvtári munkát ellátó kolléga, és van, ahol egyetemista. Egy kistérségi könyvtárban nem kizárólagos szempont a könyvtárosi végzettség, sokkal fontosabb, hogy a „könyvtáros” személye alkalmas legyen arra, hogy becsábítsa a használókat, hogy azokkal megfelelően kommunikáljon, hogy ismerje a lakosokat.

A szolgáltatást közzé teszik Encs város honlapján, ahol a könyvtár is szerepel, illetve szórólapokon, plakátokon hirdetik.

A szolgáltató könyvtárban megvalósult fejlesztések az elmúlt években: az állomány számítógépes feldolgozása, a gépi kölcsönzés elindítása, szélessávú internetkapcsolat kiépítése pályázaton nyert pénzből. A szolgáltató könyvtár épületét pedig Közkincs pályázaton nyert pénzből sikerült felújítani.

A kistérségi munka elindulásával lehetőség lett létszámbővítésre, két kollégát sikerült alkalmazni, akik a városi könyvtár szakembereinek irányításával végzik a munkát.

8.1 Fenntartás

A mozgókönyvtári szolgáltatást a megpályázható normatívából finanszírozzák. Ez az összeg elegendő a színvonalas ellátás biztosításához.

A normatívából a következő költségeket fedezik:

- a dokumentumbeszerzést,
- a bibliobusz működtetését,

- a bérköltéseket, mind a bibliobuszon dolgozó személy bérét, aki könyvtáros és sofőr is egyben, mind a kistelepülési könyvtárosok díjának egy részét,
- az épületfelújítási munkálatokat,
- könyvtári bútorzatot, berendezést,
- rendezvényszervezést, kulturális programokat,
- az internetszolgáltatás díját.

Az épületfelújítási munkálatok finanszírozásában az önkormányzatok is részt vállalnak, illetve a bérköltések egy részét is az önkormányzatok állják. Az épületek üzemeltetési költségei szintén az önkormányzatokat terhelik. Talán itt érdemes elmondani, hogy ebben a kistérségben nem jelent meg az a probléma, hogy az önkormányzatok nem hajlandók a könyvtár önállóságáról lemondani. Sőt látva az ellátásba már bekapcsolódott településeken történő fejlesztéseket, a települések egymás után akartak kapcsolódni. Az encsi kistérségben érvényesül az integrálódás, az összefogás szemlélete, mert látják, hogy ebben milyen lehetőségek vannak. Mindez annyira tudatukban van, hogy egyes települések lejelentkeztek a nyilvános könyvtárak jegyzékéről, és csatlakoztak a mozgókönyvtári szolgáltatáshoz. Ezt azért a fenntartásnál említtem meg, mert az önkormányzatoknak a csatlakozáskor csak egy kérésük volt, hogy ne kerüljön pénzbe a könyvtári szolgáltatás. A környéken olyan szegények a települések, hogy sok helyen az egészségügyi ellátásra sincs pénz, érthető, hogy nem könyvtárfelújításra fognak költeni. Talán pont ezért is sikerült elérni a teljes lefedettséget, mert az önkormányzatok nem tudnak áldozni könyvtári szolgáltatásokra, viszont ha azokat a kistérségtől megkapják, nagyon örülnek. Így a normatívát ebben a kistérségben sem lehet csak dokumentumbeszerzésre fordítani, hanem azt az egész rendszer működtetésére kell költeni.

8.2 Szolgáltatások a szolgáltatóhelyeken

Legfontosabb szolgáltatás természetesen itt is a dokumentumbeszerzés, ez elsősorban könyvet jelent, kismértékben folyóiratot, DVD-t. A megvásárolt dokumentumok az encsi városi könyvtárba érkeznek, azokat ott veszik leltárba, szerelik, és utána kerülnek ki a kistelepülési könyvtárakba. A városi könyvtárban Textlib integrált könyvtári rendszer működik, ebben dolgozzák fel a kistelepülésekre kerülő dokumentumokat is. Minden dokumentumnál megjelölik, hogy melyik kistelepülésre került. Az egyes kistelepülések állományának a nyilvántartása napra kész. Ezek az állományok letétként működnek. A kistérségi mozgókönyvtári ellátás működése óta vásárolt dokumentumok a kistérség tulajdonát képezik.

A szolgáltató könyvtárban gépi kölcsönzés folyik, de a települési könyvtárakban még hagyományos, tasakos kölcsönzéssel dolgoznak.

A módszertani munkát a városi könyvtár kollégái végzik, ők járnak ki a településekre, és a nem könyvtáros végzettségű kollégákat megtanítják a munkálatokra.

Az épületfelújítások mellett könyvtári bútorokat, felszerelési tárgyakat, technikai eszközöket biztosítanak az ellátás keretein belül.

A kistérségben nagyon fontos szolgáltatás a rendezvényszervezés, a kulturális programok lebonyolítása. Ezekre a programokra az önkormányzatok, és a lakosság részéről is nagy az igény, a lakosok nagy kedvvel látogatják ezeket a programokat. Az ellátás keretében szerveznek zenés irodalmi műsorokat, író-olvasó találkozókat, bábszínházat, kézműves foglalkozásokat, koncerteket, ünnepi műsorokat, játszóházat, ezekre az iskolával rendelkező településeken még nagyobb gondot fordítanak.

A szolgáltatóhelyek nyitva tartása általában heti két délután, igény szerint szombat délelőtt is nyitva tartanak.

Internetelési lehetőség egyelőre csak 5-6 településen van.

Minden szolgáltatóhelyen biztosítják az encsi városi könyvtár szolgáltatásait, lehet előjegyzést kérni, van könyvtárközi kölcsönzés. A települési könyvtárak mögött áll a városi könyvtár negyvenezres állománya. Sajnos a városi könyvtár katalógusa interneten nem érhető el, ezt a problémát azokon a helyeken, ahol van számítógép, úgy hidalják át, hogy az állományt egy demo CD-én lehet megnézni, természetesen ezt rendszeres időközönként frissíteni kell. Egyébként pedig a városi könyvtár kollégái telefonon készségesen adnak felvilágosítást bármilyen dokumentumról.

Látogatásom során Csobád könyvtárát néztük meg, ami egy felújított szolgáltatóhely. A könyvtár kívülről, belülről szépen felújított épületben található. A könyvtár kb. 2000-es állományú, két számítógéppel, internetelérhetőséggel felszerelt.

8.3 Bibliobusz

2006-ban adták át az Encsi Többcélú Kistérségi Társulás által üzemeltetett bibliobuszt. A bibliobusz 2000 dokumentumot kínál, könyveket, folyóiratokat, DVD-t, videót. A lakosok rendelkezésére áll a városi könyvtár állománya is, amelyből előjegyzés útján hetente szolgáltatnak. Közeli terv: átjuttatni a szolgáltatást a határon túli, magyarok lakta településekre is. (Kércsi 27. 68-71. p.)

Az encsi kistérség bibliobusza egy átalakított mikrobusz. A mikrobuszt üresen vásárolták meg, fix polcokat készítették bele, elhelyeztek benne egy kis kiszolgáló pultot, van benne fűtés, világítás, és kialakították a busz külső arculatát.

A bibliobusz 19 olyan településre jár hetente egyszer, ahol fix szolgáltatóhely nem található. Egy megálló 25 perc időtartamú, ami természetesen igény szerint növelhető. A szolgáltatás beindítása előtt az encsi kollégák Szlovákiába mentek át tapasztalatot gyűjteni, mivel ott már régebb óta működik bibliobusz, és a szlovákiai tapasztalatok szerint 20 perc elegendő megállási idő egy kistelepülésen. A rugalmasságot mutatja ebben a tekintetben, hogy van olyan település, ahol a busz 45 percet áll. Feltétlenül szem előtt kell tartani a helyi igényekhez való alkalmazkodást. A megállók kijelöléséhez a polgármesterek segítségét kérték, általában az önkormányzat előtt van a busz megállója, vagy iskola mellett, de mindenképpen a település egy forgalmas pontján. A megállókat reggelre, kora délelőttre és délutánra tervezték, mivel napközben az emberek nagy része elfoglalt, így munkába menetkor vagy hazafele tudják igénybe venni a buszt.

A busz egy héten három nap közlekedik, ez alatt látja el a 19 települést.

Minden korosztályból használják olvasók a buszt, jellemző, hogy óvodás, kisiskolás csoportokat hoznak el tanítóik.

A bibliobuszon egy felsőfokú informatikus végzettséggel és jogosítvánnyal rendelkező könyvtáros dolgozik, így a vezetést és a kölcsönzést egy ember biztosítja, ez egy ilyen mikro-bibliobusz esetében megoldható.

A bibliobuszon számítógéppel kölcsönöznek, a dokumentumok vonalkóddal vannak ellátva, egy laptop áll a könyvtáros rendelkezésére. A busz állományából egyszerre egy olvasójegyre 4 könyv és 2 DVD vagy videó kölcsönözhető. A könyveket 3 hétre, a többi dokumentumtípust 1 hétre kölcsönzik ki.

Az állományt rendszeresen cserélik. A busz állománya külön leltári könyvbe van bevezetve.

A bibliobusz igénybevétele ingyenes. Ezen a környéken az emberek nagyon szegények, a beiratkozási díj csak elrettentené a használókat. Egyedül a DVD és videokazetta kölcsönzéséért számolnak fel 200 ill. 100 forintot.

A szolgáltatás beindításakor szükség volt tájékoztató anyagok, reklámok készítésére, szórólapokkal, plakátokkal népszerűsítették a szolgáltatást. Kialakították a megállókat, a megállókban táblákat helyeztek el, amelyek a busz menetrendjét mutatják.

Egyedi szolgáltatás a buszon, hogy lehet fénymásolni, erre beszereztek egy kisméretű fénymásolót. Internethasználat a buszon jelenleg nem biztosított, de nem is indokolt, hisz sok településen működik az eMagyarország pont.

Természetesen a buszon is rendelkezésre állnak a városi könyvtár szolgáltatásai. A városi könyvtár állományában lehet keresni a demo CD-n, illetve telefonon tud a könyvtáros azonnali felvilágosítást kérni.

A jövő évre vonatkozó terv, hogy még egy település lekerül a nyilvános könyvtárak jegyzékéről, így az is kapcsolódik a mozgókönyvtári ellátáshoz. Hat településen pedig szolgáltatóhelyet nyitnak a buszos ellátás helyett, így a busz 12 településre fog csak járni. Ezen a hat településen van igény hosszabb nyitva tartásra, illetve van olyan helyiség, amely szolgáltatóhelyként már működött valamikor, vagy szolgáltatóhelyé alakítható. Így jövőre 33 településre tudja a kistérség megigényelni a normatívát.

Jövőbeni fejlesztési cél a további gépesítés. A szolgáltató könyvtár szeretné elérni, hogy minden könyvtári szolgáltatóhelyen legyen internettel ellátott számítógép, hogy a kistélepülések és a szolgáltató könyvtár egy közös informatikai rendszerben dolgozzon. Szintén a következő években kell megvalósulnia annak, hogy az encsi városi könyvtár, egyébként már gépre vitt, állománya elérhető legyen az interneten keresztül.

A márt fentebb említett vívmányokon kívül eredmény, hogy nőtt a kistérségben a könyvtárhasználat. Az olvasók a bibliobuszt a megállóknál várják. Az encsi könyvtár igazgatója a szolgáltatás egyik fontos pozitívumának azt tartja, hogy a bibliobusz a településeken „komfortérzetet biztosít, színfolt a hétköznapokban”. A településeken lakóknak esemény a busz érkezése. Azoknak a kistélepülési embereknek, akik eddig nem is jutottak könyvekhez, vagy csak egy elavult, tönkre ment állományt tudtak használni, óriási előrelépést, minőségi változást jelent a könyvtárbusz kínálata. A könyvtárbusz hiányt pótol a kistélepüléseken. Megvalósult a kistérségben a „könyvtár mindenhol mindenkinek” szlogen, hisz a mikrobusz a legapróbb településekre is eljut. Ezt az eredményt mindössze 3 év alatt sikerült az encsi kistérségben elérni, ehhez persze sok minden kellett: az állami normatíva, a lelkes könyvtárosok, akik a rendszerben dolgoznak, a szolgáltató könyvtár, és a polgármesterek pozitív döntései. Kialakult egy olcsó, korszerű, hatékony szolgáltatás. Olcsó azért, mert kis lélekszámú településeken nem lehet könyvtárat fenntartani, ugyanis nagyon sokba kerül. Olyan településeken, ahol eddig nem is volt könyvtár, teljesen előlről kellene

mindent kezdeni. Mindebből következik tehát, hogy olcsóbb egy bibliobusz üzemeltetése kistérségi szinten. Azokon a településeken viszont, ahol van alapja a szolgáltatóhely üzemeltetésének, azokat kell bővíteni, korszerűsíteni.

Az encsi mozgókönyvtári ellátás példaértékű az országban. A helyi igényekhez maximálisan alkalmazkodó, színvonalas szolgáltatás jött létre. Az encsi példa azt mutatja, hogy odafigyeléssel, lelkesedéssel, szakértelemmel meg lehet valósítani azt az elvárást, hogy az információ mindenkinek mindenhol elérhető legyen. A KSZR-konceptió pont az igényekhez szabott szolgáltatások megvalósítását szorgalmazza, az encsi szolgáltatás pedig igazolja, hogy a normatíva hasznos elköltésével ez megvalósítható.

A függelékben lehet látni egy képet a bibliobuszról, egy szerződési megállapodást, amit a szolgáltató könyvtár és a szolgáltatást fogadó település polgármestere köt, valamint a kistérség térképét.

9 Interjú Fehér Miklóssal

Interjú Fehér Miklóssal a Könyvtári Intézet
Kutatási és szervezetfejlesztési osztály munkatársával

2008. 10. 14.

Cs. I.: Országos szinten Ön fogja össze a kistélepülési könyvtári ellátást, Önnek van országos rálátása. Jelenleg hogyan látja ezt a kérdést, mennyire kielégítő a jelenlegi helyzet?

F. M.: A kistélepülési könyvtári ellátás a könyvtári ellátás szerves része. Ma már egyértelmű, hogy korszerűség nem képzelhető el együttműködés nélkül. Hiszen egyetlen könyvtárnak, még a legnagyobbaknak sincs olyan tudásbázisa, mint amivel a könyvtárak összességére rendelkezik.

Együttműködés és tudásmegosztás – ez a két fogalom jelenti a korszerű könyvtári működés kulcsfogalmait. Az együttműködés ma nem hierarchikus, alá felé rendeltségre épülő, hanem partneri viszonyt feltételező. A működést pedig a működési forrást biztosító fenntartó – jogszabályi keretek között – teljesen önállóan határozza meg.

Ez azt is jelenti, hogy szervezeti értelemben nincs egy országos szintű összefogási pont a rendszerben, én tehát – a kérdésében megfogalmazott gondolatára válaszolva – ilyen szerepet nem is tölthetek be. Szakmai irányító központi szerep sem lehet, hiszen még egyszer említem, sem a működés kereteire, sem a működés tartalmára utasítási (irányítási) jogkörrel a fenntartón kívül senki más nem bír. És ez így van jól.

A Könyvtári Intézet és én, mint az Intézet kistélepülési könyvtárellátással foglalkozó munkatársa szakmai segítségnyújtásra, szaktanácsadásra vállalkozhatunk. Foglalkozunk elemzésekkel, trendkutatással és innovatív fejlesztésekkel, de magunk nem irányítjuk és szervezzük a települési könyvtári ellátást.

A jelenlegi helyzetet bizalommal ítélem meg. Mint minden működésnek, a könyvtári rendszer működésének is legfontosabb eleme a fenntarthatóság. Nos, a mi esetünket – a tudatos ágazatirányítási munkának köszönhetően – világos jogi környezet jellemzi. Ez a fenntarthatóság egyik, ha nem a leglényegesebb eleme. A jogi környezet révén egyértelmű a fenntartó kiléte, szerepe, a nyilvános könyvtár, a könyvtári szolgáltatási pont feladata. A fenntarthatóság másik eleme a pénz. A KSZR finanszírozási rendszere olyan többletforrást

involvált a települési könyvtári ellátási rendszerbe, melynek révén a fenntarthatóság hosszútávon biztosítottnak látszik, sőt látványos, érzékelhető fejlesztés (szolgáltató könyvtárak megjelenése – feldolgozott, elektronikusan is elérhető szolgáltatóhely-működtetés) megy napjainkban végbe a települési könyvtári ellátásban.

Cs. I.: Az elmúlt évek milyen eredményekkel jártak, gondolok pl. a KSZR-konceptióra, ami nagy előrelépést jelentett a kistépelések könyvtári ellátásának megoldásában?

F. M.: A KSZR koncepció, illetve a többcélú kistérségi társulások könyvtári feladatellátásának normatív finanszírozásának megjelenése feltételeket teremtett és forrást hozott a már emlegetett együttműködésre és tudásmegosztásra. Ezért mondhatjuk, hogy az általuk előidézett és az elmúlt években elkezdődött folyamatok korszakos jelentőséggel bírnak. Csak egy érzékelhető adattal hagy támasszam alá a változást. Közel 3000 kistépelés (5 ezer lakos alatt) található Magyarországon, mindegyikben, legalábbis elvben működött könyvtár, azaz Magyarország a könyvtárak országa volt. Az átalakulás révén ma már mintegy 1200 település nem tart fenn könyvtárat, hanem könyvtári szolgáltatást biztosít mozgókönyvtári keretben. Azaz ezeket a településeket úgynevezett szolgáltató könyvtárak látják el. Azaz 1200-al kevesebb helyről jelentenek statisztikát, 1200-al kevesebb helyen végeznek könyvtári feldolgozást, feltárást, 1200-al kevesebb helyen kell biztosítani ezekhez a szakmunkákhoz képzett munkaerőt. 1200 hellyel kevesebben szerzeményeznek, ezt is, mint ahogy a többi feladatot is (leltári nyilvántartások vezetése, katalógusok építése stb.) központosítva, együttműködve, tudás és forrásmegosztás alkalmazásával, azaz sokkal hatékonyabban látja el ma már a könyvtári rendszer.

Cs. I.: Országos szinten milyen az ellátottság? Hány települést érint a szolgáltatás? A jövőben milyen ütemben bővül az ellátott települések száma?

F. M.: A KSZR lefedettség az országban nem egyenletes. Vannak, ahol hagyományai vannak a térségi együttműködésben megvalósuló feladatellátásnak és vannak térségek, ahol a települések önállóságát megteremtő rendszerváltás eredményeihez ma is foggal-körömmel ragaszkodnak és bizalom híján vagy sajnos mondhatjuk jogos félelmek okán is, nem teremthetők meg a társulások együttműködés feltételei. Országosan jelenleg mintegy 50 %-os a lefedettség, azaz eddig minden második településre jutottunk el azok közül, ahol elvben hasznos lehet a KSZR ellátás. Ez véleményem szerint nagyon jó arány, hiszen 3 év alatt jött

ez létre. Azt gondolom, hogy a második 50 % KSZR-be integrálásához több idő, még 7-10 év szükséges. Csak bízni tudok abban, hogy ezen időkeretben az ellátás rendszerében nem áll be olyan változás, mely alapjaiban akasztaná meg a folyamatot, és így 2018-ra már egy lezárt fejlődésről számolhatunk be.

Cs. I.: A KSZR-koncepcióban azt olvashatjuk, hogy 2009-re 171 település marad, ami még nincs bevonva a rendszerbe. Ezt a számot tarthatónak véli?

F. M.: Én erre a számra nem emlékszem a koncepcióból, de egyébként nem tartom tarthatónak ezt az értéket. Ahogy az előző kérdésre szóló válaszból kiderül, 2018-ra vélem elérni azt az állapotot, hogy mindazok tagjai lesznek a KSZR-nek, akik számára ez indokolt.

Cs. I.: A KSZR több működési formát támogat. Melyiket veszik leginkább igénybe?

F. M.: A legpreferáltabb működési forma a szolgáltatóhely-működtetés. Ebben az esetben a szolgáltató könyvtár egy fixen telepített fizikai teret tölt fel könyvtári funkcióval, és itt biztosítja a település lakossága számára a könyvtári ellátáshoz való hozzáférést. Azaz a település úgy érzi, úgy érezheti, hogy van saját könyvtára.

Az 1000 fő alatti települések ellátására a KSZR koncepció a bibliobuszt ajánlja. Nos, talán ez az a működési forma, amelynek magyarországi meghonosítása – a minden erőfeszítés ellenére – nem sikeres. Nagy nehézséget jelent, hogy a buszok működtetése speciális fizikai, szakmai kritériumok teljesítésével jár. Erre a szolgáltató könyvtárak nincsenek felkészülve, nem is alkalmasak rá.

Cs. I.: De a helyzet valószínűleg nem problémamentes. Melyek a legégetőbb problémák, amelyek megoldásra szorulnak, milyen sorrendben kellene ezeket megoldani?

F. M.: A problémáink egy jelentős része nem a könyvtári rendszerben található, hanem rajtunk kívülálló. Szakembereink alulfizetettek, a kiskönyvtárak munkatársainak továbbképzése nem megoldott, hiszen nincs helyettesítő, de pénz sincs a képzésre, sajnos jellemző a bizalom és az együttműködés hiánya is, nos ezek a kérdések tágabb körben, társadalmi szinten orvoslandók, erre közvetlen befolyásunk nincs.

Ha házon belül keressük a problémákat, akkor az informatikai fejlesztés, a dokumentumállomány gondozása és a használói célcsoportok számára fejlesztett szolgáltatások körét nevesíthetem. Ezeken a területeken még mindig nagyok a hiányaink.

Persze ezek jó része anyagiakon múlik, de már megjelenik e problémahalmazban az olvasóra való figyelés, az igények felmérésének, azonosításának és az igénykielégítés speciális módjai megtalálásának kérdése is. Fontos lenne, hogy a könyvtáros versenyképes legyen, megfelelő kompetenciákkal bírjon. Mert csak ekkor lesz képes a helyi igények azonosítására és a minőségi igénykielégítés helyi módjainak megtalálására, a szolgáltatások tartósan jó színvonalú működtetésére.

Cs. I.: Ha már a problémákról beszélünk, azt is lehet látni bizonyára, hogy ami a rendszerben lassan vagy nem működik, az mért nem? Hol vannak a hibák?

F. M.: Valóban lehet lassan, nehézkesen működő dolgokat találni a könyvtári ellátás mai rendszerében is, már csak azért is, mert nincsen olyan rendszer, ami jobban ne működhetne. Ugyan sokat fejlődtünk, de továbblépésre mindig van lehetőség. A mai céljaink, fejlesztési hangsúlyaink éppen ezért nem azonosak a korábban megfogalmazottakkal. Mára előtérbe került többek között az olvasók elérése, a könyvtárhasználat propagálása, a társadalomban rögzült könyvtárkép pozitív befolyásolása, átalakítása, a minőségelvű szolgáltatás biztosítása és az olvasási kedv fokozása. Ezeken a területeken minden könyvtárnak jelentős tennivalói vannak.

Cs. I.: Hogyan lehetne kiküszöbölni a gondokat, és jobb teljesítményt elérni, még hatékonyabbá alakítani a szolgáltatást?

F. M.: Csak úgy, ha tudatosan tudunk építkezni, ha fejlesztéseinket, lépéseinket egymásra építjük, és minden partnerrel szorosan együttműködünk. Ehhez persze a tervező munkát erősíteni kell. A tervezéshez pedig helyzetértékelések, állapotfelmérések, adatok, információk szükségesek. Ezeket nekünk, a könyvtári munka ellátása mellett, azzal párhuzamosan kell elvégeznünk és előteremtenünk. Az ellátás minden szintjén, azaz országosan, nagyrégiókban is, de helyi, települési szinten is.

Cs. I.: Egy pár mondatban, röviden felvázolna, hogyan is zajlik a finanszírozás?

F. M.: A finanszírozás az egy összetett folyamat. Az éves költségvetést a fenntartó biztosítja, de ehhez igénybe vesz állami normatívákat (ilyen pl. a kulturális normatíva, vagy a KSZR normatíva), állami támogatást (ilyen például az érdekeltség-növelő), pályázati forrásokat és pályázásra, saját bevétel elérésre ösztönzi magát az intézményt is. Az intézmények a

számukra jóváhagyott költségvetési összeget nem kapják kézbe, azaz a fenntartó ezt nem adja át számukra, hanem Gamesz-okban kezeli ezt a pénzt. Ez azt jelenti, hogy több intézmény és az önkormányzat pénze is egy közös „kalapban” van elhelyezve, és mindig arra a célra születik kifizetés, ami éppen soron következik. Így ha az egyik intézmény az időarányos pénzfelhasználásában előreszalad, de van olyan intézmény, ami időarányosan kevesebbet költ, akkor lehetővé válik az, hogy a pénzkezelő szervezet időszakos forrásátcsoportosítással kezelni tudja ezt a helyzetet.

Cs. I.: A résztvevők közül, önkormányzatok, minisztérium, könyvtárak, honnan kellene nagyobb segítség?

F. M.: Erre nem könnyű válaszolni. Tény, hogy ma már elvárás, hogy maguk az intézmények is legyenek aktív szereplők a forrásszerzés folyamatában. Ráadásul a könyvtárak szolgáltató intézmények és a szolgáltatások egy részét áruként is kezelhetik, azaz van módjuk ezek értékesítésére, ezáltal bevétel szerzésére is. Persze a nagyobb könyvtárak egészen más lehetőségekkel bírnak ezen a téren, mint a kisebb falusiak. Ha magunk mindent megtettünk a forrásszerzés érdekében, akkor lehet jogunk másokra mutogatni. De ez sem egy egyszerű kérdés. Hiszen minden közösségnek joga van arra, hogy meghatározza, önmaga számára, a település lakossága számára milyen könyvtárat, milyen könyvtári ellátást is akar fenntartani. Természetesen az erre születő válasz egyben költségvetési kérdés is, hiszen ha nagyobb alapterületen, nagyobb dokumentumállományt több munkatárssal működtetünk, akkor az többbe kerül, mintha mindezt kicsiben, kevesebb létszámmal tennénk. Finanszírozási, működtetési gond igazán ott és akkor van, ahol a könyvtárak küldetés érzése, a fenntartó elvárása, a jogszabályi kötelezettségekből fakadó feltételrendszer működtetése és a rendelkezésre álló forrás nincs összhangban. Ekkor mindenképpen szükségessé válik, hogy a szereplők tisztázzák egymás közt, hogy mit és miből akarnak finanszírozni, hogy megteremtsék az összhangot a szakmai elvárás és szándék, a jogi kötelezettségek teljesítése, a fenntartó által elképzelt tevékenység és a mindehhez szükséges forrás között. Ezeket a „csatákat” a települési könyvtárak a fenntartóval, azaz az önkormányzattal vívják. Tehát nagyobb segítség valójában innen kéne.

Cs. I.: A pályázás folyamata hogyan zajlik? Milyen szempontok alapján döntenek az összegek odaítélésekor? Gondolom, Ön személyesen is részt vesz a pályázatok értékelésében?

F. M.: A pályázás folyamata mára már ismert a könyvtárak és a könyvtárosok számára. A pályázatkírók részletes útmutatással élnek. Pályázatra adatlapok útján, a pályázati cél leírásával lehet jelentkezni. Természetesen eltérőek azok a követelmények, amelyeket a kiíró megfogalmaz az eredményes pályázás érdekében. De általában minden pályázatnak része a költségvetés, a forrás-felhasználási terv, a megvalósítás időütemezési terve, a megvalósulás várható eredményének a bemutatása. A pályázat kiírói általában a kiírással együtt közzéteszik az értékelési szempontokat is. Ezek között találunk formaiakat, azaz az adatlap minden kérdésére válaszolni kell, be kell nyújtani a megkövetelt mellékleteket, igazolásokat stb., és találunk tartalmiakat is. Magam résztvettem már pályázati elbírálásban, jelenleg azonban sehol nem vagyok delegált kurátor.

Cs. I.: Munkám során azt láttam, hogy a KSZR-nek, és így a kistéleplési ellátásnak a központi filozófiája, vagy mondjuk úgy, a lényege az összefogásban van. Mi az Ön véleménye, rá lehet-e bízni a résztvevőket az együttműködésre? Sikerül közvetíteni ezt a szemléletet? Gondolok itt a kistérségekbe tömörült önkormányzatokra, ezek könyvtáira, ill. a minisztériumok, önkormányzatok, kistérségek közötti szükséges együttműködésre. Az ideális az lenne, ha minden résztvevő optimálisan venné ki részét a dolgokból, ez megvalósul? Milyen a fenntartói hozzáállás?

F. M.: Ezekre a kérdésekre én válaszokat nem tudok adni. Ha tudnék, akkor jósnak kéne lennem. Azt gondolom, hogy van értelme a könyvtári ellátás országos rendszerét életre hívni, van értelme az ellátási szintek meghatározásának, van értelme a belső szakmai szabályozásnak, de hogy ez végigvihető-e, hogy a résztvevők együttműködésre bírhatók-e, s ha igen, mikorra, ezt nem tudom. Ez már társadalmi kérdés. Ehhez, azaz az összefogáshoz és az együttműködéshez bizalomra van szükség. Ez pedig a kiszámíthatóság talaján terem, ami bizony most akár rajtunk kívül álló, akár rajtunk múló okokból, de bizony meglehetősen hiánycikk.

Cs. I.: Tudjuk, hogy a művelődéspolitikai nem lehet politikafüggő, mégis fel kell tennem a kérdést, befolyásolja-e a politika a kistéleplési ellátást, a kialakult rendszert, vagy sikerült szakmafüggőnek megtartani?

F. M.: A politikának egy célja lehet, a társadalom felemelkedése. Természetesen e cél eléréséhez megoldásokat gondol ki, egyes területeket preferál, másokat ezáltal önkéntelenül is

háttérbe szorít. Az aktuális politika tehát természetesen befolyásolja a kistéleplési ellátást is. Örvedetes, hogy az unióhoz történő csatlakozással Magyarország egy olyan normarendszer részévé vált, amelyben a hátrányos (jelen esetben térségi) helyzet leküzdésének támogatása, az esélyegyenlőség, a társadalmi javakhoz történő hozzáférés szabadságának deklarálása alapvető érték. Így a kistéleplési ellátás kérdése már „jó helyen van”, hiszen politikai szinten a kérdés támogatása eldőlt! A gyakorlati megvalósítás azonban több lehetséges úton járhat. A művelődéspolitiká favorizálhatja a közművelődést, mint a vidékfejlesztés húzó terepét és intézményrendszerét, de teheti ezt a könyvtárakkal is. Mi azért dolgozunk, hogy a döntéshozókkal láttatni tudjuk, hogy a legkisebb települések számára a hátrányok leküzdésében a könyvtár az a működési tartalom, ami fenntartható, ami rendszerben működik, és ami a művelődéspolitiká minden területét (közgyűjteményügy, közművelődésügy, oktatás) szolgálhat. Ezért ezeken a településeken az erőforrásokat itt szükséges és érdemes felhasználni.

Cs. I.: Előzetes beszélgetésünkből tudom, hogy Ön és kollégái sokat járnak „terepre”, azaz könyvtárakba. Mi a tapasztalata a mindennapi gyakorlatban sikerül-e megvalósítani az elméletben kidolgozott koncepciót?

F. M.: Tegnap éppen egy érdekes elnevezésű, hatszáz lelkes Veszprém megyei településen, a tapolcai KSZR keretben ellátott Nemesvitán jártam. Az ott látottak alapján azt mondhatom, igen. De tehetném ezt még sok-sok más település apropóján is. Ugyanakkor lehetnék elkeseredett is. Mert számosan vannak még azok a települések, akik nehezen, vagy egyáltalán nem mozdíthatók. Szerencsére azonban az „elméletben kidolgozott koncepció” igazán gyakorlati és jól megvalósítható struktúra, a sikeres megvalósulások pedig támogatják az elterjedést is.

Cs. I.: Az országon belül, megyénként vagy régiókként milyenek az eltérések? Mindenhol igénybe veszik a KSZR szolgáltatásait?

F. M.: 2007-ben öt megyében találhattunk 5, vagy ettől több szolgáltatót. Ezekben a megyékben tehát elterjedt a KSZR ellátás. Tíz megyében 1 – 4 között van a KSZR szolgáltatók száma, négy megyében pedig nincs ilyen jellegű ellátás. Az elterjedés tehát nem egyenletes és nem egységes. De nem is lehet az. A KSZR alakítás feltételei ugyanis nem minden kistérségben teljesíthetők. Vannak olyan települések – a mai szabályozás alapján –

amelyek, még ha akarnának is, nem válhatnak ellátott helyé. Az átfogó szabályozást mindenképpen finomítani kell ahhoz, hogy ezek a problémák a jövőben ne álljanak fenn.

Cs. I.: A „végpontokon”, azaz a könyvtárakban megfelelő a szakember ellátottság? Mi az a fő ismérv, ami egy kistéleplési könyvtárost jellemez?

F. M.: A kérdésfeltevés nagyon jó, hiszen megfelelő szakemberről szól. A kistélepléseken nem biztos, hogy bibliográfusra, osztályozóra, címleíró könyvtárosra, azaz felsőfokú végzettségű kollégára van szükség. A könyvtári munkafolyamatok itt szükséges része könnyen elsajátítható egy kis módszertani segítséggel. Nyitottnak, érdeklődőnek, általában műveltnak, az emberekkel bánni tudónak és helyismerettel rendelkezőnek kell lennie egy falusi könyvtárosnak. Olyan embernek, aki képes és tud is tenni a falu felemelkedéséért. Aki kreatív, meglátja a lehetőségeket, aki szervezni, mozgósítani tud, nem idegenkedik a számítógéptől, és az internetes lehetőségeket aktívan használja. Összetett és nagy kihívást jelentő feladatra összetett és nagy kihívást bíró ember kell. Szerencsére sok helyen megtalálják az erre alkalmas embert.

Cs. I.: Sokak fejében keveredik a mozgókönyvtári ellátás és a bibliobusz, ill. a KSZR és az ellátórendszer fogalma. Röviden meg tudná ezeket világítani, mint a téma legilletékesebb embere?

F. M.: A mozgókönyvtári ellátás lényege, hogy egy szolgáltató könyvtár egy másik településen könyvtári ellátást biztosít. Az ellátás tehát „mozog”, hiszen egyik településről a másikra vándorol. Attól, hogy az ellátás „mozog” még a könyvtár állhat egy helyben, azaz a falu könyvtára továbbra is működhet épületben is. Ha azonban a falu nem tart fenn semmilyen könyvtáráépületet, a szolgáltató könyvtár megteheti, hogy busszal viszi ki az állományt és buszról, buszkönyvtár segítségével szolgáltat. Ilyenkor nemcsak az ellátás „mozog”, hanem maga a könyvtár is mozgóvá válik, hiszen négy kerékre szerelten működik. Összegezve, a bibliobusz a mozgókönyvtári ellátás egyik formáját jelenti.

A KSZR és az ellátórendszer között is lényeges eltérés van, bár működési tartalmuk meglehetősen hasonló. Ellátórendszer esetében két könyvtár köt ellátási megállapodást. Azaz az ellátórendszert könyvtárak alkotják. KSZR ellátás esetében egy könyvtárról, a szolgáltató könyvtárról és azokról az önkormányzatokról beszélünk, akik szolgáltatást rendelnek, és akik

a szolgáltatás fogadásához könyvtári szolgáltatóhelyet tartanak fenn. A KSZR tehát könyvtár és önkormányzatok megállapodásán alapul.

További lényeges különbség, hogy a KSZR ellátás a könyvtári terület minden elemére kiterjed, biztosítva a könyvtári rendszer valamennyi eredményének helyi igénybevételét, míg az ellátórendszeri szolgáltatás általában a beszerzés, leltározás, esetleg katalógusépítés szintjén megáll.

További lényeges különbség, hogy a KSZR ellátás a Többcélú Kistérségi Társulások révén állami normatív támogatásban részesül, azaz finanszírozásába a könyvtárat és a szolgáltatóhelyeket fenntartó önkormányzatokon kívül az állam is beszáll. Ez a többletforrás az ellátórendszerek számára nem áll rendelkezésre.

Cs. I.: Vannak a jövőre nézve tervek? Milyen további fejlesztések várhatók?

F. M.: A jövőre vonatkozó tervekkel érdemes szembesülni minden könyvtárosnak, könyvtárüggyel, könyvtári ellátással foglalkozó szakembernek. Szerencsére ezek már évek óta publikus tervek, melyet szakmai viták, előkészítés után a mindenkor aktuális könyvtári stratégia tartalmaz. Ezek a stratégiák napi aktualitás szinten kötődnek a könyvtárügyhöz. Nem rövid távra, de nem is átfoghatatlanul tág időkeretre készülnek. Általában 3 – 4 évre fogalmazzák meg az aktuális tennivalókat. Persze nem csak úgy kitalált, valaki által érdekesnek vélt kérdések ezek, hanem a szakma aktuális helyzetének értékelésével, a továbblépés útjainak számbavételével meghatározott feladatok. A most érvényes stratégia az olvasásfejlesztést és a hozzáférés kiszélesítését jelöli meg, mint két olyan feladatot, melyek a kistérségi könyvtárellátás jövőjét is nagyban befolyásolják. A közeljövő fejlesztései is ezeken a területeken várhatók.

10 Befejezés

Ahogy láthattuk a dolgozatban a kistelepülési könyvtári ellátás a könyvtári rendszeren belül egy nagyon fontos feladat, melynek nemcsak kulturális, hanem társadalmi funkciója is van. Ezért ezzel a problémával mindig is foglalkozott a szakma; hol több, hol kevesebb sikerrel, de igazi, átfogó, az egész országra kiterjedő megoldást sokáig nem sikerült találni, pedig ez az elv már a '70-es években megfogalmazódott, ahogy azt a történeti áttekintésben olvashattuk. Jelenleg viszont azt mondhatjuk el, hogy a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer életre hívásával és működtetésével sikerült egy olyan koncepció kidolgozása, amely megoldani látszik a kistelepülési könyvtári ellátás problémáját.

Ehhez szerencsésen járult hozzá a kistérségek kialakítása, amely lehetőséget nyújtott a finanszírozás megteremtésére.

„A többcélú kistérségi társulások kialakításában elért eredmények azt is jelzik, hogy érdemben javítható a lakossági szolgáltatások színvonala, ha ennek ellátására nem egymagában kényszerül egy település, hanem a környező településekkel összefogva közösen szervezik meg magasabb színvonalon a szolgáltatást.” (35. 11. p.)

De nem csak a települések, az önkormányzatok összefogására volt/van szükség, a koncepció sikere köszönhető annak is, hogy ebben a kérdésben egymásra talált a könyvtári szakma és a kormányzati kulturális politika.

„A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer továbbfejlesztésével el kívánjuk érni, hogy 2013-ban minden magyarországi településen legyen könyvtári szolgáltatás, önálló könyvtárban, szolgáltatóhelyen, vagy könyvtárbusz alkalmazásával.” (1. 3. p.)

Tehát mind a kormányzati településfejlesztési és kulturális tervekben, mind a könyvtári stratégiában jelentős szerepet kap a kistelepülési könyvtári ellátás fejlesztése, most kell élni a lehetőséggel. Most vált a kistelepülési mozgókönyvtári ellátás realitássá, olyan realitássá, ami állami normatívával finanszírozott. Szerencsére a kistérségek élnek is a lehetőséggel, ezt bizonyítják a dolgozatban szereplő pozitív példák is (pl. Tarnalelesz, NAGYKAR, Szendrő, Veresegyháza stb.). A KSZR-rel nemcsak maga a szolgáltatás teremtődött meg, hanem, amit hangsúlyozni kell, egy magasabb színvonalú ellátás lehetőségei jöttek létre. Így ezzel a koncepcióval hazánk is elindulhat az európai úton, és a rendszer további fejlesztése, működtetése alkalmas arra, hogy felzárkózzunk az európai szolgáltatási színvonalhoz.

Természetesen a további folyamatos működtetéshez szükséges a fennmaradó állami támogatás, annak a szemléletnek a tovább éltetése, hogy a kistéleplési ellátás „közös ügyünk”. Nagyon fontosnak tartom a partnerség, az együttgondolkodás, az elszigetelődés helyett az együttműködés szemléletének az erősítését. A helyi önkormányzatok, a helyi könyvtárak az együttműködésben ne az önállóság elvesztését lássák, hanem azt, hogy ezzel színvonalas könyvtári, és információs ellátást kapnak a település lakói. Ezen a téren még van mit tenni, folyamatos tájékoztatással, továbbképzésekkel lehet ezt a szemléletet terjeszteni, erősíteni. Továbbképzések szükségesek a könyvtárosok szakmai, jogi ismereteinek az elmélyítéséhez is. A további fejlődés érdekében erősíteni kellene a könyvtári szakmai felügyeletet a működés, a támogatásfelhasználás, valamint a szerződéskötések területén. Ki kellene dolgozni egy kritériumrendszert, hogy melyik könyvtár lehet szolgáltató könyvtár.

A könyvtáros szakma és a döntéshozók felelőssége egyaránt nagyon nagy. Ilyen közel még nem volt a megújuláshoz a hazai kistéleplési könyvtári ellátás, kultúráközvetítés, de nem is volt még ekkora tétje, hogy jó úton haladunk-e. Számos javító módosításra van szükség ezúttal is, de a rendszer alkalmas arra, hogy fenntartható fejlődés induljon el. (16. 202. p.)

A kistéleplési könyvtári ellátásban elindult a fejlődés, létrejött hozzá a jogi háttér és a finanszírozás, az országban számos kistéleplésen indult el újra, vagy javult a könyvtári ellátás. Ez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a kistéleplések lakói az információellátás terén ne szakadjanak le a városi lakosoktól.

A kistéleplési könyvtárak fejlesztése azért is nagyon fontos, mert kihat a gazdaságra és a társadalom egészére is. A könyvtári fejlesztéseknek gazdaságélénkítő hatása van, ugyanis a tanulásban, az információszerzésben támogatott könyvtárhasználó jobb helyzetbe kerül az életben, gazdasági érvényesülésének esélyei nőnek, így nő a foglalkoztatottság, a lakosok versenyképessége. A fejlesztések következtében erősödik a társadalmi kohézió, csökken a hátrányos helyzetű vidéken élő lakosság társadalmi esélyegyenlőtlensége. (3. 20. p.)

11 Irodalomjegyzék

11.1 Vonatkozó könyvtári jogszabályok

1. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
2. 64/1999. (IV. 28.) Korm. rendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről
3. 73/2003. (V. 28.) Korm. rendelet az Országos Dokumentumellátási Rendszerről
4. 244/2003. (XII.18.) Korm. rendelet a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről
5. 2003. évi CXVI. törvény a Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről és az államháztartás hároméves kereteiről. 5. számú melléklet a 2003. évi CXVI. törvényhez: A helyi önkormányzatok által felhasználható központosított előirányzatok
6. 4/2004 (II.20) NKÖM rendelet az érdekeltségnövelő támogatásról. Módosította a 23/2004 (XI.20) NKÖM rendelet, azaz szolgáltatást megrendelő önkormányzat is jogosult a támogatásra
7. 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról
8. 2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről
9. 65/2004. (IV.15) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások 2004. évi támogatása mértékének, igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának és elszámolásának részletes feltételeiről.
10. 2005.01.12. Korm. döntés a társulások normatív támogatásáról mozgókönyvtári feladatellátásra
11. 36/2005.(III.1.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások megalakulásának 2005. évi ösztönzéséről és modellkísérletek támogatásáról. Ezt módosította a 61/2005. (IV.4.) Korm. rendelet.
12. 5/2005. (I.19.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról
13. 17/2005. (IV.5) BM - PM együttes rendelet a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról
14. 252/2005. (XI.24.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások közösségi busz beszerzésének 2005. évi támogatásáról

15. 2005. évi CLIII. Törvény a Magyar Köztársaság 2006. évi költségvetéséről
16. 4/2006 (I.26.) PM-BM együttes rendelet helyi önkormányzatokat és a többcélú kistérségi társulásokat 2006. évben egyes központi költségvetési kapcsolatokból megillető forrásokról
17. 2211/2006. (XII. 7.) Korm. határozata többcélú kistérségi társulások közösségi busz beszerzésének 2006. évi támogatásáról
18. 2006. évi XXIV. Törvény helyi önkormányzatok 2006. évi új címzett támogatásáról, az egyes címzett támogatással folyamatban lévő beruházások eredeti döntéseinek módosításáról, valamint a helyi önkormányzatok címzett és céltámogatási rendszeréről szóló 1992. évi LXXXIX. törvény módosításáról
19. 2006. évi CXXVII. Törvény a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetéséről
20. 2007. évi CVII. Törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. Törvény módosításáról.

11.2 Hivatkozott irodalom

1. Könyvtári fejlesztések az Új Magyarország Fejlesztési Terv segítségével. Oktatási és Kulturális Minisztérium. 2008.
<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1503&articleID=229932&ctag=articlelist&iid=1.hu/old/dok/regellatatekint040306.rtf>
2. Fehér Miklós: Partnerség, együttműködés, minőség. Kistérségi könyvtárak és a Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályának vizsgálata. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 5. sz. 25-36. p.
3. Skaliczki Judit: Portál program: Könyvtárfejlesztési stratégia, 2008-2013. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 3-20. p.
4. Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 21-29 p.
5. Horváth József: A települési könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának Győr-Moson-Sopron megyei tapasztalataiból. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 30-35. p.
6. Szalai Gáborné: Szakfelügyelet és a területi munka. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 35-39. p.
7. Szivák Gábor: A Kisvárdai kistérség mozgókönyvtári szolgáltató rendszere. Első rész. = Korszerű könyvtár, 2008. április, 1-19. p.
8. Péterfi Rita, Tóth Máté, Vidra Szabó Ferenc: Kisvárosi könyvtárak szerepvállalásai. = Könyvtári figyelő, 2008. 1. sz. 35-54. p.
9. Kulturális vidékfejlesztés, kulturális partnerség. Szerk. MMIKL Regionális Programok Főosztálya. Bp. Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, 2007.
10. Sebestyén Horváth Margit: Zala megye települési könyvtárainak helyzete a számok tükrében 2006-ban. = Zalai könyvtári levelező, 2007. 1. sz. 5-15. p.
11. Pál Éva: Helyzetkép a József Attila Városi Könyvtár mozgókönyvtári tevékenységéről. = Zalai könyvtári levelező, 2007. 1. sz. 33-34. p.
12. Bonnyai Ágnes: Mozgókönyvtári feladatellátás a keszthelyi Fejér György Városi Könyvtárban. = Zalai könyvtári levelező, 2007. 1. sz. 35-36. p.
13. Bognár Csilla: Mozgókönyvtári ellátás megszervezése Zala megyében. = Zalai könyvtári levelező, 2007. 2. sz. 6-10. p.

14. Sebestyénne Horváth Margit: A Deák Ferenc Megyei Könyvtár mozgókönyvtári szolgáltatásai 2007-ben. = Zalai könyvtári levelező, 2007. 2. sz. 27-30. p.
15. Kalányos Katalin: Mozcókönyvtári ellátás tapasztalatai Baranya megyében. = Baranyai könyvtári infó, 2007. 1-3. sz. 1-5. p.
16. Ramháb Mária: Új kultúraközvetítő modell a kistelepüléseken – A Bács-Kiskun megyei Könyvtárellátási Szolgáltatás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 2007. 5. sz. 195-203. p.
17. Czupi Gyula, Kardos Ferenc: Kistérségi könyvtári ellátás – A nagykanizsai kísérlet. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 2007. 5. sz. 205-214. p.
18. Bartók Györgyi: Kistelepülési könyvtárosok kézikönyve. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2007. 2. sz. 57-59. p.
19. Tóth Máté: A könyvtári ellátás korszerű formái az Európai Unió országaiiban. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2007. 6. sz. 45-50. p.
20. Fehér Miklós: Gondolatok a mozgókönyvtári ellátás gyakorlati tapasztalatairól szervezett konferencia kapcsán. = Könyvtári levelezőlap, 2007. 7. sz. 14-16. p.
21. Bali Aranka: A mozgókönyvtári ellátás tapasztalatai a kaposvári körzetben. = Könyvtári levelezőlap, 2007. 4. sz. 3-6. p.
22. Komlóné Szabó Ágnes: Kistérségi könyvtári ellátás elindításának tapasztalatai Heves megyében. = Kapcsolat : a Heves megyei könyvtárosok lapja, 2007. 2. sz. 1-5. p.
23. Takács Anna: A mozgókönyvtári ellátás helyzete Komárom-Esztergom megyében. = Téka Téma a Komárom-Esztergom megyei könyvtárosok híradója, 2007. 1. sz. 1-2. p.
24. Bartos Éva: Gondolatok a kistérségi könyvtári ellátásról. = Könyvtári Hírlevél a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtárak tájékoztatója, 2007. 1. sz. 2-4. p.
25. Könyvtári ellátás B.-A.-Z- megye községeiben. = Könyvtári Hírlevél a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtárak tájékoztatója, 2007. 1. sz. 4-9. p.
26. Megkérdeztük válaszoltak : könyvtárosok, önkormányzati vezetők a kistérségi könyvtári ellátásról. = Könyvtári Hírlevél a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtárak tájékoztatója, 2007. 1. sz. 9-15. p.
27. Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006.
28. Sebestyénne Horváth Margit: A községi könyvtári ellátás formái Zala megyében 1946-2006 között. = Zalai könyvtári levelező, 2006. 2. sz. 7-14. p.

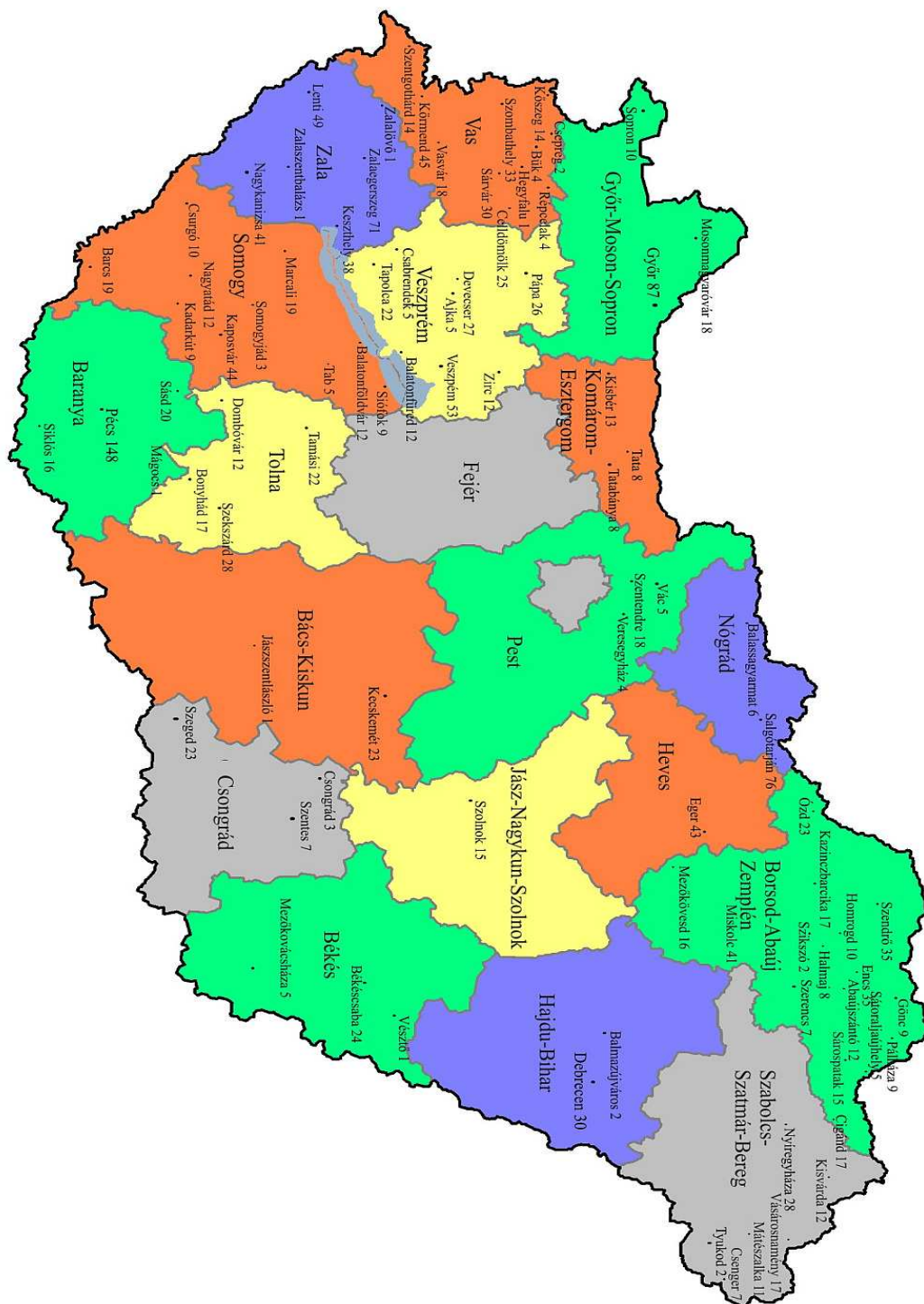
29. Pál Éva: Visszaemlékezés az ellátórendszer működéséről. = Zalai könyvtári levelező, 2006. 2. sz. 15-18. p.
30. Németh Tibor: Merre mozog a kemenesaljai ellátórendszer. = Zalai könyvtári levelező, 2006. 1. sz. 31-35. p.
31. Kalányos Katalin: Mozgókönyvtári ellátás, a kistelepülések könyvtári ellátása Baranya megyében. = Baranyai könyvtári infó, 2006. 3-4. sz. 1-7. p.
32. Sebestyén Margit Horváth Margit: Kistelepülési könyvtárosok kézikönyve : útmutató a kiskönyvtárban végzett munkához. Bp. Könyvtári Intézet, 2006
33. Fehér Miklós: Hogyan tovább? Önállóan vagy összevonva?. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2006. 5. sz. 11-21. p.
34. Hiller István: A kulturális modernizáció irányai. 2006. Oktatási és Kulturális Minisztérium. 2006.
http://www.okm.gov.hu/letolt/kultura/kulturalis_modernizacio_iranyai_061213.pdf
35. Új Magyarország: szabadság és szolidaritás : a Magyar Köztársaság Kormányának programja a sikeres, modern és igazságos Magyarországért : 2006-2010. 2006.
<http://www.miniszterelnok.hu/domain2/files/modules/module25/fileok/Kormanyprogram.pdf>
36. Pegán Anita: Győrben márciusban. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2006. 4. sz. 15-24. p.
37. Szalai Gáborné, Gáncsné Nagy Erzsébet, Tóth Máté: Egy új könyvtári szolgáltatásról – három tételben. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2006. 4. sz. 24-32. p.
38. Morvai Józsefné: Mozgókönyvtári feladatellátás a Kisbéri Többcélú Kistérségi Társulásban. = Téka Téma a Komárom-Esztergom megyei könyvtárosok híradója, 2006. 3. sz. 1-2. p.
39. Szivák Gábor: Kistérségi konferencia – Kisvárdá, 2005. október 5. = Könyvtári kis híradó, 2005. 4. sz. 8-9. p.
40. Hegyközi Ilona, Tóth Máté: Mozgókönyvtári szolgáltatások – szakirodalmi szemle. 2005.
www.ki.oszk.hu/old/dok/mozgokonyvtariszolgaltatasok.rtf
41. Sebestyén Margit Horváth Margit: Zala megye könyvtári ellátásának korszerűsítése. = Zalai könyvtári levelező, 2005. 2. sz. 4-13. p.
42. Fehér Miklós: Kistérségi ellátás. = Zalai könyvtári levelező, 2005. 1. sz. 22-24. p.
43. Sebestyén Margit Horváth Margit, Bangó Béla: Zala megye településeinek könyvtári ellátása 2004-ben. = Zalai könyvtári levelező, 2005. 1. sz. 4-16. p.

44. Katona Anikó: Mozgókönyvtári ellátás Baranyában. = Baranyai könyvtári infó, 2005. 1-8. sz. 1-4. p.
45. Modla Dezsóné: Kistelepülések könyvtári ellátása ellátórendszer keretében Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Kaptár : Jász-Nagykun-Szolnok megye könyvtárainak híradója, 2005. 2-3. sz. 10-11. p.
46. Módszertani tanulmányok (2001-2004). Szerk. Gyetvainé Szorcsik Angéla. Salgótarján. Balassi Bálint Megyei Könyvtár, 2005.
47. Monostori Imre: A könyvtárellátási szolgáltató rendszer (KSZR) lehetőségeiről és a többcélú kistérségi társulások könyvtári helyzetéről Komárom-Esztergom megyében (Állapotrajz és tervezet). = Téka Téma a Komárom-Esztergom megyei könyvtárosok híradója, 2005. 2. sz. 1-3. p.
48. Gyüszti László: Többcélú kistérség és a könyvtári ellátás : a „tatai modell”. = Téka Téma a Komárom-Esztergom megyei könyvtárosok híradója, 2005. 1. sz. 4-5. p.
49. Tözsér Istvánné: A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 10. sz. 43-51. p.
50. Varga Istvánné: A Ceglédi Városi Könyvtár Mozgókönyvtára 1984-2005. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 7. sz. 32-41. p.
51. Tóth Máté: Mozgókönyvtári trendek Skandináviában. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 7. sz. 42-49. p.
52. Szabó Pahic Zsuzsanna: A muraszombati bibliobusz tapasztalatai. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 7. sz. 49-53. p.
53. Venyigéné Makrányi Margit: Kistelepülési könyvtári ellátás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 5. sz. 23-29. p.
54. Fehér Miklós: Kistérségi ellátás. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 2. sz. 3-6. p.
55. Fehér Miklós: www.kiskonyvtar.hu. = Kaptár : Jász-Nagykun-Szolnok megye könyvtárainak híradója, 2004. 1. sz. 3. p.
56. Bényei Miklós: A kistelepülési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek kialakítása. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2004. 2. sz. 36-41. p.
57. Tóth Máté: Hazai ellátórendszerek egy országos vizsgálat adatainak tükrében. = Könyvtári figyelő, 2004. 4. sz. 719-761. p.
58. Tóth Máté: Kistelepülési ellátási formák. Szakirodalmi szemle. = Könyvtári figyelő, 2004. 2. sz. 365-402. p.

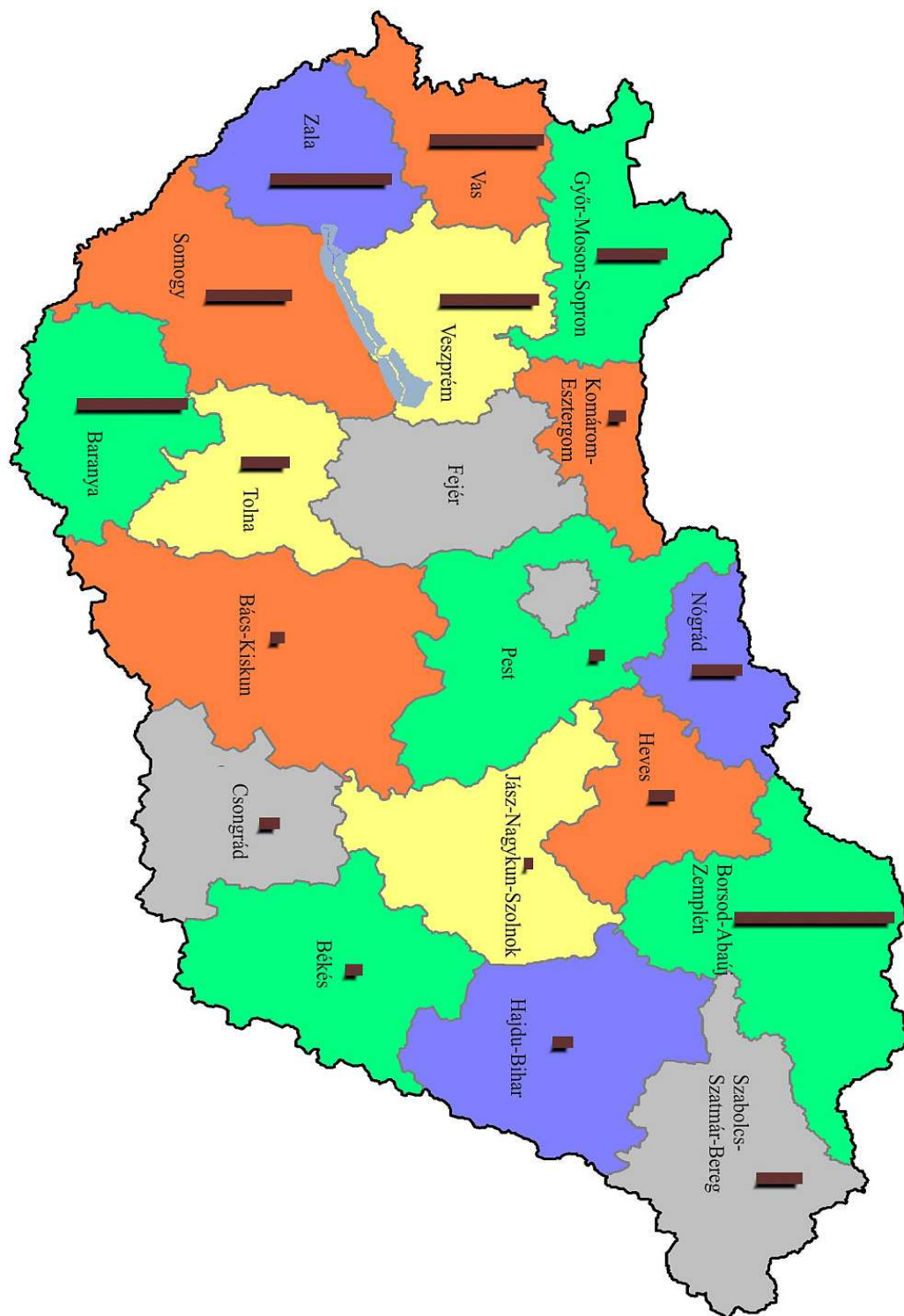
59. Répássy Zoltánné: Regionális szakmai tanácskozás a kistelepülések ellátásáról Veszprémben : 2004. március 32 - április 1. = Könyvtári levelezőlap, 2004. 5. sz. 7-10. p.
60. Elekes Eduárdné: Kistelepülési ellátás Tolna megyében. = Könyvtári levelezőlap, 2004. 5. sz. 10-12. p.
61. Németh Tiborné: Vasi helyzetkép. = Könyvtári levelezőlap, 2004. 4. sz. 6-11. p.
62. Könyvtári ellátás a kistelepüléseken – helyzetkép 2004. Könyvtári Intézet Szervezési és elemző osztály. 2004. www.ki.oszk.hu/old/dok/regellatatttekint040306.rtf
63. Varga Istvánné: 20 éves az ország egyetlen, még működő mozgókönyvtára. = Emlékek a nyolcvanéves Ceglédi Városi Könyvtár életéből. Cegléd. Ceglédi Városi Könyvtár, 2004. 70-79. p.
64. Fehér Miklós: Reflexiók a Kataliston kialakult szakmai vitához a „későn kapcsoló” kiskönyvtárak megszűnéséről. = Könyvtári levelezőlap, 2003. 11. sz. 15-16. p.
65. A könyvtári terület stratégiai céljai 2003-2007 között. = Könyvtári levelezőlap, 2003. 1. sz. 3-7. p.
66. Pallósiné Toldi Márta: Kistelepülések könyvtári ellátása Vas megyében. = Könyvtári figyelő, 2003. 2. sz. 334-339. p.
67. Fehér Miklós: Kistelepülések könyvtári ellátása. Helyzetkép és szakirodalmi szemle. = Könyvtári figyelő, 2002. 3. sz. 367-428. p.
68. Mihály Alíz: A kistelepülések könyvtári ellátásának megoldási kísérletei külföldön. Szakirodalmi szemle. = Könyvtári figyelő, 2002. 3. sz. 483-509. p.
69. Papp István: A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 10. sz. 3-15. p.
70. Fehér Miklós: A kistelepülések könyvtári ellátása. = Könyvtári levelezőlap, 2002. 7. sz. 8-13. p.
71. Fehér Miklós, Mihály Alice: Kistelepülések könyvtári ellátása 2001. Magyarország : kutatási beszámoló, helyzetkép, valamint a külföldi gyakorlat figyelembe vételével ajánlott cselekvési program. Könyvtári Intézet Szervezési és elemző osztály. 2002.
72. Ellátórendszerek szervezése, működtetése: továbbképzési, módszertani segédlet. Sajtó alá rend. Pallósiné Toldi Márta. Szombathely, Berzsényi Dániel Főiskola Könyvtár- és Információtudományi Tanszék, 2001.
73. Fehér Miklós: Kistelepülések könyvtári ellátása. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2001. 10. sz. 8-13. p.

74. Sonnevend Péter: Kistérségek könyvtári ellátása: vannak-e esélyek?. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2001. 4. sz. 3-9. p.
75. Bariczné Rózsa Mária: Területfejlesztés és könyvtári rendszer. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1999. 12. sz. 19-23. p.
76. Tóth Gyula: Könyvtári ellátórendszer működtetése aprófalvas megyékben. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. 11. sz. 5-12. p.
77. Kiss Gábor: Az ellátórendszerek strukturális problémái. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. 11. sz. 12-17. p.
78. Bariczné Rózsa Mária: Könyvtár vagy könyvkölcsönző?. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. 10. sz. 25-27. p.
79. Tóth Gyula: A kiskönyvtári ellátás historiográfiájának vázlata. = Könyvtári figyelő, 1997. 4. sz. 682-704. p.
80. Kovács Emil: Hogyan működnek az ellátórendszerek? Devecserben, ahol 20 éve modell született. = Könyvtári levelezőlap, 1996. 4. sz. 15-17. p.

12 Függetlenség

1. ÁBRA
SZOLGÁLTATÓ KÖNYVTÁRAK

2. ÁBRA
SZOLGÁLTATÓK MEGYÉNKÉNTI MEGOSZLÁSA

1. KÉP
A CEGLÉDI KÖNYVTÁRBUSZ

Kérdőív a ceglédi mozgókönyvtári ellátás megismeréséhez

1. Mióta működik a bibliobuszos szolgáltatás?
2. Milyen eredményeket tudnak felmutatni a szolgáltatásban?
3. A bibliobusz működése során milyen problémákkal találkoztak / találkoznak?
4. Milyen problémát sikerült, és hogyan kiküszöbölni a szolgáltatás működése során?
5. Milyen a szolgáltatás szakember ellátottsága?
6. Milyen gyakorisággal közlekedik a busz?
7. Hány települést érint? Vannak-e további jelentkezők?
8. Hol, hogyan teszik közzé, hirdetik a szolgáltatást?
9. A szolgáltatást milyen forrásokból finanszírozzák, és ezek elegendőek-e?
10. A KSZR-konceptió megjelenése és lehetőségei segítették-e a bibliobusz üzemeltetését, igénybe vették-e a kistérségek számára kiírt pályázatokat?
11. Milyen szolgáltatásokat biztosít a bibliobusz (kölcsonzés, internet, rendezvények stb.)? Ebből melyik a hangsúlyos, vagy egyenlő mértékben jelennek meg?
12. A bibliobuszon a városi könyvtár összes szolgáltatása az olvasók rendelkezésére áll?
13. A busz műszaki állapota megfelelő-e, vannak-e források a karbantartásra?
14. A tapasztalatok szerint az olvasók elégedettek a szolgáltatással? Milyen igényekkel lépnek fel, amiket esetleg még a buszos szolgáltatás nem biztosít?
15. Várhatok-e, és ha igen, milyen fejlesztések a szolgáltatásban? Vannak-e a jövőre nézve tervek?

1. KÉRDŐÍV

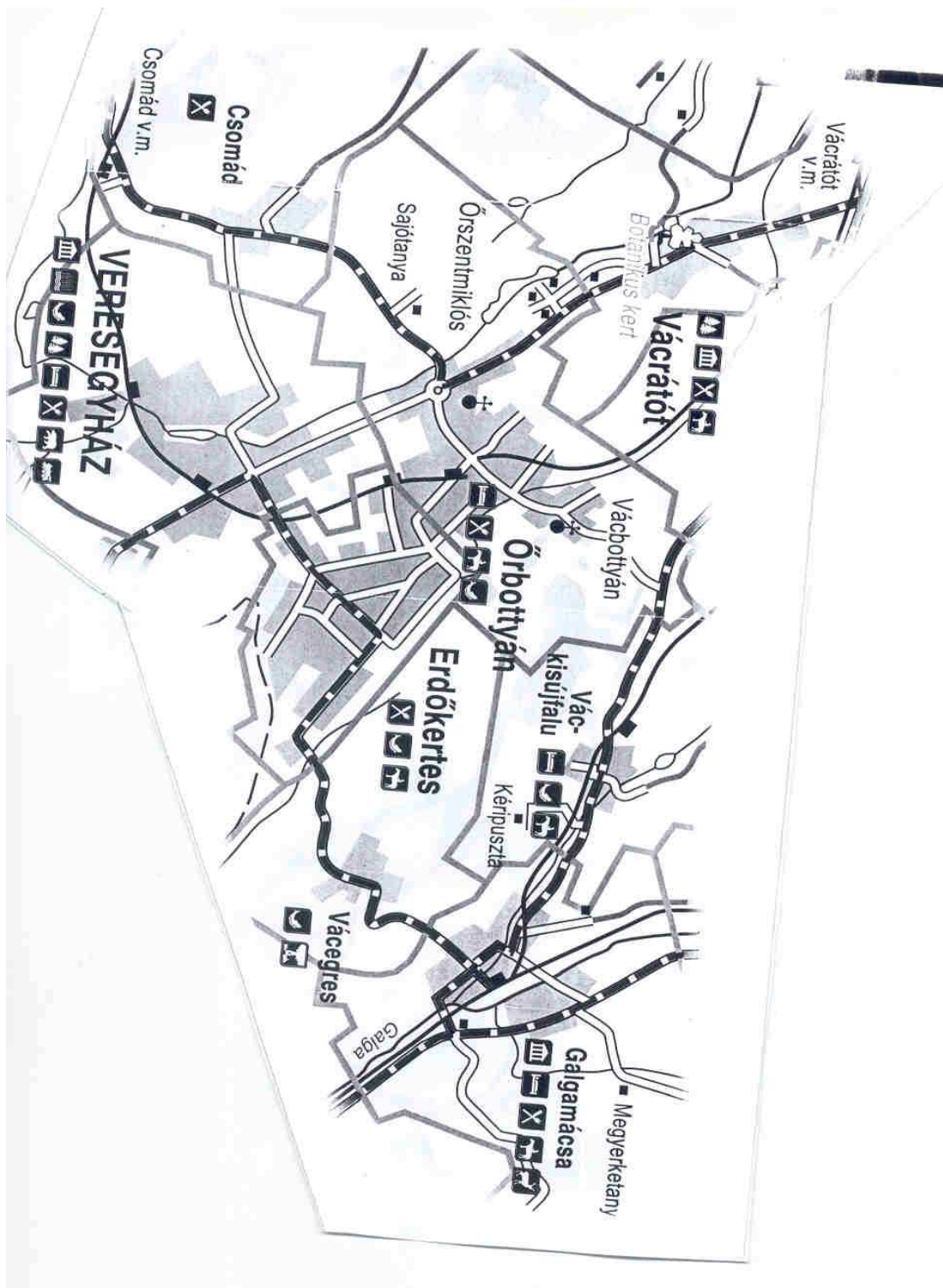
KÉRDŐÍV A CEGLÉDI MOZGÓKÖNYVTÁRI ELLÁTÁS MEGISMERÉSÉHEZ

Kérdőív a veresegyházi kistéleplülési könyvtári ellátás megismeréséhez

1. Mióta működik a kistérségi szolgáltatás?
2. Hogyan valósítják meg a kistérségi szolgáltatást?
3. Milyen eredményeket tudnak felmutatni a szolgáltatásban?
4. A szolgáltatás működése során milyen problémákkal, buktatókkal találkoztak / találkoznak?
5. Milyen problémát sikerült, és hogyan kiküszöbölni a szolgáltatás működése során?
6. Milyen a szolgáltatás szakember ellátottsága?
7. Milyen gyakorisággal látják el a településeket?
8. Hány települést érint a szolgáltatás? A jövőben várható-e, hogy bővül az ellátott települések száma?
9. Hol, hogyan teszik közzé, hirdetik a szolgáltatást?
10. Mi a tapasztalat, az önkormányzatok hajlandók lemondani a könyvtár önállóságáról a színvonalasabb ellátás érdekében, vagy ez rábeszélést igényel?
11. A szolgáltatást milyen forrásokból finanszírozzák, és ezek elegendők-e? A KSZR-konceptió megjelenésével milyen eredménnyel vették igénybe a kistérségek számára kiírt pályázatokat?
12. Milyen szolgáltatásokat biztosítanak (gyarapítás, közös informatikai rendszer stb.)? Ebből melyik a hangsúlyos, vagy egyenlő mértékben jelennek meg?
13. A kistérség könyvtáraiban a városi könyvtár összes szolgáltatása az olvasók rendelkezésére áll?
14. Van-e a veresegyházi kistérségnek egyedi, helyi jellemzője, amely speciális problémamegoldást igényel?
15. A tapasztalatok szerint az olvasók elégedettek a szolgáltatással? Milyen igényekkel lépnek fel, amiket esetleg még a szolgáltatás nem biztosít?
16. Várhatók-e, és ha igen, milyen fejlesztések a szolgáltatásban? Vannak-e a jövőre nézve tervek?

2. KÉRDŐÍV

KÉRDŐÍV A VERESGYHÁZI KISTELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRI ELLÁTÁS MEGISMERÉSÉHEZ

3. ÁBRA
A VERESEGYHÁZI KISTÉRSÉG TÉRKÉPE

2. KÉP
VÁCKISÚJFALU KÖNYVTÁRA A FELÚJÍTÁS ELŐTT

3. KÉP
VÁCKISÚJFALU KÖNYVTÁRA A FELÚJÍTÁS UTÁN

4. KÉP
CSOMÁD KÖNYVTÁRA

5. KÉP
VÁCRAÓT KÖNYVTÁRA

Kérdőív az encsi kistérségi könyvtári ellátás megismeréséhez

1. Mióta működik a kistérségi szolgáltatás?
2. Az encsi szolgáltatás jellemzője, hogy vegyes ellátást biztosít, mit is jelent ez?
3. Hány települést érint a szolgáltatás? A jövőben várható-e, hogy bővül az ellátott települések száma?
4. Milyen gyakorisággal látják el a településeket?
5. Mik a különbségek a bibliobuszos és a szolgáltató helyen történő ellátás között?
6. Milyen gyakorisággal közlekedik a busz? Hány települést érint?
7. Milyen eredményeket tudnak felmutatni a szolgáltatásban?
8. A szolgáltatás működése során milyen problémákkal találkoztak / találkoznak?
9. Milyen problémát sikerült, és hogyan kiküszöbölni a szolgáltatás működése során?
10. Milyen a szolgáltatás szakember ellátottsága? Milyen képzéseket biztosítanak a rendszerben dolgozó kollégáknak? Hogyan működik a módszertani munka?
11. Hol, hogyan teszik közzé, hirdetik a szolgáltatást?
12. Mi a tapasztalat, az önkormányzatok hajlandók lemondani a könyvtár önállóságáról a színvonalasabb ellátás érdekében, vagy ez rábeszélést igényel?
13. A szolgáltatást milyen forrásokból finanszírozzák, és ezek elegendők-e? A KSZR-kon koncepció megjelenésével milyen eredménnyel vették igénybe a kistérségek számára kiírt pályázatokat?
14. A busz műszaki állapota megfelelő-e, vannak-e források a karbantartásra?
15. Milyen szolgáltatásokat biztosítanak (gyarapítás, közös informatikai rendszer stb.)? Ebből melyik a hangsúlyos, vagy egyenlő mértékben jelennek meg?
16. A kistérség könyvtáraiban és a bibliobuszon a városi könyvtár összes szolgáltatása az olvasók rendelkezésére áll?
17. A tapasztalatok szerint az olvasók elégedettek a szolgáltatással? Milyen igényekkel lépnek fel, amiket esetleg még a szolgáltatás nem biztosít?
18. Várhatók-e, és ha igen, milyen fejlesztések a szolgáltatásban? Vannak-e a jövőre nézve tervek?

3. KÉRDŐÍV

KÉRDŐÍV AZ ENCSI KISTÉRSÉGI KÖNYVTÁRI ELLÁTÁS MEGISMERÉSÉHEZ

6. KÉP
AZ ENCSI KISTÉRSÉG BIBLIOBUSZA

Bibliobuszos szolgáltatás alakulása az encsi kistérségben 2007 évben

Települések száma :36

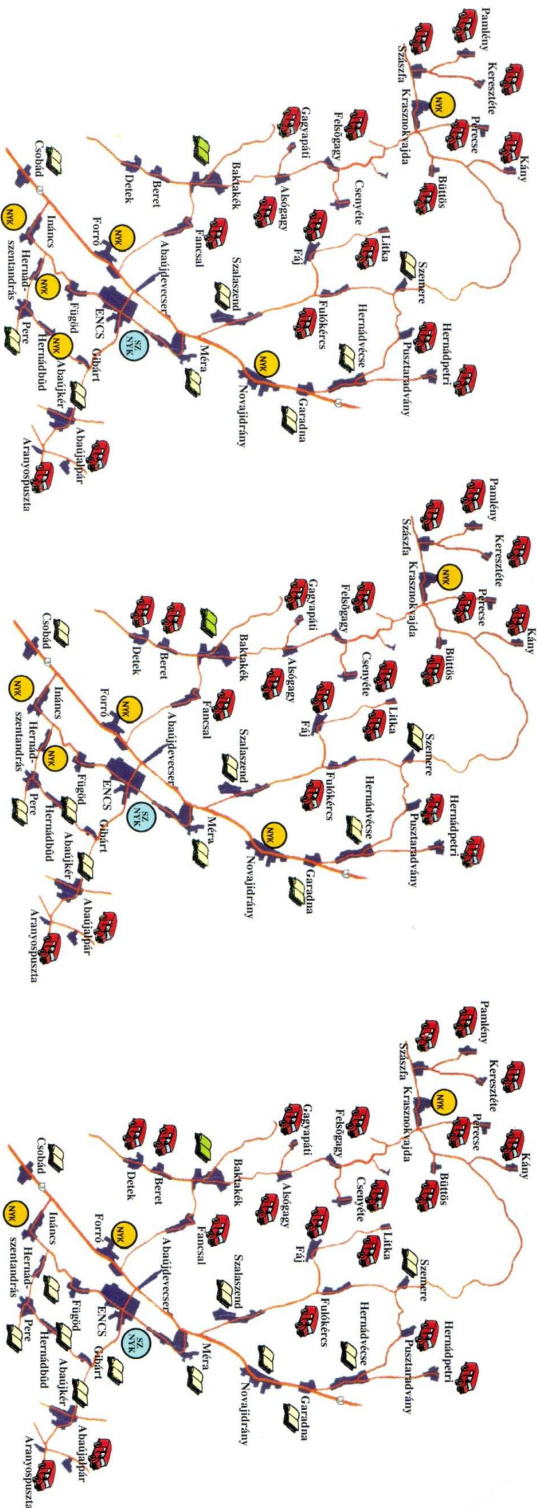
Kistérség összes lakossága: 24752 (2004 január 01)

Népesség: 200 fő alatt :11 (31%) 300 fő alatt:15 (43%) 400 fő alatt 21 (60%) 500 fő alatt 24 (69%) 500 fő felett 11 (31%)

2006. január 01.

2006. szeptember 01.

2007. február 01.

Könyvtári ellátás 2006 január :

	7	
	9	
	16	
	32	
	3	

Könyvtári ellátás 2006 szeptember :

	6	
	10	
	19	
	35	
	0	

Könyvtári ellátás 2007 február :

	4	
	13	
	19	
	36	
	0	

4. ÁBRA
AZ ENCSI KISTÉRSÉG TÉRKÉPE

MEGÁLLAPODÁS

Az Encsi Többcélú Kistérségi Társulás keretében bibliobuszos működtetésével megszervezett mozgókönyvtári szolgáltatás biztosítása és fogadása tárgyában

Létrejött: az Encsi Városi Művelődési Központ és Könyvtár nyilvános könyvtár (3860 Encs, Rákóczi út 9.) képviselő: Kércsi Tibor igazgató,

mint szolgáltató (továbbiakban szolgáltató)

másrészt **Polgármesteri Hivatal**

képviselő: polgármester, **mint szolgáltatást fogadó** (továbbiakban szolgáltatást fogadó) között **mozgókönyvtári szolgáltatás biztosítása, fogadása tárgyában.**

A megállapodás határozatlan időre, visszavonásig érvényes.

A megállapodás célja: a többcélú kistérségi társulás keretében megszervezett mozgókönyvtári ellátásban résztvevő településeken elősegíteni, biztosítani a lakosság számára a lokális igényekhez igazodó könyvtári szolgáltatást, a könyvtári szolgáltatás rendszeres, helyben történő elérésének, igénybevételeinek lehetőségét biblio-mikrobusz működtetésével.

I. A szolgáltató vállalja:

1. Dokumentum-szolgáltatás

- a bibliobusz állományát képező könyvtári dokumentumok (könyvek, stb.) beszerzését
- a beszerzett állomány feldolgozását (katalogizálását), számítógépes nyilvántartó rendszer kialakítását
- a dokumentumok településre történő rendszeres, előre ütemezett kijuttatását (a bibliobusz szolgáltatási útvonalának, menetrendjének megtervezését és folyamatos – igények szerinti felülvizsgálatát, alakítását).
- a szolgáltatásban résztvevő települések érdeklődésének megfelelő tervszerű, folyamatos állománygyarapítást, frissítést, törlést, stb. a bibliobusz állománya tekintetében.

A dokumentum szolgáltatás itt felsorolt feladatainak finanszírozása (könyvbeszerzés, bibliobusz üzemeltetése, stb.) a kistérségi társulás által biztosított keret terhére, nagyságrendjének arányában történik.

2. Szakmai tanácsadás, ismeretterjesztés

- Igény szerint elősegíti a településen élők (könyvtárhasználati, informatikai és közhasznú ismereteinek (kertészet, egészségügy, stb.) bővítését előadásokkal, ismertetőkkal, valamint nyomtatott segédanyagokkal).
- Vállalja irodalmi rendezvények (író-olvasó találkozók, rendhagyó irodalom óra, stb.) gyermekkönyvtári foglalkozások (játsszóház, népi mesterség bemutató) közvetítését.

3. Könyvtárközi kölcsönzés, információ nyújtás

- Közvetíti a saját és a teljes könyvtári rendszer szolgáltatásait pl. encsi nyilvános könyvtár állományának elérhetőségét, kölcsönzését, könyvtárközi kölcsönzés formájában, más könyvtárak (megyei könyvtár, stb.) állományának elérhetőségét a településre és körzetére vonatkozó helyismereti információk, pályázatok, stb.

II. A szolgáltatást fogadó vállalja:

- A megrendelt könyvtári szolgáltatások fogadására alkalmas hely biztosítását, a könyvtári állomány szakszerű, biztonságos elhelyezését, valamint lehetőséget a helyben használatra.
A településen más feladatot ellátó intézmény (iskola, ÖNO, teleház, polgármesteri hivatal, stb.) is kijelölhető szolgáltatóhelyként.
- A szolgáltatóhelyen a nyitva tartáshoz (kölcsonzéshez) és a szolgáltatóval való kapcsolattartáshoz, egy alkalmas személyt biztosít (tiszteletdíjas vagy részfoglalkozású).
- Biztosítja a könyvtár nyitva tartását (helyi igény szerint, de legalább heti 1 alkalommal).
- Gondoskodik a megrendelt könyvtári szolgáltatásokhoz szükséges egyéb feltételek biztosításáról pl. a folyamatos információcseréről és a megrendelések fogadásáról.

III. A feladatellátás fedezete, a szolgáltatáshoz végzéséhez szükséges feltételek biztosítása

- A szolgáltató által az 1-3.pont alatt feltüntetett könyvtári szolgáltatások kiadásainak fedezetét, a szolgáltatás biztosításához szükséges személyi és tárgyi feltételeket az Encsi Többcélú Kistérségi Társulás biztosítja a szolgáltató számára, a mozgókönyvtári ellátásra nyújtott állami normatívából, a társulás és a szolgáltató között kötött megállapodás alapján.
- A megállapodásban a felek meghatározzák a szolgáltatási szerződésben vállalt feladatok anyagi fedezetét, az állami normatíva felosztásának, felhasználásának elvét, a feladatok ellátásához szükséges feltételek biztosításának módját.

Ezen megállapodás 2008. január 01-től visszavonásig érvényes.

Encs, 2008. 01. 01.

Kércsi Tibor
igazgató
Szolgáltató képviselője

.....
polgármester
Szolgáltatást fogadó képviselője

**1. DOKUMENTUM
MEGÁLLAPODÁS A SZOLGÁLTATÁSRÓL**

Érdeklődés az edelényi bibliobuszos szolgáltatásról

Dátum: 2008. okt. 09. Csütörtök 09:12:51

Feladó: [Könyvtár Edelény <konyved@freemail.hu>](mailto:konyved@freemail.hu)

Címzett: [Csekő Ildikó <csekoildiko@freemail.hu>](mailto:csekoildiko@freemail.hu)

Tárgy: Re: bibliobusz

Kedves Csekő Ildikó !

A lent említett bibliobuszos szolgáltatást a szendrői Városi Könyvtár működteti.

<http://www.szendro.hu/konyvtar.php>

Tisztelettel

Művelődési Központ, Könyvtár és

Szekrényessy Árpád Múzeum

3780 Edelény, István király útja 49.

Tel.: (06-48) 525-080

Web: <http://web.t-online.hu/konyved>

Email: konyved@t-online.hu

From: [Csekő Ildikó](mailto:csekoildiko@freemail.hu)

To: konyved@t-online.hu

Sent: Wednesday, October 08, 2008 5:30 PM

Subject: bibliobusz

Tisztelt Hölgem, Uram!

Csekő Ildikó végzős könyvtárszakos hallgató vagyok a Denreceni Egyetemen, szakdolgozatomat a kistelepülési könyvtári ellátásról írom. Szeretném megkérdezni, hogy a Venyigéné Makrányi Margit: Kistelepülési könyvtári ellátás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2005. 5. sz. című dokumentumban említett bibliobuszos szolgáltatás elindult-e, működik-e mivel nem találtam erre a szolgáltatásra való utalást a honlapon.

Válaszát előre is nagyon szépen köszönöm.

Köszönettel

Csekő Ildikó

1. E-MAIL

ÉRDEKLŐDÉS AZ EDELÉNYI BIBLIOBUSZOS SZOLGÁLTATÁSRÓL

Érdeklődés a győri bibliobuszos szolgáltatásról

Dátum: 2008. okt. 09. Csütörtök 07:04:35

Feladó: szasza@mail.kkmk.hu

Címzett: Csekő Ildikó <csekoildiko@freemail.hu>

Tárgy: Re: bibliobusz

Kedves Ildikó!

Nagy bánatonra és sajnálatomra a könyvtárbusz szolgáltatás nem indult el Győr-Moson-Sopron Megyében. Rigla János kollégám szakdolgozatát e témában írja. Amennyiben több információra lenne szüksége, javaslom vegye fel vele a kapcsolatot.

Tanulmányaihoz minden jót kívánok:

Szalaiiné Szilvia

2. E-MAIL

ÉRDEKLŐDÉS A GYŐRI BIBLIOBUSZOS SZOLGÁLTATÁSRÓL